

DEN NORSKE KIRKE
Kirkerådet

Hvordan kan man styrke samisk kirkeliv i Den norske kirke?

Rapport fra Samisk utvalg

1. Innledning	8
1.1 Bakgrunn og mandat	8
1.2 Sammensetning.....	10
1.3 Samisk utvalgs arbeid.....	11
1.4 Noen sentrale begreper og faglige utgangspunkter	11
1.4.1 Hvem er same?	11
1.4.2 Hvor bor same?	13
1.4.3 Forvaltningsområdet for samiske språk	14
1.4.4 De samiske språkene	14
2. Sammendrag – utfordringsbildet og forslag	16
2.1 Sannhet og forsoning.....	16
2.2 Problemstillinger som mandatet reiser.....	19
2.3 Samarbeid over statsgrensene	21
3. Samers rettigheter i Den norske kirke	23
3.1 Innledning	23
3.2 Om rettsgrunnlagene innenfor sameretten	24
3.3 Retten til selvbestemmelse og konsultasjon	26
3.3.1 Selvbestemmelse	26
3.3.2 Konsultasjon	27
3.4 Retten til kultur.....	28
3.5 Retten til språk.....	29
3.5.1 Grunnloven § 108	29
3.5.2 Sameloven.....	31

3.5.3 Folkerett.....	33
3.5.4 Tidligere regler.....	33
3.6 Retten til ikke-diskriminering.....	33
3.7 Retten til land, vann og naturressurser.....	35
3.8 Sentrale rettskilder for Den norske kirke.....	37
3.8.1 Grunnloven.....	37
3.8.2 Trossamfunnsloven.....	38
3.8.3 Kirkeordningen og Forskrift om regler for Samisk kirkeråd.....	38
3.8.4 Kirkemøtevedtak med mer.....	39
3.9 Drøftelser i utvalget og forslag til tiltak.....	41
4. Organisering av samisk kirkeliv.....	42
4.1. Innledning.....	42
4.2. Noen hovedlinjer fra 1980-tallet til i dag.....	42
4.3. Fra statskirke til selvstendig kirke.....	44
4.4. Strategiplan for samisk kirkeliv (2019-2027).....	45
4.5. Tredelt styringsform i Den norske kirke.....	47
4.6. Organisering nasjonalt, regionalt og lokalt i Den norske kirke.....	48
4.6.1. Nasjonalt.....	48
4.6.2. Regionalt.....	48
4.6.3. Lokalt.....	52
4.7. To ulike modeller for ivaretagelse av samisk språk og samisk kirkeliv: Indre Finnmark Prosti og katedralmenigheten Saemien Åålmege.....	54
4.7.1 Innledning.....	54
4.7.2 Indre Finnmark Prosti.....	54

4.7.3 Kategorialmenigheten Saemien Áálmege.....	55
4.8. Prester, diakoner, kateketer og andre med åndelig og undervisningsansvar i Den norske kirke med særskilt ansvar for ivaretagelse av samisk kirkeliv	56
4.8.1. Prester	56
4.8.2. Diakoner, kateketer og andre med undervisningsansvar	57
4.9. Drøftelser i utvalget.....	58
4.9.1 Organisering av samisk kirkeliv nasjonalt, regionalt og lokalt	58
4.9.2 Behov for flere samiske kirkelige nettverk	64
4.9.3 Opprettelse av to nye kategorialmenigheter	64
4.9.4. Oppsummering av drøftelsene:.....	67
4.10. Forslag til tiltak.....	70
4.11. Andre tiltak som ble drøftet, men som ikke blir anbefalt	71
5. Samisk kirkedemokrati	72
5.1 Innledning	72
5.2 Samisk kirkedemokrati vokser fram	72
5.2.1 Samisk med- og selvbestemmelse	72
5.2.2 Kirkedemokratiets ulike forfatninger.....	73
5.2.3 Det samiske kirkedemokratiet.....	75
5.3 Samisk kirkedemokrati i praksis; organene	76
5.3.1 Samisk kirkelig valgmøte	76
5.3.2 Samisk kirkeråd	79
5.3.3 Samisk ungdomsutvalg (Sung).....	80
5.3.4 Bispedømmeråd	83
5.3.5 Menighetsråd og fellesråd	84

5.4 Drøftelser i utvalget.....	86
5.4.1 Samisk kirkelig valg møte velger Samisk kirkeråds medlemmer	86
5.4.2 Prostier i det tradisjonelle samiske bosetningsområdet, og ikke menighetsråd innenfor forvaltningsområdet for samiske språk, oppnevner delegater til Samisk kirkelig valg møte	87
5.4.3 Samisk kirkeråds medlemmer skal være representanter på Kirkemøtet....	89
5.4.4 Samisk ungdomsutvalg skal være representert i Samisk kirkeråd.....	90
5.4.5 Samisk ungdomsutvalg skal være representert på Kirkemøtet.....	90
5.4.6 Antallet samiske representanter i de tre nordligste bispedømmerådene økes.....	92
5.4.7 Menighetsrådenes ansvar for samisk kirkeliv presiseres i kirkeordningen.	92
5.5 Forslag til tiltak.....	93
6. Samisk kontekstuell teologi og kunnskapsproduksjon	94
6.1 Innledning	94
6.2 Samisk kontekstuell teologi	94
6.2.1 Teologi og åndelighet	94
6.2.2 Samisk teologi som begrep	95
6.2.3 Samisk kristen verdensanskuelse.....	96
6.3 Hvordan ivaretas samisk åndelighet i dag?	96
6.4 Strukturer innen Den norske kirke som ivaretar samisk åndelighet	98
6.5 Kunnskapsproduksjon	99
6.6 Drøftelser i utvalget om samisk åndelighet	102
6.7 Forslag til tiltak.....	106
7. Utvalgets forslag til tiltak	108

8. Administrative og økonomiske konsekvenser.....	111
8.1 Innledning	111
8.2 Samers rettigheter i Den norske kirke etter gjeldende rett.....	111
8.3 Organiseringen av samisk kirkeliv	113
8.4 Det samiske kirkedemokratiet.....	115
8.5 Samisk kontekstuell teologi og kunnskapsproduksjon	116
8.6 Finansieringskilder.....	117
9 Kilder	119
9.1 Utredninger, rapporter og planer.....	119
9.2 Protokoller	120
9.3 Litteratur	123
9.4 Kirkelig regelverk	124
9.5 Opphevet kirkelig regelverk	125
9.6 Øvrig.....	125

«Jeesuse gaajhkine staarine jïh voenine vaadtsehtji. Synagogine ööhpehti jïh bueriesaarniem rïjhken bijre saerniedi jïh gaajhkijste skiemtjelassijste jïh vaejvijste starnedehtieji.»

«Jesus divna stádaj ja sijdaj milta vájaldij. Synagogajn áhpadij ja evangeliumav rijka birra sárnnedij ja almatijjt gájklogásj dávdajs ja vigijs buoredij.»

«Jesus vádjolii dál buot gávpogiin ja giliin. Son oahpahii synagogain, sárndiidii riikka evangeliuma ja buordii buot olbmuid buozalvasaid ja skibaid.»

«Jesus vandret nå omkring i alle byene og landsbyene. Han underviste i synagogene deres, forkynte evangeliet om riket og helbredet all sykdom og plage.»
(Matt 9,35)

1. Innledning

1.1 Bakgrunn og mandat

Den norske kirke skal verne og fremme samisk kirkeliv, og målsetningen er at samisk kirkeliv skal være livskraftig og likeverdig. Dette følger av både kirkeordningen og tidligere samt nåværende Strategiplan for samisk kirkeliv.¹ Samisk kirkeråd har vært sentral i arbeidet med disse målsetningene. Det uttalte preses Olav Fykse Tveit da Samisk kirkeråd fylte 30 år. Rådet ble opprettet i 1992, med bakgrunn i en handlingsplan som ble utarbeidet av en samisk arbeidsgruppe som Kirkerådet nedsatte i 1989.²

Samtidig som opprettelsen av Samisk kirkeråd har vært viktig for utviklingen av samisk kirkeliv i Den norske kirke, er selvstendigjøringen av Den norske kirke en viktig milepæl for kirken. Formelt skjedde selvstendigjøringen i 2017. Den bygger på det såkalte "kirkeforliket". Dette var en avtale som ble inngått i april 2008 av stortingspartiene angående hvordan fremtidens forhold mellom stat og kirke skal være.³ I praksis innebærer selvstendigjøringen at Den norske kirke utøver myndighet over egen virksomhet, hovedsakelig gjennom Kirkemøtet.

Ved selvstendigjøringen har Den norske kirke hatt søkelys på hvordan kirken skal være organisert i fremtiden. Et eksempel på det er at Kirkerådet i september 2019 satte ned et bredt sammensatt hovedutvalg for å utrede ulike organiseringsspørsmål. Utvalgets utredning «Samhandling i en selvstendig folkekirke – ny kirkelig organisering» ble overlevert i mars 2021 og deretter sendt på bred høring.⁴ I desember 2021 leverte Samisk kirkeråd et hørings svar om utredningen. Rådet mente at det er behov for en utredning om samisk kirkeliv i arbeidet om kirkelig organisering.⁵

I 2022 fattet Kirkemøtet et prinsippvedtak om arbeidet med kirkelig organisering. Vedtaket inkluderte et punkt som sier at *samisk kirkeliv skal*

---

¹ Jf. § 28 kirkeordningen, Strategiplan for samisk kirkeliv, 2011, og Strategiplan for samisk kirkeliv, 2019.

² Livskraftig og likeverdig, Samisk kirkeråd i 30 år – en antologi med bidragsytere fra Sápmi. Se også kapittel 4 og 5 om bakgrunnen for opprettelsen av Samisk kirkeråd.

³ St.meld. nr. 17 (2007-2008).

⁴ Sak KR 57.1/21.

⁵ Sak SKR 19/21.

styrkes.⁶ Med bakgrunn i dette punktet vedtok Kirkerådet i desember 2022 å opprette et samisk utvalg.⁷ Utvalget fikk følgende mandat (se i kursiv stil):

1. *Formålet med utvalgsarbeidet er å fremme forslag til tiltak som kan styrke samisk kirkeliv i Den norske kirke, som en oppfølging av Kirkemøtets prinsippvedtak i sak KM 10/22. Utvalget må holde seg informert om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport, og ta rapporten i betraktning i sitt eget arbeid der det er hensiktsmessig.*

Utvalget bes innledningsvis beskrive hvilke særskilte rettigheter samer har i Den norske kirke etter gjeldende rett.

Utvalget bes videre om spesielt å vurdere følgende:

- *Om det samiske kirkedemokratiet og strukturene rundt dette bør videreføres som i dag eller endres, herunder om det bør etableres en egen samisk ungdomsrepresentasjon på Kirkemøtet.*
- *Om organiseringen av samisk kirkeliv bør videreføres som i dag eller endres, herunder et eventuelt behov for ytterligere kategorialmenigheter.*
- *Om det er behov for endringer i Den norske kirkes regler som berører forvaltningsområdet for samisk språk.*
- *Om det er behov for justeringer av gjeldende regelverk om sammensetning og valgordning av Samisk kirkeråd og Samisk kirkelig valgmøte.*

Utvalget kan i samråd med Samisk kirkeråd presentere foreløpige vurderinger på Samisk kirkelig valgmøte 27.–29. oktober 2023.

Utvalget skal vurdere økonomiske og administrative konsekvenser av forslagene sine. Utvalget bes vurdere om midler til samisk kirkeliv kan hentes fra andre finansieringskilder, og skal også fremme forslag som innebærer uendret ressursbruk.

Utvalget skal legge frem sin utredning til Kirkerådets direktør innen det tidspunktet direktøren fastsetter.

---

⁶ Sak KM 10/22.

⁷ Sak KR 97/22

2. *Kirkerådet gir direktøren fullmakt til å oppnevne et utvalg på inntil 10 medlemmer. Direktøren skal sikre at utvalget har kompetanse på relevante områder.*
3. *Kirkerådet gir direktøren fullmakt til å gi utvalget et tilleggsmandat dersom rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen tilsier et slikt behov.*
4. *Kirkerådet ved avdeling for samisk kirkeliv stiller sekretær til disposisjon for utvalget.*

1.2 Sammensetning

Kirkerådet vedtok på sitt møte i desember 2022 å delegere til Kirkerådets direktør å oppnevne medlemmer til Samisk utvalg.⁸ 23. februar 2023 oppnevnte direktøren følgende personer til utvalget (her presentert i alfabetisk rekkefølge):

- Bertil Jönsson, diakoniarbeider
- Edgar Stark Dobie-Njaastad, kateket
- Elin Magga, saksbehandler
- Hanne Øygard, sokneprest
- Inga Marja Steinfjell, fagdirektør
- Karen Anette Anti, rådgiver og selvstendig næringsdrivende
- Mathis Eira, rådgiver
- Oddvar Andersen, pensjonist og bibeloversetter
- Risten Inga Henriksen, politiadvokat

Inga Marja Steinfjell ble av Kirkerådets direktør oppnevnt som utvalgets leder. Steinfjell fungerte som leder til og med september 2023. Da trakk hun seg fra ledervervet, men fortsatte som ordinært medlem i utvalget. Etter kort tid oppnevnte direktøren Oddvar Andersen som ny leder for utvalget.

---

⁸ Sak KR 97/22.

Utvalgssekretariatet har bestått av seniorrådgiver Vidar Andersen, rådgiverne Kristine Aslaksdatter Siri og Sigrid Omma Paulsen, samt avdelingsdirektør Kristina Labba.

1.3 Samisk utvalgs arbeid

Samisk utvalg har hatt ni møter, hvorav tre har vært fysiske heldagsmøter og resten digitale. Følgende personer (her presentert i alfabetisk rekkefølge) er blitt invitert til utvalgets møter for å gi presentasjoner om ulike spørsmål/temaer:

- Anne Dalheim
- Beate Fagerli
- Harald Askeland
- Ingeborg Dybvig
- Ingrid Vad Nilsen
- Mari Valjakka
- Paul Bendik Jåma
- Rolf Steffensen
- Sara Ellen Anne Eira
- Sara Helene Røyland Solberg
- Stein-Erik Anti
- Torbjørn Backer Hjorthaug
- Tore Johnsen
- Samisk kirkeråds medlemmer

1.4 Noen sentrale begreper og faglige utgangspunkter

Dette avsnittet skal bidra til å klargjøre hvordan ulike sentrale begreper brukes, og hva som er noen av de sentrale faglige utgangspunktene i rapporten.

1.4.1 Hvem er same?

Det finnes ingen generell, allmenngyldig definisjon av hvem som er same, eller hvilke kriterier man skal legge til grunn for en slik vurdering. Følgelig finnes

heller ingen offisiell registrering av hvem som er same. Når dette temaet kommer opp på agendaen i Norge, blir det imidlertid ofte vist til sameloven av 12. juni 1987 nr. 56. Det er en lov som har som formål å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppen i Norge kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv. Lovens § 2-6 foreskriver hvem som kan bli innført i Sametingets valgmanntall. Bestemmelsen sier at alle som avgir erklæring om at de oppfatter seg selv som same, og som enten a) har samisk som hjemmespråk, eller b) har eller har hatt forelder, besteforelder eller oldeforelder med samisk som hjemmespråk, eller c) er barn av person som står eller har stått i Sametingets valgmanntall, kan kreve seg innført i Sametingets valgmanntall. Ettersom ikke alle samer i Norge er innført i valgmanntallet, det vil si heller ikke alle myndige samer, så kan ikke valgmanntallet brukes for å fastsette antallet samer.

Utkast til Nordisk samekonvensjon fra 2005 - som har som et overordnet mål at samene skal kunne bevare, utøve og utvikle sin kultur med minst mulig hinder av landegrensene - la for øvrig til grunn at det finnes ca. 80 000-100 000 samer, og at omtrent 50 000 – 65 000 av dem bor i Norge.⁹

Et aspekt som er viktig å huske på i denne sammenhengen er at samer, på grunn av fornorskningspolitikken som staten gjennomførte over lang tid, ikke alltid selv har ønsket å tilkjenne sin etniske identitet. Andre aspekter som er viktige å kjenne til er at samisk språk er en essensiell bærebjelke for samisk kultur og identitet, men også at en person ikke må kunne snakke samisk for å regnes som same med tilhørighet i en samisk språkgruppe i kulturell forstand. Et lokalsamfunn må heller ikke være samiskspråklig for å være bærer av samisk kultur og samiske tradisjoner.

Samene er et folk som befinner seg innenfor grensene til fire nasjonalstater; Norge, Sverige, Finland og Russland. Samene er anerkjent som urfolket i de tre første,¹⁰ og det er et av urfolkene i Russland. Det finnes ingen generell, internasjonalt akseptert definisjon av begrepet urfolk. Vanlige kjennetegn for et urfolk er imidlertid at det ikke er det dominerende folket i det større samfunnet

---

⁹ Nordisk samekonvensjon, Utkast fra finsk-norsk-svensk-samisk ekspertgruppe, 2005, s. 120.

¹⁰ Se § 108 Grunnloven, SOU 2023:46, s. 279 og § 17 tredje ledd Finlands grunnlag.

det er en del av, og at det har bodd i områdene fra langt tilbake og før de nåværende statsgrensene ble fastlagt.

Urfolk har som regel en egenartet kultur som har et nært forhold til naturen, og de skiller seg også sosialt og/eller språklig fra majoritetsbefolkningen. Urfolks identitet og kultur skiller seg vanligvis fra den dominerende folkegruppa i landene de bor i, og forskjellene gjelder/kan gjelde språk, skikker og tradisjoner, normer, former for sosial organisering, næringer, kunnskap og praksis knyttet til bruk av naturressurser m.m. Urfolk er ofte også en minoritet i landet, men det er ikke alltid tilfellet.¹¹

1.4.2 Hvor bor samer?

Det bor samer i hele landet. Sametingets valgmanntall forteller at det bor samer i 330 av landets 356 kommuner; i området som strekker seg fra Vardø kommune i nord til Kristiansand kommune i sør.¹² Riktignok forteller ikke valgmanntallet hele sannheten - ettersom ikke alle (myndige) samer er registrert der, men valgmanntallet gir et hint om hvor det i hvert fall bor samer.

Ved sametingsvalg er landet delt inn i syv valgkretser. De er Østre valgkrets, Ávjovári valgkrets, Nordre valgkrets, Gáisi valgkrets, Vesthavet valgkrets, Sørsamisk valgkrets og Sør-Norge valgkrets. Sametingets valgmanntall forteller også at flertallet av de som har stemmerett til Sametinget bor i valgkretsen «Sør-Norge», og at Tromsø, Alta, Oslo, Trondheim, Bodø, Narvik, Bergen, Bærum, Asker og Stavanger er blant kommunene som har flest antall stemmeberettigede.

En vanlig forestilling er ofte at samer bor spredt i mindre samfunn i det tradisjonelle samiske bosetningsområdet, som på ulike samiske språk betegnes som Sápmi/Sámeednam/Saepmie. Det er til en viss grad riktig, for de fleste samene bor spredt der. Sápmi/Sámeednam/Saepmie mangler allment vedtatte grenser, men i praksis omfatter det geografiske området som strekker seg fra Hedmark sør i Norge og Idre sør i Sverige, til Kolahalvøya i

---

¹¹ Se f.eks. www.regjeringen.no (søk urfolk).

¹² [sametingets-valgmanntall-2021.xlsx](#) (live.com)

Russland, inkludert de nordligste delene av Finland. Det tradisjonelle samiske bosetningsområdet i norsk del av Sápmi utgjør ca. 40 prosent av Norges fastlandsareal. Den sørlige grensen for Sametingets «sørsamiske valgkrets» kan nok sies å indikere bosetningsområdets sørlige grense.

1.4.3 Forvaltningsområdet for samiske språk

Samelovens kapittel 3 inneholder bestemmelser om «forvaltningsområdet for samiske språk». Per nå bygger deler av kirkens regelverk om samisk kirkedemokrati på dette. For eksempel innebærer § 1-3 i forskrift om Samisk kirkelig valg møte at menighetsråd innenfor forvaltningsområdet får oppnevne delegater til valgmøtet (se mer om dette i kapittel 5). Hvis kirken tar utgangspunkt i forvaltningsområdet når den peker på hvor det bor samer, blir bildet ufullstendig med tanke på at det bor samer over hele landet. Og innhenting av samisk representasjon blir mangelfull i de tilfeller kirken bruker forvaltningsområdet som utgangspunkt. Det har å gjøre med at ikke alle kommuner/menighetsråd (heller ikke i det tradisjonelle samiske bosetningsområdet) inngår i forvaltningsområdet. Kun 13 av landets menighetsråd inngår i forvaltningsområdet. De finnes i følgende kommuner: Karasjok, Kautokeino, Nesseby, Porsanger, Tana, Kåfjord, Lavangen, Tjeldsund, Hattfjelldal, Hamarøy, Røyrvik, Røros og Snåsa.¹³

1.4.4 De samiske språkene

Samiske språk har en viktig plass i Den norske kirke. Det står i Strategiplan for samisk kirkeliv 2019-2027, som Kirkemøtet vedtok i 2019,¹⁴ at samisk språk hører hjemme i kirkelige handlinger i og utenfor gudstjenesten. Den norske kirke har som utgangspunkt at den samiske befolkningen skal få en likeverdig landsdekkende betjening.¹⁵

---

¹³ Jf. § 1 Forskrift om forvaltningsområdet for samiske språk. I kommunene som inngår i forvaltningsområdet har befolkningen særskilte rettigheter når det gjelder bruk av samisk hos eller i kontakten med offentlige organer. For eksempel sier § 3-3 sameloven at den som henvender seg på samisk til et lokalt offentlig organ i forvaltningsområdet har rett til svar på samisk.

¹⁴ Sak KM 14/19.

¹⁵ Strategiplan for samisk kirkeliv, 2011, s. 12.

Nordsamisk, lulesamisk og sørsamisk er de offisielle samiske språkene i Norge, og som fremfor alt brukes i kirkelig betjening og skriftlig materiale som liturgier. I 1990 anmodet Kirkemøtet Nord-Hålogaland bispedømme om å ta ansvar for all kirkelig betjening på nordsamisk språk, Sør-Hålogaland bispedømme for all kirkelig betjening på lulesamisk språk og Nidaros bispedømme for all kirkelig betjening på sørsamisk språk.¹⁶

Det finnes imidlertid ti samiske språk. Alle tilhører den finsk-ugriske språkgruppen og er på Unescos liste over truede språk i verden. Innenfor alle de samiske språkene vil en betydelig andel av befolkningen ha mistet sitt samiske språk.

De samiske språkenes grenser går som nevnt tidligere på tvers av riksgrensene i Norge, Sverige, Finland og Russland. Ifølge Strategiplan for samisk kirkeliv strekker det samiske språkområdet i Norge seg fra Neiden i Sør-Varanger (som utgjør et skoltesamisk område) til Engerdal i Hedmark. I Sør-Varanger er det tradisjonelt både skoltesamisk og nordsamisk bosetningsområde. Det nordsamiske bosetningsområdet strekker seg fra Sør-Varanger i Finnmark til Ballangen i Nordland. Det pitesamiske språkområde strekker seg fra Fauske/Bodø og sørover til Saltfjellet, og omfatter deler av kommunene Fauske/Bodø, og kommunene Saltdal, Beiarn, Gildeskål, og kanskje Meløy og Rødøy. Det lulesamiske språkområdet er vanligvis regnet fra Ballangen i Narvik kommune til Fauske/Bodø, og omfatter en del av Narvik kommune (den delen av Narvik kommune som før delinga i 2020 var Tysfjord kommune), Hamarøy kommune, Steigen kommune, Sørfold kommune og deler av kommunene Fauske og Bodø. Det sørsamiske området strekker seg fra Saltfjellet i Nordland til Engerdal i Hedmark.¹⁷

---

¹⁶ Protokoll, Kirkemøtet 1990, s. 115.

¹⁷ Strategiplan for samisk kirkeliv, 2011, s. 37-38. I noen områder overlapper språkområder delvis.

2. Sammendrag – utfordringsbildet og forslag

2.1 Sannhet og forsoning

Tre måneder etter at Samisk utvalg ble oppnevnt, leverte Sannhets- og forsoningskommisjonen (heretter Kommisjonen) sin rapport til Stortinget. Det er ifølge utvalgsmandatet forventet at utvalget vurderer rapporten, og ifølge utvalget selv naturlig at det uttaler seg om den.

Samisk utvalg mener at Kommisjonen har evnet å peke på det vesentligste. Rapporten kan sies å bekrefte det mange samer gjennom historien har opplevd, og fortsatt opplever; å føle seg nedvurdert, med en følge som innebærer at man som same kan føle seg mindreverdige i ulike sammenhenger.

Kommisjonen har gjort en omfattende historisk kartlegging av norske myndigheters politikk og virksomhet overfor samer, kvener/norskskinner og skogfinner. Den har også utredet hvilke ettervirkninger fornorskingspolitikken har, og foreslått tiltak som har som formål å bidra til videre forsoning.

Kommisjonens metode er flerfoldig. Kommisjonen la blant annet til rette for at enkeltindivider kunne fortelle sine historier, noe som ifølge rapporten har vært viktig. Ifølge Kommisjonen supplerer nemlig de personlige beretningene kunnskapen om fornorskingshistorien. De får frem samenes, kvenenes og skogfinnenes perspektiver, og anerkjenner deres fortellinger og verdighet. I tillegg er beretningene et verdifullt materiale for ettertiden, i form av et viktig dokumentasjonsarbeid.¹⁸ I alt ble over tusen personlige beretninger delt med kommisjonen på ulike måter. Kommisjonen har analysert materialet i to faser for å sørge for at berørte miljøers perspektiver kommer til syne i rapporten. Analysene viser at de tre vanligste temaene handler om språk, diskriminering samt oppvekst og utdanning.¹⁹

Den samiske befolkningen har hatt store forventninger til både Kommisjonen og rapporten. Det vil si at Kommisjonen tok sitt oppdrag på største alvor, at rapporten gir et tilstrekkelig og riktig bilde av fornorskingspolitikken og -

---

¹⁸ Sannhet og forsoning, s. 124-125.

¹⁹ Sannhet og forsoning, s. 320 ff.

prosessene (deres innhold og konsekvenser), og at den presenterer hensiktsmessige og konkrete forslag til forsonende tiltak.

Under arbeidets gang møtte kommisjonen kritiske holdninger når det gjaldt oppgaven knyttet til forsoning. Mange stilte seg svært skeptiske til Stortingets og statens evne og vilje til å gjennomføre forsonende tiltak, og lurte på om forsoning skulle være minoritetens ansvar. På et folkemøte som Kommisjonen arrangerte uttrykte en person seg på denne måten:

Skal vi ha en forandring, så må det være en konkret forandring. Og skal vi forsones, så må jo begge sidene komme dit hen at vi for det første er enige om at sånn som det er nå, kan vi ikke ha det.²⁰

Kommisjonen skriver at tiltakene som den foreslår er ment å legge til rette for forsoning på ulike nivåer og måter. Den skriver også at ulike samfunnsaktører som er berørt av kommisjonens gransking har et selvstendig ansvar for å ta et oppgjør med egen historie og praksis, og slik legge til rette for forsoning.²¹

Samisk utvalg mener at Den norske kirke, som har forsoning som en sentral del av sin virksomhet, bør bidra i forsoningsarbeidet som samfunnet står overfor i årene framover. Kommisjonen sorterer sine forslag til tiltak under fem pilarer. Samisk utvalg støtter kommisjonens forslag til tiltak, og gir her noen eksempler på hvordan den tenker at kirken kan bidra som en samfunnsaktør i forsoningsarbeidet.

Under pilar 1, som handler om kunnskap og formidling, foreslår kommisjonen blant annet et nasjonalt kompetansesenter om fornorskningsspolitikk og urett, for å øke befolkningens kunnskap om samer, kvener/norskfinner og skogfinner.²² Utvalget mener at Den norske kirke bør undersøke om den kan bidra med innslag til senteret.

Pilar 2 handler om språk. Der foreslår kommisjonen ulike tiltak, som for eksempel et nordisk initiativ for å «styrke det grenseoverskridende samarbeidet».²³ Kirken har erfaring med å samarbeide over stats- og andre

---

²⁰ Sannhet og forsoning, s. 326.

²¹ Sannhet og forsoning, s. 631 og 651.

²² Sannhet og forsoning, s. 652

²³ Sannhet og forsoning, s. 653.

administrative grenser. Kirkens erfaringer bør dermed være relevante i sammenhengen. Utvalget mener det er viktig at kirkens arbeid med og på samiske språk også omfatter skoltesamisk, pitesamisk og umesamisk.

Den tredje pilaren handler om kultur.²⁴ Samiske kulturuttrykk i kirkelige sammenhenger er svært viktige. Samisk utvalg tenker at Den norske kirke som nasjonal institusjon på dette feltet bør samarbeide tett med samiske miljøer, og å undersøke samarbeidsmuligheter med samiske miljøer som den ikke tidligere har samarbeidet med, for bevaring og utvikling av samisk kultur.

Pilar 4 handler om forebygging av konflikter. Samisk utvalg mener det er viktig at forebygging av konflikter er en selvstendig pilar. Utvalget utgår fra at Den norske kirke kan bidra med mye positivt på feltet, da den over tid har utviklet verktøy for dialog og forebygging av konflikter. Samisk utvalg støtter for øvrig forslaget om at et permanent rådgivende utvalg for nasjonale minoriteter utredes.

Ettersom kirken er et lokalt anliggende for de fleste, støtter Samisk utvalg også kommisjonens oppfordring om at lokale myndigheter kartlegger nødvendigheten av forsoning på lokalt nivå. Samisk utvalg tenker at Den norske kirke vil kunne bidra med mye gjennom sine menigheter, og at kirken derfor bør ruste menighetene med ressurser – slik at de kan møte dette arbeidet i årene som kommer.

Under pilar 5, som handler om implementering av regelverk, lanserer kommisjonen begrepet «implementeringsgap».²⁵ Som kommisjonen er også Samisk utvalg bekymret for at relevante regler ikke implementeres godt nok.

Utvalget har også forventninger til arbeidet innenfor Den norske kirke på alle nivåer. Det skyldes at Den norske kirke fram til 2017 var en del av staten. Samiske saker har lenge vært et anliggende for Den norske kirke, men kirkens håndtering av sakene har ikke bestandig vært av positiv art; det er noe også kommisjonsrapporten vitner om.

---

²⁴ Sannhet og forsoning, s. 655-657.

²⁵ Sannhet og forsoning, s. 657-658.

Utvalget har notert seg at Kirkemøtet 2024 skal behandle en sak om sannhet og forsoning, på bakgrunn av et saksdokument fra Kirkerådet. I saksdokumentet beskrives blant annet kirkens medvirkning i fornorskingspolitikken. Det slås fast at kirken har et klart ansvar for å erkjenne sin medvirkning, ta et oppgjør med den urett man var med på å utøve, samt å bidra til forsoning.²⁶ Utvalget ser veldig positivt på initiativet, og også på arbeidet som Den norske kirke allerede har gjennomført og planlegger å gjennomføre i forsoningens navn. Ut over dette forventer utvalget at Den norske kirkes ansatte for eksempel setter seg godt inn i hvordan kirken bidro til fornorskningen av samene, og hvilke konsekvenser det har hatt og fortsatt har for det samiske samfunn og folk. Utvalget forventer også at forslagene som legges frem i denne rapporten vil bli sett i lys av Den norske kirkes ambisjoner om å forsone seg med samene.

2.2 Problemstillinger som mandatet reiser

Frem til skillet mellom stat og kirke i 2017 var Den norske kirke bundet av reglene som gjelder for staten, som for eksempel sameparagrafen som reguleres i Grunnloven § 108 samt ulike internasjonale regler som er av særskilt betydning for samer. Det fremstår noe uklart hvilke rettigheter samer har i kirken etter skillet. Riktignok har Kirkemøtet i ulike sammenhenger erklært viktigheten av at samers rettigheter respekteres og fremmes,²⁷ men erklæringene binder ikke kirken rettslig. Utvalget foreslår at det i kirkeordningen tas inn en eller flere bestemmelser om samers rettigheter i Den norske kirke.

Strategiplan for samisk kirkeliv inneholder tydelige mål og strategier for arbeidet med samisk kirkeliv. Den beskriver hvilket ansvar som hviler på biskopene, bispedømmerådene og fellesrådene/menighetsrådene når det gjelder synliggjøring og inkludering av samisk språk og kultur.²⁸ Erfaringer fra lokalmenigheter er at mange ikke har kjennskap til planen. Om og i hvilken grad kirkelige handlinger er på samisk eller har et samisk innhold, synes i

---

²⁶ Sak KR 95/23.

²⁷ Se f.eks. sak KM 09/14.

²⁸ Strategiplan for samisk kirkeliv, 2019, s. 14 ff.

hovedsak å bero på lokalmenighetens geografiske plassering, personalressurser og lokalmenighetens holdning til dette. For å fremme samisk kirkeliv i hele landet, foreslår utvalget at det gjennomføres rettede kompetansehevingstiltak i samiske språk og om samisk innhold i kirkelivet.

Både Indre Finnmark prosti og katedralmenigheten Saemien Åålmege er gode eksempler på hvordan måten å organisere arbeidet på kan fremme samisk innhold i kirkelivet. Begge samler viktige ressurser på regionalt nivå og utgjør viktige møtesteder på lokalt nivå. Utvalget foreslår at det innrettes to nye katedralmenigheter; en for lulesamisk og pitesamisk språkområde og en for nordsamisk språkområde. Utvalget mener at en etablering av to nye katedralmenigheter vil kunne ikke bare tilgjengeliggjøre individuelle kirkelige tjenester på samisk og med samisk dimensjon på lokalt nivå, som et tillegg til de lokale menighetene, men også effektivisere samhandlingen mellom de ulike regionene innenfor det samiske språkområdet, i for eksempel utviklings- og demokratispørsmål. Samisk utvalg har også på eget initiativ drøftet spørsmål om samisk biskop, men foreslår ikke at det etableres, i hvert fall ikke i denne omgang.

Det samiske kirkedemokratiet spiller en viktig rolle for utviklingen av samisk kirkeliv, og det er Samisk kirkeråd et godt eksempel på. Dagens politiske struktur synes imidlertid å ha noen utfordringer. En av utfordringene har lokal karakter og innebærer at dagens struktur ikke forutsetter samisk representasjon i menighetsrådene. To andre utfordringer knytter seg til Samisk kirkelig valgmøte som spiller en viktig rolle innenfor samisk kirkeliv. Nå velges Samisk kirkeråds medlemmer av Kirkemøtet, riktignok på bakgrunn av Samisk kirkelig valgmøtes nominasjoner. Det er uansett grunn til å spørre seg om ikke valgmøtet i stedet burde velge medlemmene. Det er også grunn til å spørre seg om valgmøtet har en rettferdig sammensetning. Nåværende regler om sammensetning bygger delvis på samelovens bestemmelser om forvaltningsområdet for samiske språk. Konsekvensen av dette er at kun 13 menighetsråd i landet har rett til å oppnevne delegater til valgmøtet. Regelen innebærer med andre ord at mange menighetsråd stenges ute fra muligheten til å påvirke valgene direkte på valgmøtet (det vil si nominasjon/valg av Samisk kirkeråds medlemmer og valg av samiske representanter til

bispedømmerådene i Nord-Hålogaland og Sør-Hålogaland). En annen utfordring med dagens politiske struktur, er at både Samisk kirkeråd og Kirkemøtet mangler fast samisk ungdomsrepresentasjon.

Samisk utvalg foreslår at kirkeordningen suppleres med et særskilt ansvar for samisk kirkeliv i menighetsrådene. Når det gjelder Samisk kirkelig valg møte, foreslår utvalget dels at valgmøtet får i oppgave å velge medlemmene til Samisk kirkeråd, og en ny modell for oppnevning av delegater til valgmøtet. Utvalget foreslår også at Den norske kirke vurderer og gjennomfører nødvendige revideringer i forskriften som regulerer Samisk kirkelig valg møte. Utvalget mener for eksempel at det er hensiktsmessig at Den norske kirke frigjør seg fra samelovens bestemmelser om forvaltningsområdet for samiske språk. Når det gjelder samiske ungdommers muligheter å påvirke kirkepolitikken, foreslår utvalget at både Samisk kirkeråd og Kirkemøtet kompletteres med fast samisk ungdomsrepresentasjon.

Ut fra et syn om at teologi ikke er universell, nøytral eller objektiv, har kontekstuell teologi vokst fram. Under paraplyen kontekstuell teologi kan vi plassere samisk teologi. Dette er et felt som Samisk utvalg foreslår bør studeres nærmere. Utvalget foreslår at samisk kontekstuell teologi og kunnskapsproduksjon får større oppmerksomhet, og at arbeidet med det blir formalisert.

2.3 Samarbeid over statsgrensene

I det samiske samfunnet er det lange tradisjoner for kontakt og samarbeid på tvers av statsgrenser. Det gjelder også samisk kirkeliv over hele Sápmi/Sámeednam /Saepmie. Oversettingen av Bibelen til samiske språk, og produksjonen av den sørsamiske salmeboken, er eksempler på samarbeid over landegrenser som Den norske kirke bidrar/har bidratt til. Et annet eksempel er samarbeidet rundt Samiske kirkedager. Samiske kirkedager utgjør felles økumeniske kirkedager for samisk kirkeliv i Norge, Sverige, Finland og Russland. Samarbeidet rundt Samiske kirkedager er formalisert gjennom den såkalte Enarekonvensjonen som ble undertegnet i 2009 av ledere for de nasjonale samiskkirkelige organene i Norge, Sverige og Finland.

Samarbeidsrådet for kristne kirker i Barentsregionen (SKKB), som har hatt et særskilt ansvar for å koordinere russiske samers deltakelse i arrangementet, har deltatt i forberedelsene og gjennomføringen av Samiske kirkedager.

Utvalget mener at det er behov for å utvikle det praktiske samarbeidet når det gjelder ulike temaer som Enarekonvensjonen reiser, som blant annet konfirmantarbeid, liturgi- og salmearbeid og arbeid med samisk teologi.

3. Samers rettigheter i Den norske kirke

3.1 Innledning

Formålet med dette kapitlet er å beskrive hvilke rettigheter samer har i Den norske kirke etter gjeldende rett.²⁹ Beskrivelsen utgår fra og søker å gi et oversiktlig bilde av de regler og rettigheter som omtales i mandatet for Samisk utvalg.

Det er vanlig å dele inn samers rettigheter etter temaer, der for eksempel «retten til selvbestemmelse» inngår. Beskrivelsene i dette kapitlet tar også utgangspunkt i en temavis inndeling. Rettighetene som omhandles i dette kapitlet er samers:

- 1) rett til selvbestemmelse og konsultasjon
- 2) rett til språk
- 3) rett til kultur
- 4) rett til ikke-diskriminering
- 5) rett til land, vann og naturressurser

Hver av de fem rettighetene behandles i et eget avsnitt. Hvert avsnitt inneholder en beskrivelse av rettighetens innhold og hvor den kan hjemles, men uten å gjøre krav på å gi et uttømmende bilde av dette. I stedet nevnes noen av de mest sentrale lovene og reglene som hjemler rettighetene. Hvert avsnitt drøfter også hvordan rettigheten kan være aktuell i kirkelig sammenheng, og om Den norske kirke er forpliktet rettslig til å ivareta den aktuelle rettigheten. Dette siste steget er viktig for å kunne oppnå formålet med dette kapitlet, det vil si å beskrive hvilke rettigheter samer har i Den norske kirke etter gjeldende rett. Det faktum at Den norske kirke siden 2017 ikke lenger er en statskirke, men en folkekirke og et eget rettssubjekt, har betydning i den sammenhengen. Det skyldes at Den norske kirke tidligere, da den var en del av staten, var bundet av de nasjonale og internasjonale rettskildene som

---

²⁹ Innenfor den juridiske debatten defineres begrepet «gjeldende rett» på ulike måter. Noen mener at gjeldende rett er rett som domstolene vil legge til grunn i sine avgjørelser, men man kan også si at gjeldende rett er betegnelsen på den rettslige situasjonen som kan utledes fra relevante rettskilder.

binder staten. Etter overgangen ser bildet annerledes ut. Den norske kirke er fortsatt bundet av ulike typer rettskilder, som for eksempel lover og forskrifter, men altså ikke nødvendigvis av de samme lovene og forskriftene som var bindende for kirken før 2017.

Avsnitt 3.8 beskriver de mest sentrale lovene for Den norske kirke. Formålet med beskrivelsen er å klargjøre om lovene hjemler særskilte rettigheter for samer.

3.2 Om rettsgrunnlagene innenfor sameretten

Begrepet «samerett» brukes som en betegnelse for det akademiske faget som samler juridiske (inklusive metodiske) spørsmål om samer og samiske forhold. Samerett reiser både offentligrettslige og privatrettslige problemstillinger.³⁰ Som Norges urfolk har samer kollektive og individuelle rettigheter som er nedfelt i ulike nasjonale og folkerettslige rettsgrunnlag. Eksempel på nasjonale rettskilder som hjemler samiske rettigheter utgjøres av Grunnloven, sameloven, opplæringsloven og menneskerettsloven.

Samers rettigheter kan som sagt også hjemles i ulike folkerettslige rettskilder. Folkerett er rett som regulerer rettsforholdene mellom stater. Rettskildene innenfor folkeretten er blant annet internasjonale konvensjoner og internasjonal sedvane.³¹ Innenfor folkeretten er det først og fremst enkeltmennesker som har rettigheter (rettighetssubjekt), mens statene er de som har ansvar for at innbyggernes rettigheter blir oppfylt (pliktsubjekt). Dette betyr at staten Norge har et folkerettslig ansvar for handlinger og unnlatelser som kan tilskrives norske offentlige myndigheter.

Folkeretten kan deles inn i ulike fagområder, som «menneskerettigheter». Menneskerettighetene er en historisk erkjennelse av at demokratiet ikke alltid er tilstrekkelig til å beskytte mindretallet mot mulige overgrep i flertallets navn. Alle menneskerettigheter gjelder for urfolk, men urfolk har også et særskilt vern etter regler som finnes innenfor feltet menneskerettigheter (såkalte urfolksrettigheter). Dette gjelder også for urfolket samene. Bakgrunnen for at

---

³⁰ S. Funderud Skogvang, Samerett, 2017, s. 21.

³¹ M. Ruud og G. Ulfstein, Innføring i folkerett, 2018, s. 18 og 71.

det finnes særskilte regler som gjelder kun urfolk er at urfolk ofte har opplevd diskriminering, marginalisering og systematisk vold. Mange av reglene er blitt utviklet innenfor Forente nasjoner (FN).

De siste tiårene har det skjedd en utvikling av urfolks rettigheter. På prinsipielt plan handler ikke utviklingen om at nye rettigheter er blitt etablert i forhold til for eksempel tidligere FN-konvensjoner, men snarere om at forståelsen for hvordan rettighetene skal brukes for urfolk er blitt mer presisert, der man tar hensyn til av deres spesielle situasjon.

ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater, ILO nr. 169 (ILO Convention on Indigenous and Tribal Peoples), er en sentral folkerettslig konvensjon om urfolks rettigheter. Den kan sies å etablere universelle minstestandarder for urfolks rettigheter, om blant annet urfolks land-, vann og naturressursrettigheter. Norge ratifiserte ILO-konvensjonen i 1990, som den første stat i verden. Ratifikasjonen innebærer at den norske stat er rettslig bundet av konvensjonen.

FNs erklæring om urfolks rettigheter, urfolkserklæringen (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, UNDRIP), er det mest omfattende internasjonale menneskerettsinstrumentet om urfolk.³²

Urfolkserklæringen ble vedtatt av FNs generalforsamling i 2007. Sammen med mange land i verden stilte Norge seg bak vedtaket. Det som er spesielt med erklæringen, er at den er fremforhandlet av stater og urfolkrepresentanter i fellesskap. En erklæring utgjør et såkalt «soft law»-instrument. Det betyr at instrumentet ikke binder en stat rettslig, men derimot moralsk og politisk. Utviklingen rundt erklæringen går raskt. I nyere juridisk teori uttales at flere av erklæringens artikler kodifiserer internasjonal sedvane, som artikkel 8 som handler om urfolks sedvaner.³³ En internasjonal sedvane binder også en stat som ikke uttrykkelig har forpliktet seg til å følge kilden som den internasjonale sedvanen stammer fra.

---

³² Se f.eks. Implementing the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, Handbook for Parliamentarians N° 23, (2014), s. 13.

³³ M. Åhrén, Indigenous Peoples' Status in the International Legal System, s. 103-107. Se også NJA 2020, s. 3.

Andre folkerettslige kilder som er av betydning for samer er blant annet FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, SP (International Covenant on Civil and Political Rights), FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter, ØSK (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights) og FNs barnekonvensjon. Alle tre konvensjonene er inkorporert i norsk rett gjennom menneskerettsloven.

3.3 Retten til selvbestemmelse og konsultasjon

3.3.1 Selvbestemmelse

Samer har rett til selvbestemmelse, akkurat som andre folk og urfolk i verden har. Begrepet selvbestemmelse er imidlertid et uavklart folkerettslig begrep, for hva selvbestemmelsesretten faktisk innebærer vil kunne variere fra kontekst til kontekst. At urfolk har selvbestemmelsesrett var tidligere et omstridt tema, også i de nordiske statene, men siden en tid tilbake legger Norge til grunn at samene er et urfolk som har selvbestemmelsesrett av det første slaget. Den norske stat mener nemlig at selvbestemmelsesretten er av to slag, der det første gir et folk rett til å alene treffe avgjørelser om forhold som berører folket selv. Det andre gir folket en rett til reell, effektiv deltakelse i offentlig myndighetsutøvelse som både berører folket og samfunnet de er en del av.³⁴

Hvis man legger til grunn den norske stats forståelse av selvbestemmelsesretten, innebærer den at samer har rett til å treffe avgjørelser om forhold som berører samene selv. Retten innebærer også at det samiske folk skal involveres i behandlingen av saker om dem selv, på en måte som tillater samene å påvirke resultatet. Ifølge hjertespråk-utredningen skal selvbestemmelsesretten utøves kollektivt gjennom autonomi og selvstyre, med urfolkets egne politiske institusjoner som fremste agent.³⁵

At samene har rett til selvbestemmelse følger fremfor alt av artikkel 1 i FNs konvensjoner om sivile og politiske rettigheter (SP) og økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK), samt den praksis og de generelle uttalelser som er

---

³⁴ S. Funderud Skogvang, 2017, s. 100-101 og 107-108. Se også M. Áhrén, *Indigenous Peoples' Status in the International Legal System*, s. 133-138.

³⁵ NOU 2016:18, s. 70-71.

blitt utarbeidet av konvensjonenes overvåkingsorganer.³⁶ Også artikkel 3 i FNs erklæring om urfolks rettigheter (United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples) sier at urfolk har selvbestemmelsesrett.

Siden samers rett til selvbestemmelse er hjemlet i folkerettslige kilder, er ikke Den norske kirke rettslig forpliktet til å gjennomføre retten. De aktuelle folkerettslige kildene binder kun staten Norge. Samers selvbestemmelsesrett har likevel betydning i for eksempel kirkedemokratiet og ved utviklingen av samisk kirkeliv i Den norske kirke.

3.3.2 Konsultasjon

Samer har konsultasjonsrett, eller som man også kan si, rett til å delta i beslutningsprosesser.³⁷ Å ha rett til å bli konsultert er mer enn en rett til å bli hørt, som jo er vanlig innenfor offentlig forvaltning. Høring er en type ordning for innhenting av synspunkter og opplysninger ved behandling av saker i offentlig forvaltning og i politiske organer. Høringer gir adgang for alle som ønsker det til å uttale seg før vedtak treffes. Til forskjell fra en høring, er formålet med konsultering å oppnå enighet om det foreslåtte tiltaket, forskriften eller liknende. Dette innebærer blant annet at det må være en reell dialog mellom partene gjennom utveksling av synspunkter og deling av nødvendig informasjon.³⁸ Hvis partene blir enige, blir statens posisjon rådende.³⁹

I 2021 ble sameloven tilført et kapittel om konsultasjoner. Dette regulerer blant annet hvilke saker som er gjenstand for konsultasjoner, og hvem som har rett til å bli konsultert. Kapitlet regulerer også hvem som er forpliktet til å konsultere.

Av § 3-4 følger at plikten til å konsultere etter bestemmelsene i kapitlet gjelder for blant annet private rettssubjekter når de utøver myndighet på vegne av staten. Om Den norske kirke utøver myndighet på vegne av staten, og en sann utøvelse av myndighet vil berøre samiske interesser, vil Den norske kirke være

---

³⁶ M. Åhrén, *Indigenous Peoples' Status in the International Legal System*, s. 136-137.

³⁷ NOU 2016:18, s. 71.

³⁸ Prop. 86 L (2020-2021).

³⁹ NOU 2016:18, s 71.

rettslig forpliktet til å konsultere med representanter for de berørte samiske interessene.

3.4 Retten til kultur

Artikkel 27 i FNs konvensjon om sosiale og politiske rettigheter (SP artikkel 27) har i lang tid vært ansett å bidra med viktig vern for samisk kulturutøvelse, noe som også er blitt bekreftet gjennom Høyesteretts dom i den såkalte Fosen-saken. På norsk lyder bestemmelsen som følger:

I de stater hvor det finnes etniske, religiøse eller språklige minoriteter, skal de som tilhører slike minoriteter ikke nektes retten til, sammen med andre medlemmer av sin gruppe, å dyrke sin egen kultur, bekjenne seg til og utøve sin egen religion, eller bruke sitt eget språk.

SP artikkel 27 er inkorporert i norsk rett gjennom menneskerettsloven. Menneskerettsloven trådte i kraft i 1999, og den har som formål å styrke menneskerettighetenes stilling i norsk rett. Loven gjør fem menneskerettighetskonvensjoner med tilleggsprotokoller, som FNs konvensjon om sosiale og politiske rettigheter, gjeldende som norsk rett, og slår fast at dersom det er strid mellom annen norsk lovgivning og disse konvensjonene og tilleggsprotokollene, skal konvensjonene og tilleggsprotokollene gå foran.

Ordlyden i SP artikkel 27 gir ikke et spesielt vern for urfolk, men et generelt vern for minoriteter. Kulturbegrepets innhold i artikkelen har vært debattert internasjonalt, men den praksis som er blitt utviklet av konvensjonens håndhevingsorgan, Menneskerettskomiteen som ifølge Høyesterett skal tillegges betydelig vekt som rettskilde,⁴⁰ gir klarhet om innholdet. Komiteens praksis klargjør nemlig at urfolk og deres tradisjonelle næringer, som tradisjonell samisk reindrift, omfattes av artikkelen.⁴¹ SP artikkel 27 er i dag det viktigste internasjonale instrumentet som verner samenes kultur.

Artikkel 30 i FNs barnekonvensjon, som bygger på SP artikkel 27,⁴² har betydning for samene idet den fastslår at barn som tilhører en minoritet eller et

---

⁴⁰ Rt-2008-1764 (avsnitt 81) og HR-2017-2428-A (avsnitt 57).

⁴¹ M. Åhrén, *Indigenous Peoples' Status in the International Legal System*, s. 91-94.

⁴² S. Funderud Skogvang, *Samerett*, 2017, s. 78.

urfolk ikke skal nektes retten til sammen med andre medlemmer av sin gruppe «å leve i pakt med sin kultur, bekjenne seg til og utøve sin religion, eller bruke sitt eget språk». Barnekonvensjonen er siden 2003 inkorporert i menneskerettsloven, noe som betyr at den gjelder som norsk rett.

Den norske kirke er som sagt ikke rettslig bundet av menneskerettsloven, og følgelig heller ikke av FNs konvensjon om sosiale og politiske rettigheter og barnekonvensjonen, men samers rettigheter til kultur er likevel et spørsmål som er aktuelt i kirkelige sammenhenger. Samisk kultur er uløselig vevd sammen med samisk kirkeliv. I løpet av fornorskningstiden forsvant flere av de samiske kulturelle uttrykkene fra kirkelivet, og ble usynliggjort eller forbudt. Det er derfor et vesentlig arbeid som ligger foran hva samisk kunst og kultur angår.⁴³

Begrepet «kultur» er mangfoldig og i denne sammenhengen omfatter det alt fra normer, verdier og tradisjoner til blant annet språk, musikkuttrykk, kirkekunst og utsmykning. I samisk kirkelivskontekst kan samers rett til kultur innebære for eksempel at samisk kirkekunst blir mer synlig, at samiske håndverkstradisjoner brukes og at samisk og samisk salmesang høres rundt om i landets kirker. Det som også er viktig å tenke på er at Sápmi/Sámeednam/Saepmie er mangfoldig med hensyn til kultur, noe som for eksempel innebærer at tradisjoner kan variere mellom ulike steder.

3.5 Retten til språk

Samene har rett til å sikre og utvikle sine samiske språk. Dette følger av både nasjonale rettskilder som Grunnloven og sameloven samt folkerettslige kilder som ILO-konvensjon nr. 169 og FNs konvensjon om sosiale og politiske rettigheter.

3.5.1 Grunnloven § 108

Siden 1988 inneholder Grunnloven en bestemmelse som retter seg spesifikt mot samene. Den finnes i § 108 (tidligere § 110), og blir ofte kalt

---

43 Strategiplan for samisk kirkeliv, 2019, s 43.

«sameparagrafen». Den er inspirert av artikkel 27 i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter,⁴⁴ og den sier:

Det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at det samiske folk, som urfolk, kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

Et av hovedhensynene bak bestemmelsen var å gjøre godt igjen gammel urett overfor samene.⁴⁵ Bestemmelsen gir norske myndigheter en rettslig, politisk og moralsk forpliktelse til å legge forholdene til rette slik at samene selv skal kunne sikre og påvirke det samiske samfunnets utvikling. Høyesterett har uttalt at sameparagrafen har betydning ved tolkning av nasjonal lovgivning.⁴⁶

Grunnlovens paragrafer forplikter staten Norge, men som tidligere beskrevet binder den ikke lenger Den norske kirke rettslig. Grunnloven kan likevel ha betydning for Den norske kirke som veiledning for egen virksomhet. Her bør man ta i betraktning at kirken har vært medansvarlig i fornorskningen av samene.⁴⁷

Bestemmelsen, som innebærer at samers språk, kultur og samfunnsliv skal beskyttes og utvikles, kan med andre ord Den norske kirke være med på å ivareta gjennom ulike tiltak.⁴⁸ I sitt arbeid med å bevare og utvikle samiske språk, kan Den norske kirke for eksempel utvide bruken av samisk og ulike samiske språk i sin virksomhet, som ved kirkelige handlinger, ordinær saksbehandling, møter og kirkevalg.⁴⁹ Kirken kan også, med henvisning til for eksempel Grunnloven, holde statens myndigheter ansvarlig for ivaretagelsen av samers rettigheter innen samiske språk.⁵⁰ Kirken har en lang tradisjon med å kjempe for minoriteters rettigheter, helt fra Bibelsk tid.

---

⁴⁴ S. Funderud Skogvang, Samerett, 2017, s. 185.

⁴⁵ S. Funderud Skogvang, Samerett, 2017, s. 185.

⁴⁶ HR-2021-1429-A, avsnitt 129.

⁴⁷ Sannhet og forsoning, s. 505.

⁴⁸ Se eksempel på språktiltak i kapittel 3 og 4 i Strategiplan for samisk kirkeliv, 2019.

⁴⁹ Se mer om bruk av samiske språk i kirkelige handlinger i kapittel 4 i Strategiplan for samisk kirkeliv, 2019.

⁵⁰ Et eksempel på hvordan det kan gjøres er kronikken i NRK om Fosens-saken av preses Olav Fykse Tveit og og Samisk kirkeråds leder Sara Ellen Anne Eira i januar 2023. Se kronikken her: [Høyesterettsdommen i Fosen-saken må respekteres – Ytring \(nrk.no\)](https://www.nrk.no/hoyesterettsdommen-i-fosen-saken-ma-respekteres-1.1411111).

3.5.2 Sameloven

Sameloven følger delvis opp innholdet i sameparagrafen gjennom etablering av Sametinget og samiske språkregler. § 1-5 i loven fastsetter at de samiske språkene og norsk er likeverdige språk, og at sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk skal være likestilt med norsk etter bestemmelsene om samiske språk i kapittel 3 i loven.

Kapittel 3 inneholder totalt 15 ulike bestemmelser om samiske språk. Disse er delvis endret i juni 2023. Siden 1. januar 2024 finnes deres nye ordlyder i Lov om endringer i sameloven (endringer i språkregler). Ikke alle bestemmelsene i kapittel 3 får betydning for samiske språk i hele Norge; kun noen har en sånn generell betydning. Det gjelder for eksempel § 3-2 første ledd, som innebærer at lover og forskrifter av særlig interesse for hele eller deler av den samiske befolkning skal oversettes til samiske språk. Det gjelder også § 3-9, som innebærer at et kommunestyre selv kan bestemme at samisk skal være likestilt med norsk iblant annet hele eller deler av den kommunale forvaltning. Mange av bestemmelsene i kapittel 3 regulerer forvaltningsområdet for samiske språk, og i praksis gjelder de kun i kommuner som inngår i forvaltningsområdet. Se mer om forvaltningsområdet for samiske språk i avsnitt 1.4.3.

Hjertespråk-utredningen fra 2016 mente at innenfor forvaltningsområdet står samiske språkkrettigheter relativt sterkt i norsk rett, mens samer utenfor området har betydelig færre rettigheter. Utredningen mente også at Norge har en positiv forpliktelse til å legge forholdene til rette slik at retten til språk - som er vidtrekkende innenfor det tradisjonelle samiske bosetningsområdet - kan realiseres så langt det er økonomisk og praktisk mulig.⁵¹

Samelovens kapittel 3 inneholder en bestemmelse som rettes mot og, i visse geografiske områder, rettslig binder Den norske kirke. Den finnes i § 3-6, og sier:

Enhver har rett til individuelle kirkelige tjenester på samisk i Den norske kirkes menigheter i forvaltningsområdet.

---

⁵¹ NOU 2016:18, s. 76.

Retten som følger av bestemmelsen, gjelder i menigheter som finnes innenfor forvaltningsområdet for samiske språk. Siden 1. januar 2024 er kommunene delt inn i tre ulike kategorier som alle inngår i forvaltningsområdet for samiske språk, jmfør § 3-1 lov om endringer i sameloven. Hvilke kommuner som faktisk vil inngå i forvaltningsområdet i fremtiden, foruten de som allerede inngår, er en politisk sak. Alle kommuner kan nemlig søke om å få bli med i forvaltningsområdet for samiske språk, og det er Kongen i statsråd som gjør vedtak om innlemming.⁵²

Det følger av forarbeidene til § 3-6 at individuelle kirkelige tjenester først og fremst innebærer individuell sjelesorg. I tillegg omfatter uttrykket blant annet dåp, vigsel og nattverd. Regelen skal forstås slik at ingen har krav på at de kirkelige tjenestene skal foregå på samisk i sammenhenger som er åpne for alle, for eksempel i en ordinær gudstjeneste. Dersom presten er villig til å gi slike tjenester i et lukket arrangement, kan man kreve at det skjer på samisk. Forarbeidene framhever at kirkelige tjenester i stor grad er knyttet til den som forretter, det vil si den aktuelle prest eller prost. Det er ikke et krav at vikarer for disse skal være i stand til å gi samme tjenester på samisk. I slike tilfeller bør det være mulig at en annen prest i forvaltningsområdet som kan samisk, gir tjenestene på samisk.⁵³

Det er ikke helt enkelt å få grep om hva enkelte formuleringer i forarbeidene om § 3-6 innebærer. For eksempel kan man spørre seg hva det innebærer at et individ kan kreve tjenester på samisk kun hvis presten er villig til å gi det i et lukket arrangement ved sjelesorg. Det kan også virke merkelig at sameloven, som regulerer statlige myndigheter, inneholder en bestemmelse som retter seg mot et spesifikt privat rettssubjekt, som i det her fallet; Den norske kirke. Bestemmelsen har sin opprinnelse i en tid da Den norske kirke var en del av staten. Sameloven er senere blitt revidert etter selvstendigjøringen av kirken, men bestemmelsen er blitt videreført med samme betydning som den hadde tidligere.⁵⁴

---

⁵² Se blant annet §§ 3-1 og 3-15 Lov om endringer i sameloven.

⁵³ Prop. 58 L (2022-2023), s. 79-80.

⁵⁴ Prop. 58 L (2022-2023), s. 91.

3.5.3 Folkerett

Samers rett til språk har også støtte i ulike internasjonale rettskilder, som artikkel 27 i FNs konvensjon om sosiale og politiske rettigheter. Av artikkelens ordlyd følger at stater ikke har rett til å hindre medlemmer av en minoritetsgruppe i å bruke sitt språk. Menneskerettskomiteen har slått fast at bestemmelsen også innebærer en positiv forpliktelse for statene; å gjøre det mulig for medlemmer av minoritetsgrupper å bruke språket sitt.

Barnekonvensjonens artikkel 30, som retter seg mot barn, skal forstås på tilsvarende for retten til språk.⁵⁵

Den norske kirke er som sagt ikke rettslig bundet av menneskerettsloven, og følgelig heller ikke av FNs konvensjon om sosiale og politiske rettigheter og barnekonvensjonen, men samers rettigheter til samisk språk er som sagt likevel veldig sentralt i en kirkelivskontekst.

3.5.4 Tidligere regler

Regler om samisk språk av betydning for kirken ble tidligere også regulert i to ulike resolusjoner fra 1848. Den ene, Forskrift 6. oktober 1848 som hjemlet en plikt til å lære samisk for prester i nærmere definerte prestegjeld, ble eksplisitt opphevet i 2012.⁵⁶ Den andre, fra 24. februar, er foreldet. Det skyldes at resolusjonen mangler hjemmelsgrunnlag. Før grunnlovsendringene i 2012 hadde kongen myndighet til å regulere Den norske kirke. Etter endringene har den myndigheten falt bort.

3.6 Retten til ikke-diskriminering

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport beskriver fornorskningspolitikken og dens konsekvenser for samer, kvener/norskfinner og skogfinner. Rapporten avdekker at samene historisk har opplevd

---

⁵⁵ NOU 2016:18, s. 74-75.

⁵⁶ Jf. Opphevelse av foreldede bestemmelser på det kirkelige området, FOR-2012-06-08-504.

diskriminering, assimilering og ekskludering. Rapporten viser også at diskriminering av samer fortsatt skjer.⁵⁷

At samer diskrimineres er blitt avdekket også av Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM), som har som oppgave å fremme og beskytte menneskerettighetene i Norge. NIM har laget ulike om samer og diskriminering. I 2022 lanserte NIM en temarapport om holdninger til samer og nasjonale minoriteter i Norge. Den viser at mange i befolkningen har lite kunnskap om samer og nasjonale minoriteter, at de har lært lite om flere av gruppene i skolen, og at de har negative holdninger til disse gruppene. Rapporten viser i tillegg at en betydelig andel av de intervjuede har observert hatprat mot jøder, samer, romer og romani/tatere de siste 12 månedene, og at hatprat mot samer øker jo lenger nord man kommer i Norge. Forskning tyder ifølge NIM på at hatprat kan ha både direkte skadevirkninger for dem som utsettes for det, samt indirekte konsekvenser for dem som observerer det og for samfunnet generelt.⁵⁸

Lov om likestilling og forbud mot diskriminering (likestillings- og diskrimineringsloven) er en norsk lov som har som formål å fremme likestilling og hindre diskriminering på grunn av kjønn, graviditet, permisjon ved fødsel eller adopsjon, omsorgsoppgaver, etnisitet, religion, livssyn, funksjonsnedsettelse, seksuell orientering, kjønnsidentitet, kjønnsuttrykk, alder og andre vesentlige forhold ved en person. § 2 i loven sier at den gjelder på alle samfunnsområder. Denne formuleringen betyr at diskriminerings- og likestillingsloven binder Den norske kirke.

Retten til ikke-diskriminering er en grunnpilar i menneskerettssystemet, og er innarbeidet i ulike folkerettslige kilder, som FNs rasediskrimineringskonvensjon, (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination). Artikkel 5 a og d i konvensjonen har vist seg å ha spesiell betydning for urfolk i spørsmål om deres sivile rettigheter til

---

⁵⁷ Sannhet og forsoning, se for eksempel s. 15-25 og kapittel 24.

⁵⁸ Norges institusjon for menneskerettigheter, Holdninger til samer og nasjonale minoriteter i Norge, 2022.

land, vann og naturressurser.⁵⁹ Konvensjonen er inkorporert i norsk rett gjennom § 5 i likestillings- og diskrimineringsloven, og får dermed lovs kraft.

Retten til ikke-diskriminering har to sider. Den ene er at like tilfeller skal behandles likt, og i de fleste sammenhenger påberopes denne siden ved retten. Den andre innebærer at ulike tilfeller skal behandles ulikt. Spesielt den andre siden ved retten er viktig for urfolk, da den gir dem bedre mulighet til å bevare sin egenart og identitet.⁶⁰

Retten til ikke-diskriminering er relevant i kirkelige sammenhenger. Den innebærer dels at samer ikke skal diskrimineres i forhold til majoritetsbefolkningen, og dels at samer skal positivt forskjellsbehandles hvis hovedvilkårene for det er oppfylt, noe som blant annet innebærer at en forskjellsbehandling er nødvendig for at man skal oppnå en reell likhet mellom samer og andre. I for eksempel språklig sammenheng innebærer reell likestilling blant annet at samiske språk og norsk skal ha like muligheter til innflytelse og rettferdig fordeling av ansvar og byrder. Det er viktig å understreke at for eksempel samisk gudstjenestearbeid ikke først og fremst har som mål å berike Den norske kirke, men å gi den samiske befolkningen et likeverdig gudstjenestetilbud. Et likeverdig tilbud handler om et tilbud som er tilpasset folks behov, og ikke at alle nødvendigvis har samme tilbud.⁶¹

3.7 Retten til land, vann og naturressurser

Arkeologiske kilder viser at det fra slutten av siste årtusen f.Kr. gir mening å snakke om samisk identitet.⁶² Også de første skriftlige kildene viser at samer har brukt landområder, vann og naturressurser for sin overlevelse.⁶³ Samisk bruk av land, vann og naturressurser utgjør fortsatt en helt essensiell del av overlevelsen som individer og folkegruppe.

Under store deler av 1900-tallet var den allmenne oppfatningen, flere ganger bekreftet av Høyesteretts rettspraksis, at samers (typisk reindriftssamers) bruk

---

⁵⁹ CERD/C/102/D/54/2013

⁶⁰ M. Åhrén, *Indigenous Peoples' Status in the International Legal System*, s. 150-156.

⁶¹ Strategiplan for samisk kirkeliv, 2011, s. 77.

⁶² L. I. Hansen og B. Olsen, *Samenes historie fram til 1750*, s. 41.

⁶³ Se f.eks. A. Andersen, B. Evjen og T. Ryymin, *Samenes historie fra 1751 til 2010*, s. 36.

av landområder utgjorde et «tålt bruk» eller en «uskyldig nyttesrett». Ofte måtte samers bruk vike for andres behov, som jordbrukets behov. På slutten av 1950-tallet og på 1960-tallet begynte imidlertid den da rådene oppfatningen å endre seg; til at samers langvarige bruk av landområder kunne etablere privatrettslige rettigheter med henvisning til nasjonale tingsrettslige regler.⁶⁴

Spørsmål om samisk tingsrett har siden Alta-saken vært et omdebattert tema i Norge.⁶⁵ De siste titall årene har den allmenne oppfatningen, også bekreftet gjennom Høyesteretts praksis, vært at samers langvarige bruk av landområder, vannområder og naturressurser etablerer eiendoms- og bruksrettigheter, med bakgrunn i gjeldende nasjonale tingsrettslige regler om fremfor alt alder, tidsbruk, hevd og sedvane.

De aktuelle tingsrettslige reglene er forent med ulike vilkår som må være oppfylt for at en rettighet skal anses å ha blitt opparbeidet. De siste titalls årenes rettsutvikling på området innebærer at i kartleggingen av samers rettigheter til landområder, vann og naturressurser er både skriftlig materiale i form av for eksempel lovgivning, lovforarbeider og rettspraksis, og samiske sedvaner og rettsoppfatninger relevante kilder.

De siste tiårene er fokus på dette rettsområdet blitt flyttet fra om samers langvarige bruk kan etablere tingsrettslige rettigheter, til hvilken rettslig beskyttelse samers etablerte tingsrettslige rettigheter har mot inngrep som vanskeliggjør eller umuliggjør utøvelsen av samisk kultur, inkludert samiske tradisjonelle næringer. Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport beskriver på en oversiktlig måte de viktigste formene for inngrep reindriften står overfor. Den beskriver også at samers bruk av utmarksressurser, som en del av samers kulturelle praksis, er et underutforsket område.⁶⁶

Også ulike folkerettslige kilder har relevans i spørsmål om samers rettigheter til landområder, vann og naturressurser. Det rettslige grunnlaget utgjøres av blant annet artikkel 1 i tilleggsprotokoll 1 i Den europeiske menneskerettskonvensjon, EMK P1-1, artiklene 13-15 i ILO-konvensjon nr.

---

⁶⁴ Ø. Ravna, Same- og reindriftsrett, s. 93-101.

⁶⁵ S. Funderud Skogvang, Samerett, 2017, s. 236.

⁶⁶ Se for eksempel s. 20 og 23 i Sannhet og forsoning.

169, artikkel 26 i urfolkserklæringen og artikkel 26 i FNs erklæring om urfolks rettigheter, som sier følgende:

Urfolk har rett til de landområder, territorier og ressurser de tradisjonelt har eid eller befolket, eller som de på annen måte har brukt eller ervervet.

Verken de ulike nasjonale eller folkerettslige rettsgrunnlagene som har betydning i spørsmål om samiske tingsrettslige rettigheter, ser ut å ha direkte relevans for kirken. Det skyldes at Den norske kirke ikke eier (større) landområder som står i strid med samiske interesser. De folkerettslige kildene på området forplikter heller ikke kirken rettslig. Til tross for dette kan kirken være med på å gi samer sin støtte når deres tingsrettslige rettigheter utfordres. Kirken kan for eksempel holde staten ansvarlig for å ta vare på samers rettigheter, med henvisning til regler som beskytter samisk kultur og samfunnsliv samt samiske språk og næringer⁶⁷[\[OBJ\]](#)

3.8 Sentrale rettskilder for Den norske kirke

Dette avsnittet beskriver de mest sentrale lovene for Den norske kirke. Formålet med beskrivelsen er å klargjøre om lovene hjemler særskilte rettigheter for samer.

3.8.1 Grunnloven

I egenskap av folkekirke er Den norske kirke ikke lenger bundet av Grunnloven. Den har likevel en bestemmelse som særskilt regulerer kirken med en formulering som ble oppdatert i 2012. Bestemmelsen finnes i § 16, og den sier:

Alle innbyggere i riket har fri religionsutøvelse. Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forblir Norges folkekirke og understøttes som sådan av staten. Nærmere bestemmelser om Kirkens ordning fastsettes ved lov. Alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.

---

⁶⁷ Et eksempel på hvordan det kan gjøres er kronikken i NRK om Fosens-saken av preses Olav Fykse Tveit og og Samisk kirkeråds leder Sara Ellen Anne Eira i januar 2023. Se kronikken her: [Høyesterettsdommen i Fosen-saken må respekteres – Ytring \(nrk.no\)](#).

Paragrafen innledes med prinsippet om at det er religionsfrihet i Norge. Deretter kommer den inn på forholdet mellom staten og Den norske kirke på prinsipielt plan. Den sier også at staten har en særlig understøttelsesplikt overfor Den norske kirke. Den hjemler ingen særskilte samiske rettigheter.

3.8.2 Trossamfunnsloven

Før staten og kirken skilte lag var også Lov om Den norske kirke (kirkeloven) en sentral lov for Den norske kirke. Den opphørte imidlertid å gjelde 31. desember 2020, og ble da erstattet med Loven om tros- og livssynssamfunn (trossamfunnsloven) samt Kirkeordning for Den norske kirke (kirkeordningen). Begge trådte i kraft i 2021. Se om kirkeordningen i underavsnitt 3.8.3.

Formålet med trossamfunnsloven er å understøtte tros- og livssynssamfunn i Norge. Det følger av lovens formålsparagraf som reguleres i § 1. I kapittel 3 finnes bestemmelser om Den norske kirke. I lovens § 10 sies at formålet med bestemmelsene i kapittel 3 er å legge til rette for at Den norske kirke forblir en landsdekkende og demokratisk evangelisk-luthersk folkekirke. Man kan si at trossamfunnsloven har vært med på å lovmessig fullføre skillet mellom stat og kirke.

Av trossamfunnsloven § 14 følger blant annet at staten gir tilskudd til prestatjenesten og kirkens virksomhet nasjonalt og regionalt. Lovforarbeidene sier ikke noe om forholdet mellom tilskuddet og samisk kirkeliv. Med tanke på at Kirkemøtet ifølge kirkeordningen § 28 skal verne og fremme samisk kirkeliv (se mer om dette lengre ned i teksten), går denne rapporten ut fra at tilskuddet skal dekke Den norske kirkes arbeid med blant annet samisk kirkeliv på ulike nivåer. Trossamfunnsloven inneholder ingen særskilte bestemmelser om samiske rettigheter.

3.8.3 Kirkeordningen og Forskrift om regler for Samisk kirkeråd

Et tredje regelverk som er sentralt for Den norske kirke er kirkeordningen. Den binder kirken rettslig og er fastsatt av Kirkemøtet, det vil si Den norske kirkes øverste representative og besluttede organ, jamfør kirkeordningen § 28. Den

samme bestemmelsen regulerer også hvilke oppgaver Kirkemøtet har. I første ledd står blant annet at Kirkemøtet skal verne og fremme samisk kirkeliv.

Kirkeordningen § 34 og 35 har særskilte regler om Samisk kirkeråds sammensetning og oppgaver, men ingenting som særskilt hjemler samiske rettigheter. Nærmere bestemmelser om Samisk kirkeråd finnes i Forskrift om regler for Samisk kirkeråd.

§ 1 i Forskrift om Samisk kirkeråd sier at Samisk kirkeråd er Kirkemøtets organ for samisk kirkeliv, og at rådet utfører oppgaver som pålegges av Kirkemøtet - og koordinerer disse med Kirkerådet og Mellomkirkelig råd. § 2 i forskriften sier hva rådets hovedoppgaver er. Der står at rådet blant annet skal fremme, verne og samordne samisk kirkeliv i Den norske kirke, og ta stilling til saker som etter Rådets oppfatning berører samisk kirkeliv og urfolk.

3.8.4 Kirkemøtevedtak med mer

Også kirkemøtevedtak kan binde Den norske kirke. Kirkemøtets myndighet til å fatte vedtak som rettslig binder kirken reguleres blant annet i trossamfunnsloven § 12, som sier:

Kirkemøtet fastsetter kirkens grunnlag og lære og alle liturgier og gudstjenstlige bøker.

Kirkemøtet gir nærmere bestemmelser om kirkens organisering, kirkelig inndeling og kirkelige organer, og om valg til disse organene.

Kirkemøtet kan ikke treffe vedtak eller gi instruks i enkeltsaker som soknets organer skal avgjøre.

Forslag til vesentlige endringer i bestemmelsene i dette kapitlet skal legges fram for Kirkemøtet.

I merknadene til trossamfunnsloven § 12 annet ledd står at Kirkemøtet har myndighet til å fastsette bestemmelser om kirkens organisering, kirkelig inndeling, kirkelige organer og om valg til disse, og at et slikt regelverk gjerne omtales som en «kirkeordning». Her står også at bestemmelsens andre ledd

er helt sentral i rammelovgivningen om Den norske kirke, og at den bygger videre på forutsetningen i første ledd om at Kirkemøtet opptre på vegne av trossamfunnet Den norske kirke. Bestemmelsen gir med andre ord Kirkemøtet et lovgrunnlag for å vedta en ny kirkeordning som kan erstatte tidligere lovgivning, og forskriftsbestemmelser som er vedtatt av statlige organer.⁶⁸

Kirkemøtets myndighet til å fatte vedtak med mer som binder Den norske kirke reguleres også i § 28 annet ledd i Kirkeordningen. Bestemmelsen sier:

Kirkemøtet

- a. gir uttalelse i saker om vesentlige endringer i bestemmelsene i kapittel 3 i trossamfunnsloven
- b. fastsetter retningsgivende planer og programmer for den kirkelige undervisning, diakoni, kirkemusikk og for økumenisk virksomhet
- c. fastsetter kvalifikasjonskrav og tjenesteordning for særskilte stillinger innen kirkelig undervisning, diakoni og kirkemusikk
- d. gir regler om kirkens inventar og utstyr
- e. utfører de oppgaver det er gitt i trossamfunnsloven eller kirkeordningen

Kirkemøtet har siden 90-tallet fattet en rekke vedtak som samlet sett beskriver hvilken prinsipiell holdning Den norske kirke har til samisk kirkeliv.⁶⁹ Vedtakene binder likevel ikke Den norske kirkes organer rettslig.

Den norske kirke har på eget grunnlag bestemt at noe av det offentligrettslige regelverket som regulerer staten, skal gjelde for kirken. Reguleringen om dette finnes i Kirkeordningen § 42. Bestemmelsen sier at forvaltningsloven, offentlighetsloven og regler om offentlige organer i arkivloven gjelder for virksomhet som drives av kirkelige organer.

---

⁶⁸ Prop. 130 L (2018-2019), s. 261.

⁶⁹ Jf. sakene KM 15/90 (dels om at de fleste samer i Norge tilhører Den norske kirke og at kirken derfor har ansvar for å legge forholdene til rette for den samiske befolkningens trosliv, og dels om at forholdene må legges til rette for at samene selv kan ta ansvar for å utforme samisk kirkeliv), KM 2/92 (om at Den norske kirke tar et spesielt ansvar overfor sørsamisk, lulesamisk og nordsamisk språk, som er offisielle samiske språk i Norge), KM 12/92 (om at samisk kirkeliv skal ivaretas som en nødvendig og likeverdig del av Den norske kirke), KM 11/03 (dels om at Norge er bygd på territoriet til to folk – samer og nordmenn, og at samene er et urfolk i Norge, og dels om at det samiske folket har kulturelle rettigheter som også innebærer rettigheter til naturgrunnet for samisk kultur), KM 6/07 (om at kristendommen har en over tusen år lang historie i vårt land og er innvevd i historien både til det norske og det samiske folket) og KM 13/07 (om at Den norske kirke har erkjent sin medvirkning i fornorskningen av samene og vil bidra til at uretten ikke fortsetter). Se også Strategiplan for samisk kirkeliv, 2011, s. 52.

Andre typer rettskilder som binder Den norske kirke er for eksempel dommer og avtaler som omfatter Den norske kirke.

Verken trossamfunnsloven eller kirkeordningen har holdepunkter for at Den norske kirke er rettslig forpliktet til å gjennomføre innholdet i sameparagrafen eller øvrige menneskerettigheter som reguleres i kapittel E i Grunnloven.

3.9 Drøftelser i utvalget og forslag til tiltak

Samisk utvalg mener at gjeldende rett ikke godt nok ivaretar samers rettigheter i Den norske kirke, og at rettighetene dermed bør styrkes. Utvalget foreslår at Den norske kirke innarbeider en eller flere bestemmelser i kirkeordningen som styrker samers rettigheter i Den norske kirke. Utvalget mener at det vil være viktig at rettighetene forankres i kirkeordningen ettersom den utgjør kirkens grunnlov.

På bakgrunn av dette mener utvalget at det bør fastsettes i kirkeordningen at kirken skal legge til rette for at det samiske folk kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sin rett til selvbestemmelse i Den norske kirken. Etter utvalgets syn vil det være hensiktsmessig at sentrale rettigheter konkretiseres ytterligere gjennom egne bestemmelser, eksempelvis opp mot rett til samisk språk i kirken, at kirken binder seg til å støtte og fremme samisk kultur og samiske tradisjoner i kirken, og at det fastsettes at Den norske kirken skal legge til rette for at samiske kristne tradisjoner skal ivaretas og utvikles. Utvalget mener også at den foreslåtte bestemmelsen/de foreslåtte bestemmelsene bør kunne utgjøre grunn for Den norske kirke å støtte samer når deres individuelle og/eller kollektive tingsrettslige rettigheter utfordres eller krenkes.

Endelig mener utvalget at det bør vurderes hvorvidt sentrale tiltak som utvalget for øvrig har foreslått i rapporten bør forankres i kirkeordningen.

Utvalgets forslag vil medføre at kirkelige organer på alle nivåer får et synlig ansvar for å følge opp og ivareta de rettighetene som det samiske folk foreslås å ha i Den norske kirke.

4. Organisering av samisk kirkeliv

4.1. Innledning

Dette kapitlet tar for seg organisering av samisk kirkeliv i Den norske kirke. Samisk utvalgs mandat har vært å se på om organisering av samisk kirkeliv bør videreføres slik den er i dag, om den bør endres, og videre om det er behov for ytterligere kategorialmenigheter.

4.2. Noen hovedlinjer fra 1980-tallet til i dag

Kirkedemokratiet er over 100 år gammelt. I 1920 vedtok Stortinget loven som etablerte menighetsrådene. Det ble derimot ikke etablert et sentralkirkelig representativt organ for hele Den norske kirke før opprettelsen av Kirkemøtet i 1984. Følgende oversikt viser en kronologisk tidslinje over noen sentrale hendelser som har hatt betydning for organisering av samisk kirkeliv i Den norske kirke.

1984	Kirkemøtet opprettes formelt.
1986	Samisk kirkeliv blir for første gang tematisert i Kirkemøtet: Det foreslås en arbeidsgruppe som skal jobbe med samisk-kirkelige spørsmål.
1989	Kirkemøtevedtaket følges opp av Kirkerådet: Arbeidsgruppe ⁷⁰ som skal jobbe med samisk-kirkelige spørsmål oppnevnes av Kirkerådet.
1990	Arbeidsgruppen leverer «Utkast til handlingsprogram for samisk kirkeliv i Den norske kirke» til Kirkerådet. ⁷¹

---

⁷⁰ Arbeidsgruppens medlemmer: Sigvald B. Mikkelsen, Berit Frøydis Svineng, Bierna Bientie, Mikal Urheim og Øystein Skille.

⁷¹ Utkast til handlingsprogram:

<https://www.nb.no/items/e8c8b795f929a7994246647bf1fe214f?page=0&searchText=handlingsplan%20for%20samisk%20kirkeliv>.

1990	Kirkemøtet ⁷² behandler arbeidsgruppens forslag, og slutter seg til den.
1991	Indre Finnmark Prosti opprettes.
1992	Samisk kirkeråd opprettes.
2009-2012	Kategorialmenigheten Saemien Åålmege – prosjektperiode.
2015	Kirkemøtet ⁷³ vedtar at kategorialmenigheten Saemien Åålmege etableres som permanent ordning.
2016	Samisk kirkeråd oppretter Samisk ungdomsutvalg (SUNG).
2017	Formelt skille av stat og kirke.
2019	Samisk kirkelig valgmøte opprettes.
2022	Oppnevning av et samisk utvalg vedtatt av Kirkerådet.

1990-tallet markerer et skille hvor samisk kirkeliv blir et nasjonalt anliggende framfor å kun være et lokalt anliggende på menighetsnivå. Samisk-kirkelige saker løftes og blir samtidig formalisert på et sentralkirkelig nivå gjennom et vedtak som skjer på Kirkemøtet i 1986. Under Punkt 1 av Kirkemøtets vedtak, sak KM 20/86, står det:

Kirkemøtet ber om at Kirkedepartementet i samarbeid med Kirkerådet, oppnevner et utvalg til å utrede prinsipielle og praktiske spørsmål vedrørende Den norske kirkes arbeid i den samiske befolkningen. Utvalget skal også vurdere hvilke tiltak som er nødvendige for å styrke det kirkelige arbeidet i de samiske menigheter, for andre menigheter med samisk befolkning, for spredboende samer og for samer i byene. Kirkemøtet henstiller til Kirkedepartementet om å finansiere utvalgets arbeid.

Kirkemøtets vedtak fra 1986 viser at det skulle settes sammen en arbeidsgruppe som skulle jobbe med samisk-kirkelige spørsmål. Kirkerådet

⁷² Kirkemøtet 1990, sak 15/90: <https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/sakspapir%20tidligere%20km/protokoll%20km1990.pdf>.

⁷³ Kirkemøtet 2015, sak 14/15: https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/2015/saksdokumenter/protokoll_kirkemotet_2015.pdf.

fulgte opp dette vedtaket i 1989 med å opprette en arbeidsgruppe bestående av fem personer, der alle hadde lang erfaring med å jobbe med samisk-kirkelige spørsmål på menighetsnivå. Kun ett år etter opprettelsen av arbeidsgruppen leverte de i 1990 sin rapport til Kirkerådet, som de kalte «*Samisk kirkeliv i Den norske kirke. Utkast til handlingsprogram*». Blant anbefalingene deres var opprettelsen av et samisk råd (dagens Samisk kirkeråd) som skulle arbeide med samisk kirkeliv på nasjonalt nivå. De anbefalte også at de tre nordligste bispedømmene fikk et særskilt ansvar for samisk kirkelig betjening i disse regionene. Nord-Hålogaland i nordsamisk språk og kirkeliv, Sør-Hålogaland i lulesamisk språk og kirkeliv, og Nidaros i sørsamisk språk og kirkeliv. Kirkemøtet i 1990 sluttet seg til utredningens prinsipielle syn og målsetting, og markerte slik et startpunkt for samisk kirkeliv som et felleskirkelig anliggende med sitt første punkt i vedtakslisten: «*Samisk kirkeliv er en del av Den norske kirke, og skal være likeverdig med det øvrige kirkeliv*».⁷⁴

4.3. Fra statskirke til selvstendig kirke

Den norske kirke er fra 2017 å regne som et selvstendig trossamfunn. Etter at kirken formelt ble atskilt fra den norske stat i 2017,⁷⁵ og slik ble etablert som et selvstendig rettssubjekt, er det Kirkemøtet som beslutter hva kirkens retning til enhver tid skal være. Dette betyr at kirken har fått en ny identitet, utenfor statlige og kommunale ordninger. Finansiering av kirka skjer fortsatt gjennom statlige og kommunale midler, og er regulert gjennom § 14 i trossamfunnsloven. Organisatorisk har det indrekirkelige selvstyret blitt fullstendig etter løsrivelsen fra staten i 2017. Storting og regjering har ikke lenger virksomhetsansvar, eller arbeidsgiveransvar for prestedtjenesten, og statens lovregulering av kirka er blitt bygd ned. Myndighet og arbeidsoppgaver er overført fra staten til kirken, hvor Kirkemøtet er det øverste representative organ i Den norske kirke.

---

⁷⁴ Kirkemøtet 1990, sak 15/90: <https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/sakspapir%20tidligere%20km/protokoll%20km1990.pdf>.

⁷⁵ Mer om dette står skrevet i kapittel 1 og 3.

Kirkemøtets oppgaver er regulert gjennom trossamfunnsloven og kirkeordningen. Kirkemøtet skal blant annet fastsette bestemmelser om kirkens organisering. Samisk kirkeliv er i kirkeordningen presentert som noe eget, som skal vernes og fremmes i Den norske kirke, jf. § 28. Hvilke virkemidler som skal tas i bruk til dette formålet er det Kirkemøtet som til enhver tid angir. Ett av virkemidlene er *Strategiplan for samisk kirkeliv*,⁷⁶ som er vedtatt av Kirkemøtet. Andre virkemidler til dette formålet som Kirkemøtet tidligere har vedtatt, er opprettelsen av Samisk kirkeråd, opprettelsen av katedralmenigheten Saemien Åålmege, opprettelsen av Indre Finnmark prosti, utgivelser av religiøse tekster til samiske språk, opprettelse av kirkelige stillinger som skal jobbe med samisk kirkeliv og så videre. Vedtakene som blir gjort av Kirkemøtet er med andre ord på nasjonalt og regionalt nivå. Dette har likevel stor innvirkning på det som skjer på det lokale nivået i lokalmenighetene.

4.4. Strategiplan for samisk kirkeliv (2019-2027)

Førsteutgaven av strategiplanen for samisk kirkeliv ble vedtatt av Kirkemøtet i 2011⁷⁷. Den er senere blitt revidert. Nåværende strategiplan for samisk kirkeliv gjelder for perioden 2019-2027. Det er verdt å merke seg at nåværende strategiplan ble vedtatt av Kirkemøtet *etter* atskillelsen fra staten.⁷⁸ Dette sender klare signaler om at å ta vare på samisk kirkeliv er en prioritet i kirken, sett fra et kirkepolitisk ståsted. Strategiplanen for samisk kirkeliv er et dokument som gjelder på *nasjonalt* nivå, noe som vil si at den er ment å være retningsgivende for samtlige menigheter tilhørende Den norske kirke i Norge. Strategiplanen er ikke juridisk bindende, da den verken er nedfelt i offentlige lovverk eller forskrifter. Den er forpliktende kirkepolitisk for alle som er ansatt i Den norske kirke, i kraft av at det er Kirkemøtet som har vedtatt den.

---

⁷⁶ Strategiplan for samisk kirkeliv: https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/samisk-kirkeliv/dokumenter/samisk-strategiplan/samiskkirkerad_strategiplan_2019.pdf.

⁷⁷ Kirkemøtet 2011, sak 08/11: https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/kirkemotet_2011_protokollen.pdf.

⁷⁸ Kirkemøtet 2019, sak 14/19: <https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/2019/saksdokumenter/protokoll-km-2019.pdf>.

Strategiplan for samisk kirkeliv er en overordnet plan som sier noe om visjonene kirken jobber etter, og som inneholder både det prinsipielle grunnlaget, mål og strategier for kirkens arbeid med samisk kirkeliv.

Strategiplanen retter seg mot alle som jobber i Den norske kirke. Dette gjelder både kirkepolitikere, administrativt ansatte og de som er i mer utøvende virke på menighetsnivå. Strategiplanen klarlegger hvordan menighetene i hele landet skal jobbe med samisk kirkeliv, med spesielt søkelys på gudstjenesteliv, kirkelig undervisning, diakoni og kirkemusikk.

Strategiplan for samisk kirkeliv har en visjon om at samisk kirkeliv skal være *livskraftig og likeverdig*, og den har *inkludering* som grunnprinsipp. Om det står blant annet følgende:

Inkludering i det kristne fellesskap begrunnes bibelsk. Det er en oppgave for den kristne menighet å legge til rette for at tilgjengeligheten til ord og sakrament blir så stor som mulig. (Luk 24, 44-49). Alle mennesker er en del av en helhet, uansett språk og kultur. Arbeidet med samisk kirkeliv forutsetter inkludering som grunnleggende prinsipp. Inkludering bygger på likeverdighet, og ikke på likhetsidealet. Mennesket skal ikke bli lik hverandre, uansett bakgrunn har mennesket samme verdi. Menneskets rett til å være forskjellig og likevel tilhøre et sosialt og kulturelt fellesskap, er inkluderingstankens utgangspunkt for å bygge menneskelige fellesskap.⁷⁹

Strategiplanen legger vekt på det kristne fellesskapet som alle kristne deler. Et annet viktig moment som blir framsatt er at inkluderingsprinsippet bygger på likeverd mellom mennesker, og at dette likeverdet inkluderer retten til å være forskjellige. Ordlyden i strategiplanen i relasjon til inkluderingsprinsippet gir tydelige føringer for hvilke hovedtanker som ligger til grunn når kirken skal jobbe med inkludering og synliggjøring av samisk kirkeliv i det helhetlige kirkelivet. Strategiplanen tydeliggjør *hvem* som har ansvar for *hva*, og hvilke *forventninger* kirken har til kirkelige ansatte i deres arbeid med samisk kirkeliv. Strategiplan for samisk kirkeliv vektlegger at samisk kirkeliv er noe som angår hele Den norske kirke, slik Kirkemøtet i 1990 la til grunn når de sa seg enig i

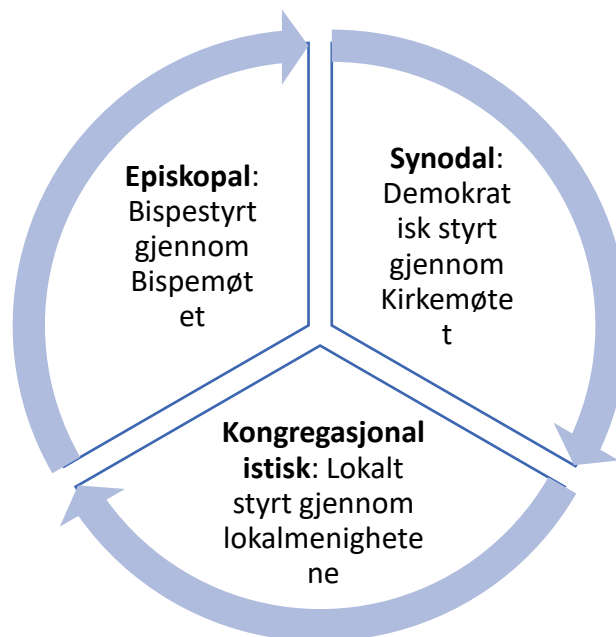
---

⁷⁹ Strategiplan for samisk kirkeliv, 2019, s. 10: https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/samisk-kirkeliv/dokumenter/samisk-strategiplan/samiskkirkerad_strategiplan_2019.pdf.

konklusjonene som kom i «Utkast til handlingsprogram for samisk kirkeliv i Den norske kirke».

4.5.Tredelt styringsform i Den norske kirke

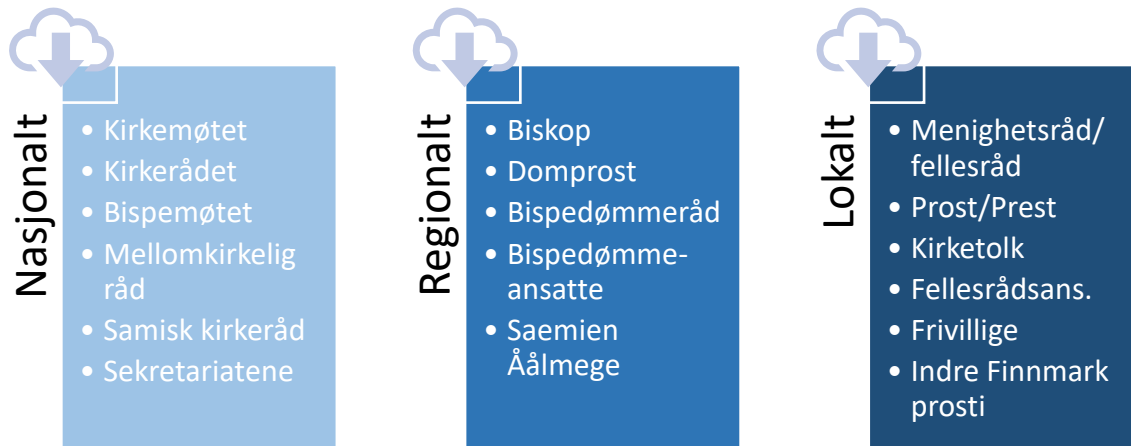
Den norske kirkes styringsform er tredelt; den er dels synodal (demokratisk gjennom Kirkemøtet), dels episkopal (bispestyrt gjennom Bispemøtet), og dels kongregasjonalistisk (soknene er juridisk selvstendige).⁸⁰

Slik modellen viser, vektlegges alle de tre delene i like stor grad. Man kan kalle dette for kirkens ytre styringsrammeverk. Innenfor dette har kirken delt det kirkelige arbeidet inn i nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. Man kan bruke stat, fylkeskommune og kommune som en sammenlikning. Arbeidet er delt i ulike nivåer, men alle jobber innenfor de samme ytre rammene (demokratiet).

⁸⁰ Les mer om hvordan en slik tredelt styringsform påvirker det samiske kirkedemokratiet i kapittel 5.

4.6 Organisering nasjonalt, regionalt og lokalt i Den norske kirke

4.6.1. Nasjonalt

På nasjonalt nivå er det fire sentralkirkelige politiske organer (alle med tilhørende sekretariat) som behandler spørsmål av felleskirkelig karakter. Disse organene er Kirkemøtet, Kirkerådet, Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd. Bispemøtet er også et sentralkirkelig organ, men det er ikke et politisk organ. Bispemøtet består av samtlige (12) tjenestegjørende biskoper, og ledes av preses. Bispemøtet har i likhet med de politiske organene et eget sekretariat. Bispemøtet avgir uttalelser til Kirkemøtet i saker som berører lærespørsmål.

4.6.2. Regionalt

Den norske kirke har 11 bispedømmer:

1. Nord-Hålogaland
2. Sør-Hålogaland
3. Nidaros
4. Møre
5. Bjørgvin
6. Stavanger
7. Agder og Telemark
8. Tunsberg

9. Borg
10. Oslo
11. Hamar

Kilde: Den norske kirke.⁸¹

I hvert bispedømme er det et tilhørende bispedømmeråd. De tre nordligste bispedømmene har et særskilt ansvar for å ta vare på samisk kirkeliv. Nord-Hålogaland bispedømme har ansvar for nordsamisk kirkeliv, Sør-Hålogaland har ansvar for lulesamisk kirkeliv, og Nidaros bispedømme har ansvar for sørsamisk kirkeliv. Ivaretagelse av samisk kirkeliv, slik det i dag er lagt opp til i Den norske kirke, henger nøye sammen med de ulike samiske språkområdene. Altså er den kirkelige betjeningen tilpasset de ulike samiske språkene som i hovedsak brukes i de respektive områdene.

Handlingsplanen fra 1990 viser at det var behov for kirkelig betjening på flere samiske språk. På dette tidspunktet fantes det heller ingen samlet plan for hvordan kirken skulle jobbe med samisk kirkeliv. Alt arbeid med samisk kirkeliv hadde et startsted gjennom lokale initiativ fra kirkelig ansatte på menighetsnivå.

---

⁸¹ Den norske kirke oversikt over bispedømmer: <https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/bispedommerad/bispedommene/>.

4.6.2.1 Biskopene

I Den norske kirke har vi 11 bispedømmer og 12 biskoper. Den tolvte biskopen er preses, som er fast leder av Bispemøtet. Preses er biskop i Nidaros bispedømme. Nidaros bispedømme har dermed to tjenestegjørende biskoper med tilsynsansvar i denne regionen. Nidaros-biskopen representerer bispedømmet i sin helhet, mens preses utøver biskopens myndighet innenfor Nidaros domprosti.

Biskopene har altså tilsynsansvar for menigheter i sitt bispedømme. Tilsyn i alminnelighet peker mot å kontrollere etterlevelse av lover, forskrifter og bestemmelser, og er et virkemiddel som statlige myndigheter bruker for å kontrollere at fastsatte regler følges.⁸² Dermed er det underforstått at det også uttrykker en form for ledelse. Biskopens tilsynsansvar må derimot forstås i en bredere ramme.

I tjenesteordning for biskoper står det i § 1:

Biskopen skal gjennom forkynnelse og sakramentsforvaltning ta vare på den apostoliske lære etter Guds ord og vår kirkes bekjennelse, fremme og bevare enheten i Guds kirke og rettlede og oppmuntre bispedømmets menigheter, kirkelig tilsatte og øvrige medarbeidere. For å ivareta dette tilsynsansvar kan biskopen gi råd og veiledning, og også gi bindende pålegg vedrørende presters og andre kirkelig tilsattes tjenesteutøvelse.

Biskopen ser til at prestene forvalter sakramentene, forkynner og selv lever i overensstemmelse med den kristne tro, slik den er uttrykt i vår kirkes bekjennelse og ordninger, og at også andre som er vigsløst til tjeneste i kirken virker og lever i samsvar med vigslingens formaning og løfte.

Biskopen fører tilsyn med at de kirkelige råd i bispedømmet utfører sitt arbeid i lojalitet med den evangelisk-lutherske lære.⁸³

---

⁸² Store norske leksikon: <https://snl.no/tilsyn>.

⁸³ Tjenesteordning for biskoper: <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2016-04-11-1812>.

Biskopens tilsynsansvar er tredelt. Biskopen skal: 1) ta vare på den apostoliske lære, 2) fremme og bevare enheten i Guds rike, og 3) rettlede og oppmuntre bispedømmets menigheter, kirkelig tilsatte og øvrige medarbeidere.

Biskopens tilsynsansvar innebærer både et åndelig ansvar, og samtidig et tilsynsansvar for at alle kirkelige tilsatte følger opp de vedtak som kommer fra sentralkirkelig hold. Biskopene er i en posisjon hvor de har reell påvirkningskraft i det lokale kirkelige arbeidet. Biskopens anmodninger veier tungt i kraft av hens rolle i det kirkelige landskapet. Hen har mulighet til å tydeliggjøre sitt ståsted når hen for eksempel reiser på bispevisitas i sitt bispedømme. Biskopen kommer i den forbindelse i direkte kontakt med de som jobber ute i de aktuelle menighetene. Hen kan ta selvstendige initiativ hvor hen ser et behov for det, og ellers fange opp hva som skjer i de enkelte menigheter. I sin kjerne er biskopens tilsyn av læremessig karakter, og hens lederrolle viser seg særlig gjennom visitasene. I § 1 i visitasreglementet for Den norske kirke, som er vedtatt av Bispemøtet i 2012, står det følgende om bispevisitas:

Formålet med visitasreglementet er gjennom bispevisitasene å legge forholdene til rette for aktivt engasjement og stadig fornyelse i den evangelisk-lutherske folkekirke i Norge.

En bispevisitas er et institusjonalisert og rettslig ordnet besøk av biskopen i ett eller flere sokn, i den hensikt å utøve kirkelig tilsyn.

Det kan holdes egen visitas ved norsk kirke i utlandet, ved døvemenighet eller annen kategorialmenighet, ved valgmenighet, militærforlegning, sykehus, institusjon, fengsel med videre med egen tilsatt prest eller annen ordnet kirkelig tjeneste.

Formålet med bispevisitasen er å støtte, inspirere og veilede menigheter og ansatte, og gjøre kirkens nærvær synlig i lokalsamfunnet.

Biskopen skal ved visitasen legge vekt på forkynnelsen av Guds ord i soknet. Ved dette skal biskopen gi støtte til menighetenes virksomhet, og styrke fellesskapet i menighetene.

Sammen med menighetsråd og ansatte skal biskopen under visitasen gå inn i et felles arbeid for å prøve menighetslivet på Guds ord og vår kirkes

bekjennelse, og inspirere til frimodighet og fornyelse. Menighetens arbeid skal også vurderes opp mot de planer som foreligger fra kirkelige organer.⁸⁴

4.6.3. Lokalt

Lokalmenighetene er kirkens bærebjelker. Det lokale nivået skal realisere alle målsetninger og krav som kommer fra nasjonalt og regionalt nivå. Dette gjelder kirkepolitisk vedtatte planer, retningslinjer, strategier, anbefalinger med videre. fra Kirkemøtet, Kirkerådet, Bispemøtet, Mellomkirkelig råd, Samisk kirkeråd og de elleve bispedømmerådene. Den lokale dimensjonen er vesentlig på menighetsnivå. Det er der kirkens ansatte møter mennesker som oppsøker kirken og kirkelige handlinger. Noen vil komme ofte, mens andre vil komme sjelden. Noen vil kun møte kirken gjennom de fire livsritene dåp, konfirmasjon, bryllup og begravelse. Det er i det lokale menighetslivet at evangeliet blir forkynt og kirken møter individet og kollektive grupper av mennesker. Dette skjer gjennom gudstjenester, barne- og ungdomsarbeid, diakoni og annet menighetsarbeid.

Organiseringen av lokalmenighetene har to dimensjoner; de kirkelig ansatte og menighetsrådet. I praksis er det også en tredje dimensjon; den inkluderer de frivillige. De bidrar i aktivitetsarbeidet som finnes i de lokale menighetene, og de utgjør viktige ressurser i menighetsarbeidet.⁸⁵

Lokalmenighetene har kirkelig ansatte som tilhører to arbeidsgiverlinjer. Proster, prester og kirketolker er ansatt av bispedømmerådet, som også har arbeidsgiveransvar for disse gruppene.

De andre menighetsansatte er ansatt i fellesrådet⁸⁶. Kirkevergen har arbeidsgiveransvar for de fellesrådsansatte. Dette gjelder trosopplærere, diakoner, menighetspedagoger, kirkeverger, organister, kateketer, kirketjenere,

---

⁸⁴ Om bispevisitas: <https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/lover-og-regler/visitasreglement-for-den-norske-kirke/>.

⁸⁵ Kirkemedlemmer som er folkevalgt inn i menighetsrådet kan per definisjon også kalles frivillige. I utvalgsrapporten er de imidlertid definert som kirkepolitikere, da de sitter i et organ som har styringsrett. I 2022 var det registrert 76 266 frivillige i Den norske kirke, 9324 av dem sitter i menighetsråd. Les mer om statistikk i Den norske kirke her: <https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/bakgrunn/kirkestatistikk/>.

⁸⁶ Se hvordan fellesrådet er strukturert: <https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkelig-fellesrad/>.

gravere, klokkere, menighetsforvaltere, menighetssekretærer og kontormedarbeidere.

Menighetsrådet er det folkevalgte organet som har styringsrett.

Menighetsrådet, i kraft av å være et folkevalgt organ, er det nye forvaltningsorganet etter skillet fra staten (2017). Den norske kirke sier dette om menighetsrådarbeid:

Generelt virksomhetsansvar:

Vedta strategier og organisere aktiviteter knyttet til:

- Menighetsbyggende virksomhet
- Gudstjenesteliv
- Dåps- og konfirmantundervisning
- Diakoni
- Kirkemusikalsk virksomhet som kor, konserter og annet sang- og musikkliv i menigheten
- Barne- og ungdomsarbeid
- Besøktjeneste
- Frivillig arbeid, medarbeiderskap
- Forbruk og rettferd, miljø og samfunnsengasjement
- Bibelgrupper, samtalegrupper
- Informasjon, menighetsblad
- Misjon og evangelisering
- Økumenikk
- Barnehage med videre.

Innenfor disse områdene står menighetsrådet forholdsvis fritt til selv å vedta hva det vil gjøre og hvilket omfang virksomheten skal ha.⁸⁷

---

⁸⁷ Den norske kirke om menighetsrådsarbeid: <https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/menighetsrad/>.

4.7 To ulike modeller for ivaretagelse av samisk språk og samisk kirkeliv: Indre Finnmark Prosti og kategorialmenigheten Saemien Áálmege

4.7.1 Innledning

Indre Finnmark Prosti og kategorialmenigheten Saemien Áálmege ble begge opprettet for å styrke samisk språk og samisk kirkeliv. Indre Finnmark Prosti ble opprettet i 1991, og det er Nord-Hålogaland som har tilsynsansvar for prostiet. Kategorialmenigheten Saemien Áálmege ble opprettet som fast ordning i 2015, og tilsynsansvar for den ligger hos Nidaros bispedømme.

Det er noen forskjeller i hvordan de er organisert. De ansatte i Indre Finnmark prosti jobber *innenfor* sitt prostiområde, mens de ansatte i Saemien Áálmege jobber *over* prostigrenser, eller uavhengig av prostigrenser. I Indre Finnmark prosti inngår stedene Kautokeino, Karasjok, Tana, Nesseby og Porsanger. Saemien Áálmege er ikke knyttet til noen lokalmenigheter, og den har heller ikke et eget kirkebygg. De ansatte i kategorialmenigheten samarbeider med ulike lokalmenigheter i sørsamiske språkområder, som Røros, Snåsa, Elgå, Røyrvik, Frosta, Trondheim og Stjørdal.⁸⁸ Det innebærer med andre ord en del reisevirksomhet. Kategorialmenigheten tilbyr kirkelige tjenester der det er behov, og er dermed landsdekkende.

4.7.2 Indre Finnmark Prosti

Indre Finnmark prosti ble opprettet i 1991 og tilhører Nord-Hålogaland bispedømme. Den er lokalisert i det nordsamiske språkområdet. Indre Finnmark prosti er Norges største prosti i areal, men er minst i befolkningstall. Det er samtidig det eneste prostiet i Den norske kirke der den samiske befolkningen er i majoritet. Prosten leder prestedtjenesten fra prostesetet som er i Karasjok. Det stilles krav til prester som søker arbeid i prostiet om at de må ha/må tilegne seg kunnskap innen samisk språk og kultur. Gudstjenester og

---

⁸⁸ Eksempler hentet fra årsmelding 2022 Saemien Áálmege: <https://www.kirken.no/globalassets/fellesrad/saemien%20%C3%A5%C3%A5lmege/dokumenter/%C3%A5rsmeldinger/%C3%A5rsmelding%20saemien%20%C3%A5%C3%A5lmege-saemien%20%C3%A5%C3%A5lmegeaerie%202022.pdf>.

alle kirkelige handlinger forrettes på både nordsamisk og norsk. Kirketolk oversetter prestenes tjeneste til samisk. Kirketolk innehar en nøkkelrolle, særlig i de tilfeller hvor prestene ikke behersker samisk godt nok til å kunne lede gudstjenester og annet kirkelig arbeid på egen hånd. Det er kun i Indre Finnmark prosti at det finnes faste kirkelige stillinger som kirketolker. Prostiet er en del av samisk språkforvaltningsområde, noe som betyr at samisk og norsk i disse områdene er likestilte.

Indre Finnmark prosti representerer lokalsamfunnet «slik det er».

Kirkemedlemmer i prostiet er i hovedsak samer som har samisk som dagligtale. Man kan av den grunn kalle Indre Finnmark prosti for et samisk prosti i Nord-Hålogaland bispedømme. Det finnes andre prostier som historisk også kan sies å være samiske prostier, men som på grunn av fornorskningen er blitt stående som norske, eller som ikke-samiske.

4.7.3 Kategorialmenigheten Saemien Åålmege

Kirkemøtet 2015 vedtok å etablere Saemien Åålmege som en permanent samisk menighet i sørsamisk språkområde.⁸⁹ Saemien Åålmege er et eksempel på utøvelse av samisk kirkeliv på regionalt nivå i den forstand at den skal betjene sørsamisk befolkning over sokneområder. Kategorialmenigheten ligger under Nidaros biskops tilsyn og ledelse. Den har eget menighetsråd med fem medlemmer (og fem varamedlemmer), og det er fire kirkelig ansatte i menigheten (daglig leder, prest, diakon og trosopplærer). Saemien Åålmege fungerer som et kompetansesenter for sørsamisk kirkeliv, hvor man samler kompetanse under samme tak og der man får en felles plattform å jobbe på.

Menigheten har ikke et eget kirkebygg. Dette betyr at den kirkelige betjeningen som utøves av kategorialmenighetens ansatte skjer ved at de reiser rundt i et stort område. Sørsamisk område innbefatter primært bispedømmene Sør-Hålogaland, Nidaros, Møre og Hamar. Arbeidsområde er fra Mo i Rana til Femunden i Østerdalen, indre deler av Møre og hele Nidaros. Den kirkelige betjeningen skjer i samarbeid med de lokale menigheter de besøker. I så måte

---

⁸⁹ Se mer utfyllende om Saemien Åålmege her: <https://www.kirken.no/nb-NO/fellesrad/saemien-%C3%A5%C3%A5lmege/om%20oss/saemien%20%C3%A5%C3%A5lmege/>.

utgjør Saemien Åålmege et viktig nettverk innenfor samisk kirkeliv, som i tillegg knytter sammen folk over store geografiske områder. Kategorialmenigheten Saemien Åålmege fungerer som et komplement til lokalmenigheten, noe som for øvrig også er et mål; at Saemien Åålmege skal komplementere sørsamisk kirkeliv og ikke erstatte eksisterende sørsamisk kirkeliv som foregår i lokalmenighetene.

Man kan være medlem i både kategorialmenigheten Saemien Åålmege og i sin lokale menighet. Når man blir døpt i Den norske kirke blir man automatisk medlem av Den norske kirke. Hvis man ønsker å bli medlem i Saemien Åålmege, må man melde seg inn i kategorialmenigheten. Medlemsvilkår blir regulert gjennom § 6 i *forskrift om ordning for Saemien Åålmege*.⁹⁰ Årsmeldingen fra 2023 viser at Saemien Åålmege hadde 516 medlemmer.⁹¹

4.8. Prester, diakoner, kateketer og andre med åndelig og undervisningsansvar i Den norske kirke med særskilt ansvar for ivaretagelse av samisk kirkeliv

4.8.1. Prester

I Den norske kirke var det i 2022 1331,45 presteårsverk⁹². Indre Finnmark dekker fem sokn, noe som vil tilsvare fem presteårsverk. Prester som er ansatt i dette prostiet jobber i et område hvor samisk er forvaltningspråk, og dette stiller krav om språkkompetanse i samisk. I de tilfeller hvor presten ikke behersker samisk språk, så vil kirketolken kunne tolke til samisk. I Karasjok er prestestillingen for tiden besatt av en person med nordsamisk tilhørighet og med nordsamisk som morsmål. Stein Erik Anti ble vigslet i Karasjok kirke i 2021, og er den første presten på 200 år som har nordsamisk som førstespråk.

---

⁹⁰ Forskrift om ordning for Saemien Åålmege: <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2021-11-14-3389>.

⁹¹ Årsmelding 2022 Saemien Åålmege: <https://www.kirken.no/globalassets/fellesrad/saemien%20%C3%A5%C3%A5lmege/dokumenter/%C3%A5rsmeldinger/%C3%A5rsmelding%20saemien%20%C3%A5%C3%A5lmege-saemien%20%C3%A5%C3%A5lmegeaerie%202022.pdf>.

⁹² Årsrapport Den norske kirke 2022: <https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkeradet/arsmeldinger/%C3%A5rsrapport%20den%20norske%20kirke%202022.pdf>.

Utenom de prestestillinger som er i Indre Finnmark prosti, så finnes det i dag fire andre prestestillinger som har et særskilt ansvar for ivaretagelse av samisk kirkeliv. Disse fire prestestillingene har blitt opprettet på ulike tidspunkt. De er her listet kronologisk fra eldst til nyest:

1. I Nord-Hålogaland er det en prestestilling for samer i nordsamisk språkområde. Prestestillingen er ikke tilknyttet noen sokn.
2. I Nidaros bispedømme er det en prestestilling for samer i sørsamisk språkområde. Denne prestestillingen er tilknyttet Saemien Åålmege.
3. I Sør-Hålogaland i Nordland fylke har soknepresten i Tysfjord og Hamarøy også et formelt ansvar for lulesamisk kirkeliv.
4. I Oslo bispedømme er det en prestestilling (nyopprettet i 2023) for samer i Sør-Norge. Arbeidsstedet er tilknyttet Trefoldighetskirken i Oslo, og skal betjene den samiske befolkningen sør for Trøndelag.

4.8.2. Diakoner, kateketer og andre med undervisningsansvar

Prestene har hovedansvaret for de kirkelige handlingene, men de andre kirkelig ansatte i lokalmenighetene tar også del i dette ansvaret. Diakoner, kateketer, menighetspedagoger/trosopplærere, kirkemusikere og andre med undervisningsansvar kommer ofte like tett på menigheten som presten gjør. En kateket vil ofte ha hovedansvar for konfirmantundervisning. En diakon kan holde begravelser der presten ikke er tilgjengelig. Kirkemusiker vil kunne være med på ulike aktiviteter for barn og unge hvor musikk er sentralt.

Menighetspedagogen/trosopplærer vil ofte være den som har hovedansvaret for barne- og ungdomsarbeid i kirka. I 2021 var det 326 diakoner/diakonimedarbeidere i kirka, 923 ansatte i kirkelig undervisning, og 846 ansatte innen kirkemusikk og kor.⁹³ Det er fåtall av disse som formelt har et ansvar for ivaretagelse av samisk kirkeliv. I Indre Finnmark prosti vil alle kirkelig ansatte ha dette ansvaret. Hvis vi ser utenfor Indre Finnmark prosti, så har vi:

---

⁹³ Tall hentet fra Statistikk om Den norske kirke: <https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/bakgrunn/kirkestatistikk/>.

1. I lulesamisk språkområde: En kateket og en diakonimedarbeider⁹⁴, begge tilknyttet Tysfjord og Hamarøy menighet.
2. I sørsamisk språkområde: En diakonimedarbeider og en trosopplærer, begge tilknyttet kategorialmenigheten Saemien Åålmege.

De kirkelige ansatte i Indre Finnmark prosti har sine tjenestesteder i de sokn de er tilsatt, altså er de lokalt forankret i sine lokalmenigheter. De kirkelige ansatte i lulesamisk språkområde og i sørsamisk språkområde er i større grad regionalt forankret i sine bispedømmer. De vil kunne betjene samisk befolkning utover prostigrenser, og innenfor flere bispedømmer.

4.9. Drøftelser i utvalget

4.9.1 Organisering av samisk kirkeliv nasjonalt, regionalt og lokalt

Samisk utvalg er blitt presentert hvordan samisk kirkeliv er organisert i Den norske kirke. Gjennom drøftelser har utvalget kommet fram til at det sårbare punktet er det som skjer på *lokalt nivå*. Samisk medbestemmelse og selvbestemmelse er godt ivaretatt i organisasjonsstrukturen på nasjonalt nivå. Dette har sin forklaring i at dette ivaretas og følges opp av Samisk kirkeråd (politisk) og Kirkerådets avdeling for samisk kirkeliv (administrativt). Regionalt blir samisk kirkeliv delvis ivaretatt, gjennom Saemien Åålmege, Indre Finnmark prosti og i Sør-Hålogalands prosjekt for lulesamisk kirkeliv.

Saemien Åålmege og Indre Finnmark prosti tilbyr kirkelige tjenester til samisk befolkning på henholdsvis nordsamisk og sørsamisk språk. I Sør-Hålogaland, forankret i Tysfjord og Hamarøy menighet, har de nå et prosjekt som heter: «*Utvikling av en helhetlig plan for lulesamisk kirkeliv i Den norske kirke*». De har hentet erfaringer fra Indre Finnmark prosti og fra Saemien Åålmege, og ønsker gjennom dette prosjektet å kunne tilby kirkelige tjenester til spredtboende lulesamer i Norge.⁹⁵ Disse tre ulike måtene å organisere seg på gir alle muligheten til å forme et samisk kirkeliv fra et samisk ståsted. Det

---

⁹⁴ Lulesamisk: Guojmmevájaldiddje (bokmål: medvandrer) er den offisielle stillingstittelen.

⁹⁵ Se prosjektbeskrivelse her: <https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/samisk-kirkeliv/dokumenter/samisk-kirkerad-sakspapirer/april%202020%20-%20digitalt%20m%C3%B8te/920%20lulesamisk/prosjektbeskrivelse.pdf>.

prinsipielle utgangspunktet er samisk selvbestemmelse og selvrepresentasjon. Det handler også om å kunne tilby kirkelige tjenester til den samiske befolkningen som ivaretar de samiske språkene, men også den samiske kulturen, de samiske trosuttrykkene og den samiske livsforståelsen.

Innenfor disse tre modellene er det kirkelige ansatte som til daglig jobber med å fremme, ivareta og utvikle samisk kirkeliv, forankret lokalt og regionalt, men også i et helsamisk perspektiv. Modellene tilbyr strukturer som kan støtte et arbeid med samisk kirkeliv. *Utenfor* disse modellene eksisterer det store variasjoner regionalt og lokalt for hvor godt samisk kirkeliv blir ivaretatt.

Ett eksempel på dette handler om åndelig tilsyn/ansvar på regionalt nivå, som ligger hos biskopene. Det er kun biskopene i Nidaros, Sør-Hålogaland og Nord-Hålogaland som har et særskilt ansvar for å ivareta samisk kirkeliv. Biskopene i de resterende åtte bispedømmer har ikke dette uttalt formelt. Det er opp til den enkelte biskop, og om hen har en positiv holdning til at samisk kirkeliv skal løftes fram i hens bispedømme. Dette betyr at det mangler formaliserte retningslinjer og regelverk som kan støtte opp om biskopenes arbeid/åndelige tilsyn med samisk kirkeliv i bispedømmene sør for Nidaros.

Utvalget vil særlig peke på de sårbare strukturene på det lokale nivået: Fellesråd/menighetsråd, fellesrådsansatte og bispedømmerådsansatte i lokalmenighetene. Her finnes det få strukturer som støtter arbeid med samisk kirkeliv, utenom de som finnes i Saemien Åålmege og Indre Finnmark prosti⁹⁶.

Hvorvidt kirkelig ansatte klarer å synliggjøre og inkludere samisk kirkeliv, blir i stor grad personavhengig. Der det finnes kirkelig ansatte som har et engasjement for det samiske, og som har drivkraft til å drive et målrettet arbeid, vil det i noen grad bli løftet frem. Sør-Varanger menighet i Finnmark kommune er et godt eksempel på dette. De ligger utenfor Indre Finnmark prosti, og har dermed ingen strukturer som støtter et systematisk arbeid med inkludering av samisk kirkeliv på menighetsnivå. De har jobbet målrettet i en

---

⁹⁶ Prosjektet i lulesamisk område «Utvikling av en helhetlig plan for lulesamisk kirkeliv i Den norske kirke» hadde oppstart i 2020, og pågår ut 2024. Dermed er det ingen formelle faste strukturer som er blitt satt enda.

årrekke med å løfte fram det samiske gjennom en samisk salmesanggruppe, som hadde en aktiv periode fra 1999 til 2010.

I dette prosjektet har det vært noen få ildsjeler som har klart å etablere en samisk fellesskapsarena i lokalmenigheten.⁹⁷ Erfaringene fra dette prosjektet har vist at når menigheten har hatt en konkret plan om hvordan man kan inkludere det samiske, så har de fått det til. Det er likevel enkeltindivider lokalt som selv har måttet ta initiativ til dette. Når disse ressurspersonene har forsvunnet, så har det vært vist seg vanskelig å fortsette prosjektet. Sør-Varanger menighet klarte gjennom prosjektbasert arbeid, samt et lokalt engasjement, å skape en salmesanggruppe som fant gjenklang i den samiske befolkningen i menigheten. De la med andre ord til rette for at kirkemedlemmer med samisk identitet kunne komme til kirken, og på den måten erfare kirken som en samisk arena.

Salmesangprosjektet førte til formelle rammer i lokalmenighetens planverk, og har ført til at det i dag er fire samiske gudstjenester per år i Sør-Varanger menighet. Det ble også utarbeidet metoder for samisk selvrepresentasjon og medvirkning i lokalt samisk kirkeliv og kirkedemokrati. Modellene og metodene er i dag nedfelt i Strategiplan for samisk kirkeliv, og er mulig å benytte for andre menigheter hvor samer er i minoritet.

4.9.1.1. Øke kompetanse i samisk språk og kultur hos kirkelig ansatte i lokalmenighetene og hos menighetsrådene

Utvalget har kommet fram til at behovene til særlig disse gruppene ikke blir møtt på en tilfredsstillende måte:

- Samer bosatt i byområder
- Samer som ikke har tilknytning til Indre Finnmark prosti
- Samer ikke har tilknytning til Saemien Åålmege
- Samer som er bosatt utenfor forvaltningsområder for samiske språk

---

⁹⁷ Vitalisering av samisk kirkeliv i Sør-Varanger. Rapport fra prosjektet; Sami sálbmálávluŋjoavku, Matta Varjjat /Samisk salmesanggruppe i Sør-Varanger. 01.01.1999 - 30.06. 2010.

Det er derfor svært viktig at kunnskapsnivået og kompetansen om samisk kirkeliv styrkes på et lokalt plan. Kirkelig ansatte i lokalmenighetene i hele Den norske kirke har fått ansvar for å fremme samisk kirkeliv på lokalt nivå gjennom de retningslinjer som kommer fra Strategiplan for samisk kirkeliv. Dette gjelder både bispedømmerådsansatte, fellesrådsansatte og kirkepolitikere (menighetsråd/fellesråd).

Hva vil det si at de kirkelig ansatte i alle landets menigheter skal fremme og ivareta samisk kirkeliv? De skal synliggjøre og inkludere det samiske gjennom bruk av de samiske språkene og samiske kulturuttrykk. Kulturuttrykk kan være samisk kunst, duodji/duodje/duedtie, kirkemusikk (dette innbefatter i noen områder joik) og salmevalg. Hvordan en slik inkludering av samisk kirkeliv gjøres i praksis er veldig varierende, særlig i områder hvor samer er i minoritet. Kirkemøtet har vedtatt at samisk kirkeliv skal være likeverdig med kirkelivet ellers. Slik organiseringen av samisk kirkeliv er lagt opp per nå, ser ikke utvalget hvordan dette prinsippet kan etterleves i praksis.

Kirkemøtet har vedtatt Strategiplan for samisk kirkeliv. Den gir retningslinjer for hvordan lokalmenighetene systematisk og kontinuerlig skal arbeide med å fremme samisk kirkeliv i ulike deler av Norge. Utvalget ser ikke at denne strategiplanen følges med strukturert kompetanseheving på samisk språk og kultur, annet enn at dette jevnlig utøves innenfor Indre Finnmark prosti og Saemien Åålmege. Derfor mener utvalget at Den norske kirke må lage en plan for kompetansebygging. En slik plan må ha som mål å gi de kirkelig ansatte/menighetsråd/fellesråd i lokalmenighetene kompetanseheving i samisk språk, kultur, kristne trosuttrykk, samisk åndelighet og samisk livsforståelse. Samisk utvalg mener videre at dette bør prioriteres i de menigheter hvor samisk kirkeliv fortsatt oppleves som noe fremmed og nytt. I et større bilde handler dette om å øke kompetansen i urfolksperspektiver, minoritetsperspektiver og kultursensitivitet.

Menighetsrådet er demokratisk oppnevnt av sin lokalmenighet, og har dermed forvaltningsansvar. De tar avgjørelser som påvirker det lokale kirkelige arbeidet i menigheten. Menighetsrådets oppgaver blir regulert av kirkeordningen under § 12. Ivaretagelse av samisk kirkeliv er ikke nevnt der.

Samisk utvalg mener at ivaretagelse av samisk kirkeliv skal inn i kirkeordningen under § 12.

4.9.1.2. Indre Finnmark prosti

Samisk utvalg mener at Indre Finnmark prosti bør beholdes slik det er i dag. Fra prostiet ble dannet i 1991 har det vært en viktig aktør i å både utvikle samisk kirkeliv, men også i å betjene den samiske befolkningen i prostiet. Samisk utvalg ba om et perspektiv innenfra fra Indre Finnmark prosti. Av den grunn ble det foretatt et kvalitativt intervju av tre kirkelig ansatte fra to ulike sokn i Indre Finnmark prosti.⁹⁸ De ansatte som ble intervjuet hadde høy grad av tilfredshet med sitt arbeid i prostiet. De uttrykte at den samiske åndeligheten, tenkemåten og tradisjonene ble holdt i hevd i prostiet, og at kirken var en viktig samisk arena for lokalbefolkningen.

Nord-Hålogaland bispedømmeråd stiller som krav at prester som skal arbeide i Indre Finnmark prosti må ha/må tilegne seg samisk språk og kulturkompetanse. Det er vanskelig å rekruttere samisktalende prester da de er i fåtall. Det erkjenner Samisk utvalg, og de mener derfor at det fra sentralt hold må jobbes for å stimulere til at samiske ungdommer ønsker å ta kirkelig utdanning og jobbe med samisk kirkeliv i Den norske kirke. Dette er et langsiktig arbeid som bør være en prioritet i Den norske kirke. Samisk utvalg mener at kirken bør tilby stipendordninger for å stimulere til at flere samiske ungdommer ønsker å ta kirkelig utdanning.

Det stilles ingen krav til samisk kultur- og språkkompetanse til fellesrådsansatte i Indre Finnmark prosti. Samisk utvalg mener at også disse skal få tilbud om kompetanseheving i samisk språk, kultur og åndelighet. De med undervisningsansvar bør prioriteres i første omgang.

4.9.1.3. Kategorialmenigheten Saemien Åålmege

Samisk utvalg mener at kategorialmenigheten Saemien Åålmege bør beholdes slik den er i dag. Utvalget mener at kategorialmenigheten ivaretar samisk

---

⁹⁸ Se vedlegg nummer 1.

språk, kultur, åndelighet og samiske kristne trosuttrykk på en tilfredsstillende måte. Saemien Åålmege fungerer som et regionalt kompetansesenter for sørsamisk språk og kirkeliv, hvor man har samlet kirkelig ansatte under samme menighet. Saemien Åålmege kan kontaktes av kirkelig ansatte i andre menigheter som sitter med spørsmål angående samisk kirkeliv.

Ved innhenting av informasjon om Saemien Åålmege, ble det gjennomført et intervju av de kirkelig ansatte i katedralmenigheten.⁹⁹ Der kom det fram at de ansatte hadde høy grad av tilfredshet av å jobbe i en katedralmenighet, selv om de manglet et eget kirkebygg. De opplevde det som svært meningsfullt å kunne være med på å gi kirkelig betjening med forankring i sørsamisk språk og med en sørsamisk kristendomsforståelse. Et annet aspekt som kom fram, var at de ansatte uttrykte at de utførte et viktig arbeid med hensyn til utvikling av samisk kirkeliv som helhet. De har et godt utviklet samarbeid med de ansatte i Nidaros bispedømme og biskopen, og de opplevde at det var et svært godt samarbeidsklima hvor de fikk fronte samiske saker i stor grad. De ansatte mente at Saemien Åålmege fungerte som en trygg samisk arena og et samlingssted, ikke bare for samer, men for alle.

Samisk utvalg mener at det er et viktig poeng at Saemien Åålmege er en menighet for alle, ikke bare for samer. Det er en menighet som har en samisk profil og som er forankret i samisk språk og kultur, og er derfor et uttrykk for samisk selvbestemmelse. De kan tilby kirkelige tjenester over soknegrensene. Dermed har de større spillerom for å kunne tilby kirkelige tjenester til sørsamer, uansett bosted. Det samiske anliggende blir dermed knyttet til samisk identitet framfor område/sokn. Utvalget mener at det er en klar fordel at Saemien Åålmege kan betjene samer over så store områder. Utvalgets vurdering er at samer bør få ha mulighet til å være medlem av flere samiske katedralmenigheter, hvis det dannes flere, slik utvalget foreslår.

---

⁹⁹ Se vedlegg nummer 1.

4.9.2 Behov for flere samiske kirkelige nettverk

Slik organisering av samisk kirkeliv fungerer i dag, så fins det noen faste strukturer hvor samisk kirkeliv som helhet har et felles nettverk. På nordisk nivå reguleres dette av Enarekonvensjonen, som ble undertegnet i 2004 av ledere for de nasjonale samiskkirkelige organene i Norge, Sverige og Finland. Den regulerer kirkenes samarbeid rundt Samiske kirkedager som arrangeres hvert fjerde år. På nasjonalt nivå arrangeres Samisk kirkelig valg møte hvert fjerde år, og Samisk kirkelivskonferanse årlig. Dessuten har Samisk kirkeråd et årlig kontaktmøte med biskopene fra de tre nordligste bispedømmene.

Utvalget mener at det bør legges til rette for at de kirkelige ansatte med undervisningsansvar i Indre Finnmark prosti, Saemien Åålmege, kirkelig ansatte med undervisningsansvar i lule/pitesamisk område, og biskopene fra de tre nordligste bispedømmene, prest for samisk kirkeliv i Sør-Norge, samt Samisk kirkeråd bør ha et felles årlig møtepunkt. Formålet med dette vil være å utvikle og få til et tettere samarbeid om samisk kirkeliv. Dette er samtidig et spørsmål om selvrepresentasjon; at samer selv skal få lov til å definere hvordan samisk kirkeliv skal utvikle seg. Kirkelig ansatte i andre menigheter som ønsker å være med på et slikt nettverk kan be om dette.

4.9.3 Opprettelse av to nye kategorialmenigheter

Samisk utvalg har konkludert med at det anbefales å opprette to nye kategorialmenigheter; en for lulesamisk og pitesamisk språkområde, og en for nordsamisk og skoltksamisk språkområde. Utvalget har ikke tatt stilling til hvor de ansatte i kategorialmenighetene skal ha sine kontorlokaler. Erfaringen fra Saemien Åålmege er at der de ansatte har bosted også blir deres arbeidssted. Samisk utvalg ber om at man trekker inn erfaringer fra de ansatte i Saemien Åålmege i en eventuell planarbeidelse av andre kategorialmenigheter. Utvalget foreslår at begge kategorialmenighetene skal ha egne menighetsråd og ha samme struktur på staben som Saemien Åålmege. Det vil si; en prest, en diakon/diakonimedarbeider, en trosopplærer og en daglig leder. Samisk utvalg mener at det skal være mulig å være medlem i flere kategorialmenigheter ikke bare én. Flere samer har røtter i ulike språkgrupper,

og vil kunne ha mulighet til å være aktive i flere kategorialmenigheter. Dette vil være en styrke for samisk kirkeliv som helhet.

Samisk utvalg har diskutert om det vil kunne være noen bakdeler ved opprettelse av kategorialmenigheter tilpasset nordsamisk/skoltesamisk språkområde, og lulesamisk/pitesamisk språkområde. Dette må særlig ses i sammenheng med fornorskningen av samene, hvor tap av samisk identitet er en konsekvens i mange områder. Mange samer «ga opp» sin samiske identitet, for slik å kunne ta del i de samme goder som resten av samfunnet tok for gitt. Dette betydde i mange tilfeller å gi avkall på store deler av sin egen bakgrunn, innbefattet samisk språk og kultur.

I dag skjer det i mange områder en samisk oppvåkning, der mange tar tilbake en samisk identitet som tidligere har vært gjemt bort av foreldre- og besteforeldregenerasjonen. Men dette er sårbart, særlig der hvor man er en del av mindretallet i samfunnet. Samiske kulturuttrykk og samiske språk har lite synlighet i det offentlige rom. Noen kan derfor oppleve usikkerhet på sin samiske identitet. Vil en kategorialmenighet støtte de bort, eller vil den klare å favne om dem? Hva med de som står stødig i sin samiske identitet- vil de ønske en egen samisk menighet velkommen, eller vil de ønske å heller være en del av sin lokalmenighet? Og lokalmenighetene, vil de skyve alt ansvar for samisk kirkeliv over på en eventuell kategorialmenighet?

I lulesamisk område pågår det nå et prosjekt som heter «*Utvikling av en helhetlig plan for lulesamisk kirkeliv i Den norske kirke*». ¹⁰⁰ De som jobber med dette prosjektet ønsker en lulesamisk/pitesamisk ¹⁰¹ kategorialmenighet. Sør-Hålogaland bispedømmeråd gjorde i november 2023 et vedtak at det på sikt er et mål å etablere et lule- og pitesamisk kategorialmenighet. ¹⁰² Samisk utvalg

---

¹⁰⁰ Se mer: <https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/samisk-kirkeliv/dokumenter/samisk-kirkerad-sakspapirer/april%202020%20-%20digitalt%20m%C3%B8te/920%20lulesamisk/prosjektbeskrivelse.pdf>.

¹⁰¹ I starten av prosjektet var det kun søkelys på lulesamisk kirkeliv, men i senere tid har de også inkludert pitesamisk kirkeliv.

¹⁰² Protokoll Sør-Hålogaland bispedømmeråd 30.11.23, sak 98/23:

https://www.kirken.no/globalassets/bispedommer/sor-halogaland/bispedommeradet/moteprotokoller/2023/19_04000-160%20protokoll%20s%C3%B8r-h%C3%A5logaland%20bisped%C3%B8mmer%C3%A5d%2030.11.2023%201452467_5_1.pdf.

støtter dette. Her har de gjennom flere års arbeid gjort seg erfaringer rundt hvordan man kan utvikle kirkelivet i denne regionen.

I nordsamisk språkområde finnes det ikke liknende prosjekter som man kan støtte seg til. Det er derfor mange usikkerhetsmomenter knyttet til dette. Indre Finnmark prosti står sterkt, da majoriteten av befolkningen her er samer med samisk språk som dagligtale. Det er ikke tilfelle andre steder i Norge. Samisk utvalg mener at det er behov for en prosess med konsekvensutredning for opprettelse av en eventuell kategorialmenighet i nordsamisk/skoltesamisk språkområde. Her må man innhente erfaringer fra Saemien Åålmege og prosjektarbeidet i lule-/pitesamisk kirkeliv. Enda viktigere blir det å innhente kunnskap og erfaring fra ulike menigheter i nordsamisk språkområde. Deres vurderinger skal veie tungt i prosessen videre.

Ett medlem i utvalget (Elin Magga) mener at en kategorialmenighet i nordsamisk/skoltesamisk språkområde vil kunne ha negative konsekvenser for de samer som er i mindretall/minoritet i sitt lokalsamfunn, og i tillegg har en negativ forankret samisk identitet (eller svak samisk identitet). Spørsmål som dette utvalgsmedlemmet spør seg, er om en kategorialmenighet vil kunne støtte disse individene bort? Utvalgsmedlemmet mener også at det fins for lite kunnskap om eventuelle negative konsekvenser en samisk kategorialmenighet i denne regionen kan ha. Mot denne bakgrunn støtter ikke utvalgsmedlemmet forslaget om en samisk kategorialmenighet i nord/skoltesamisk språkområde.

Øvrige utvalgsmedlemmer har forståelse for dette standpunktet, og er enige i at opprettelse av kategorialmenighet i nordsamisk/skoltesamisk språkområde *kan* ha negative konsekvenser for noen. Ut fra et helhetlig syn, så anbefaler øvrige medlemmer av utvalget likevel at det opprettes en kategorialmenighet i nordsamisk/skoltesamisk språkområde. Flertallet av utvalget mener at en kategorialmenighet, sammen med Indre Finnmark prosti-modellen, er den beste løsningen for ivaretagelse og utvikling av samisk kirkeliv i denne regionen. Utvalget mener at alle erfaringer som kommer fra Saemien Åålmege arbeid med samisk kirkeliv i sørsamisk språkområde, taler for at en kategorialmenighet er en løsning som ivaretar samisk selvrepresentasjon og selvbestemmelse i svært høy grad. I tillegg kan en kategorialmenighet tilby

kirkelig betjening til samisk befolkning uavhengig av prostigrenser. Et annet viktig poeng er at en kategorialmenighet kan fungere som et kompetansesenter for samisk kultur og kirkeliv.

4.9.4. Oppsummering av drøftelsene:

Hovedproblemet slik samisk kirkeliv er organisert i dag handler om at lokalmenighetene er det sårbare punktet. Det er mye ansvar som hviler på de kirkelig ansatte. Prester er ansatt av bispedømmerådet og har andre vilkår enn fellesrådsansatte. Det er for eksempel flere videreutdanningstilbud og tilbud om kompetanseheving for prester enn for fellesrådsansatte. Årsaken til dette er at den økonomiske situasjonen i fellesrådene er avhengig av bevilgningene fra kommunen. Fellesråd som får det de trenger til driften har mulighet til å prioritere etterutdanning og kursing av sine ansatte. For mange fellesråd er realiteten at de ikke får nok i bevilgning fra kommunen. Dermed har de lite slingringsmonn i budsjettet til å kunne kurse sine ansatte, siden dette blir en ekstrautgift i budsjettet. Utvalget mener at det bør øremerkes midler fra kirken sentralt som skal gå til å øke kompetansen hos kirkelige ansatte lokalt, og kirkepolitikere (menighetsråd/fellesråd). Kirkelig ansatte med undervisningsansvar bør prioriteres.

Kunnskap og kompetanse om samisk kultur er varierende. Kravene til synliggjøring og inkludering av samisk kirkeliv er først og fremst rettet mot gudstjenestelivet. Mye trosopplæring skjer utenom gudstjenestene, og inkludering av samisk innhold beror på personlig engasjement fra de som har ansvar for kirkelig undervisning i lokalmenigheten. Undervisningsansvarlige er avhengig av å ha et samisk nettverk som man selv ikke har en slik kompetanse. Det samiske «kommer på besøk» og er ikke en naturlig del av kirkelivet. Dette gjelder både gudstjenestelivet og trosopplæringen. Samisk utvalg presiserer at dette gjelder i liten grad Indre Finnmark prosti, og der Saemien Åålmege har regi. Disse to modellene ser ut til å ivareta både samisk trosopplæring og gudstjenesteliv.

Samisk utvalg mener at noen prinsipielle spørsmål knytter seg til det regionale ansvaret for samisk kirkeliv. Hva er argumenter for at kun de tre nordligste

bispedømmene skal ha et særskilt ansvar for samisk kirkeliv? Et argument for å fortsette med denne ordningen er at den fungerer godt. Samisk kirkeliv i de tre nordligste bispedømmene har utviklet seg i positiv retning den tiden ordningen har vart. Dette gjelder på et overordnet nivå. Det har ført til en økt bevissthet omkring det samiske gjennom flere tiår. Motargumentene er at det samiske i større grad står i fare for å bli glemt bort av de andre bispedømmene, og at spesialisering gjør at ansvaret fort blir sendt videre til noen andre, «de som kan det».

De positive virkningene av tiltakene som samisk utvalg foreslår er økt kompetanse for de som jobber ute i menighetene, og de som er kirkepolitikere på menighetsnivå. De kirkelig ansatte i lokalmenighetene er de som møter mennesker i alle livets faser. Ved å øke sin kompetanse vil de kunne stå bedre rustet i møte med mennesker som har samisk tilhørighet. Å tilby kompetanseheving for de kirkelig ansatte er også å tilby støtte i deres arbeidshverdag. Den samiske befolkningen vil i møte med Den norske kirke i større grad kunne erfare kirken som en samisk arena.

Utvalgets medlemmer har ulike erfaringer med ivaretagelse av samisk kirkeliv i menigheter hvor den samiske befolkningen er i minoritet. Flere av utvalgsmedlemmene uttrykker en bekymring for at en samisk kategorialmenighet vil føre til at lokalmenighetene skyver fra seg alt arbeid med samisk kirkeliv, og etterlater det til kategorialmenigheten.

Den samiske befolkningen har i ulik grad blitt påvirket av fornorskningen. Mange bærer med seg en sorg etter tap av språk og kultur. I tillegg opplever mange samer i dag mye diskriminering og hets, særlig i sosiale media. En rapport fra Amnesty International Norge fra 2023 avdekket at hver fjerde ytring om samer på Facebook er negativ.¹⁰³ For de samer som ikke står så stødig i sin samiske identitet, vil det kunne kreve mye mot å melde seg inn i samisk kategorialmenighet. Samisk utvalg mener likevel at opprettelse av to nye kategorialmenigheter, sett i et langtidsperspektiv, er den beste løsningen for å

---

¹⁰³ «Negative holdninger og stereotypier om samer på Facebook». En rapport (2023) fra Amnesty International Norge: https://amnesty.no/sites/default/files/2023-09/2023-09-14_Negative%20holdninger%20og%20stereotypier%20om%20samer%20pa%CC%8A%20Facebook_final.pdf.

styrke samisk kirkeliv totalt sett. Det er behov for å kunne tilby kirkelige tjenester til den samiske befolkningen som bor i byer, utenfor de samiske språkforvaltningsområdene, og til de samer som ikke er medlemmer/har tilknytning til Saemien Áålmege. Opprettelse av to nye kategorialmenigheter vil svare på mye av det som mangler i dagens organisering som har relevans for samisk kirkeliv.

All endring krever omstilling. Samisk utvalgs tiltaksliste innebærer at flere menigheter må gjøre endringer. Negative virkninger av dette kan være at økonomiske midler må omdisponeres i lokalmenighetene. Dette kan ha negativ effekt på andre fagområder, og kan gi omprioriteringer som ikke nødvendigvis er populære.

Tiltakslista til samisk utvalg for organisering har alle varig karakter. Ingen kortvarige løsninger anbefales. All omstilling krever tålmodighet. Særlig når den inkluderer et stort antall ansatte.

Tiltakene som samisk utvalg anbefaler favner om disse temaer:

Urfolksperspektiver, minoritetsperspektiver, kultursensitivitet, samisk språk og kultur, samiske kristne trosuttrykk, samisk åndelighet og samisk livsforståelse.

Dette er områder som samisk utvalg mener bør prioriteres. Utvalget erkjenner at dersom kirkelig ansatte skal lære seg samisk språk og høyne kompetansen innen samisk åndelighet, kultur og livsforståelse, kan det bli svært tidkrevende og kostbart hvis det avhenger av fysiske samlinger. Utvalget mener at det fra sentralkirkelig hold bør legges til rette for flere digitale kurs til alle kirkelig ansatte og menighetsråd/fellesråd. Utvalget mener at det er prinsipielt viktig at opplæringsmateriell til kirkelig ansatte/menighetsråd/fellesråd om samiske temaer, kommer fra et innenfra perspektiv. Med det mener vi at all kurs/læring skal ha et samisk startsted, hvor de som har inngående kjennskap til samisk kultur, åndelighet, kristendomsforståelse, språk og livsforståelse er de som utvikler og videreformidler slike læringsemner. Til dette formålet anbefaler utvalget at Den norske kirke samarbeider med samiske institusjoner, som for eksempel Sámi allaskuvla i Kautokeino, samiske språksentre, Sametinget med flere.

Vi mener det bør prioriteres at flere prester lærer seg samisk språk, og at fellesrådsansatte får mulighet til å øke sin kompetanse primært innen samisk kultur, samiske kristne trosuttrykk, samisk åndelighet og samisk livsforståelse.

4.10. Forslag til tiltak

Med bakgrunn i drøftelsene i Samisk utvalg, har det kommet fram til følgende forslag til tiltak for organisering av samisk kirkeliv for å styrke samisk kirkeliv:

1. Opprette kategorialmenighet i nordsamisk og skoltesamisk språkområde, hvor Nord-Hålogaland er tilsynsansvarlig. Man kan være medlem av flere kategorialmenigheter.
2. Opprette kategorialmenighet i lulesamisk og pitesamisk språkområde, hvor Sør-Hålogaland er tilsynsansvarlig. Man kan være medlem av flere kategorialmenigheter.
3. Heve kompetanse i samisk språk, kultur, kristendomsforståelse, åndelighet og livsforståelse for kirkelig ansatte på lokalt nivå. De med undervisningsansvar prioriteres.
4. Gjennomføre langsiktig rekrutteringsarbeid rettet mot samisk ungdom. Stipendordninger for å stimulere til at flere samiske unge ønsker å ta kirkelig utdanning.
5. Innføre årlige møtepunkter mellom biskopene i de tre nordligste bispedømmer, Samisk kirkeråd, prest for samisk kirkeliv i Sør-Norge, kirkelig ansatte i Indre Finnmark prosti og Saemien Åålmege, og kirkelig ansatte i de to foreslåtte kategorialmenighetene (for nordsamisk og skoltesamisk språkområde og for lulesamisk og pitesamisk språkområde). Andre menigheter som ønsker å være en del av dette nettverket skal kunne delta. De med undervisningsansvar skal prioriteres.
6. Formalisere og tydeliggjøre biskopenes ansvar for å ivareta samisk kirkeliv. Inkludere ansvar for samisk kirkeliv inn i «tjenesteordning for biskoper». Dette gjelder alle tolv biskoper i Den norske kirke.
7. § 12 i kirkeordningen om menighetsrådets oppgaver: Der må det stå en setning om at en av oppgaven til menighetsrådet er å ivareta samisk kirkeliv.

4.11. Andre tiltak som ble drøftet, men som ikke blir anbefalt

Samisk utvalg har drøftet om en egen samisk biskop kunne vært en konstruktiv løsning. Tanken er at dette vil føre til at det blir større fokus på urfolksperspektiver og ivaretagelse av språk og kultur på en bedre måte enn dagens løsning.

Det er samtidig utfordringer knyttet til et eventuelt valg av samisk biskop. Skal vedkommende som blir valgt være etnisk same, samisktalende eller ha samisk kulturkunnskap? Hvilke kriterier som legges til grunn for en slik utvelgelse må tenkes nøye gjennom. For tiden vil det også være et svært smalt søkergrunnlag fra presteskapet i Den norske kirke som har eventuell mulighet til å bli samisk biskop. Skulle en samisk biskop ha blitt biskop nummer 13 inn til Bispemøtet? I hvilket bispedømme skulle en eventuell samisk biskop ha sitt bispesete?

Etter diskusjoner kom utvalget fram til at en slik ordning i Den norske kirke ville kreve altfor stor omstrukturering av tjenesteordningen for biskopene. I denne saken er det så mange uklarheter at Samisk utvalg nå vanskelig kan anbefale en slik løsning. Dette utelukker ikke at det kan bli aktuelt senere.

Samisk utvalg ser behov for at man heller enn å opprette en ny biskopstilling knyttet til samisk kirkeliv alene, formaliserer biskopenes ansvar for ivaretagelse av samisk kirkeliv ut over de tre nordligste bispedømmene.

5. Samisk kirkedemokrati

5.1 Innledning

Dette kapitlet tar for seg det samiske kirkedemokratiet i Den norske kirke. På nasjonalt nivå er samer representert i Kirkemøtet, Kirkerådet, Samisk kirkeråd og Samisk ungdomsutvalg (Sung). På regionalt nivå er samer representert i bispedømmerådene i de tre nordligste bispedømmene. Menighetsråd og fellesråd ivaretar kirkedemokratiet på lokalt nivå. Her mangler regler som forutsetter samisk representasjon, men kategorialmenigheten Saemien Åålmege er et unntak. Saemien Åålmegeeraerie, menighetsrådet for den samiske menigheten i sørsamisk språkområde, forutsetter samisk representasjon.

5.2 Samisk kirkedemokrati vokser fram

5.2.1 Samisk med- og selvbestemmelse

Begrepene «medbestemmelse» og «selvbestemmelse» er sentrale i det samiske kirkedemokratiet. I denne sammenheng innebærer medbestemmelse at samer gis mulighet til å påvirke beslutningsprosesser i kirken.

Selvbestemmelse innebærer at samer gis rom til å forme sitt eget kirkeliv.

Man kan si at det finnes samisk medbestemmelse og selvbestemmelse innenfor nærmere definerte rammer i Den norske kirke, og at det kommer til uttrykk på ulike måter - som gjennom sammensetning av medlemmer/representanter i ulike kirkelige organer. Mens ordningen med samiske representanter i de tre nordligste bispedømmerådene kan sies å gi uttrykk for samisk medbestemmelse på regionalt nivå, er både Samisk kirkeråd og Saemien Åålmege uttrykk for samisk selvbestemmelse innenfor nærmere definerte rammer på nasjonalt og lokalt nivå. Det skyldes at Samisk kirkeråd kan initiere og fatte vedtak om saker som rådet mener er viktige. Rådets mening binder likevel ikke andre organer som Kirkerådet eller Kirkemøtet. Begrunnelsen bak opprettelsen av Saemien Åålmege kan i sin tur sies å stå i nært forhold til definisjonen av selvbestemmelse. Den sier:

“Et livskraftig og likeverdig samisk kirkeliv i sin alminnelighet handler om det samiske folkets deltakelse i kirken. Saemien Áálmege vil bli en tydelig samisk menighetsarena hvor sørsamisk kirkelig fellesskap og identitet kan styrkes og utvikles. Å skape et rom hvor medlemmer av den sørsamiske menigheten kan betjenes på sitt eget språk med sin egen kultur som utgangspunkt, vil bety mye. Det sørsamiske språket er svært truet, sørsamene er få og bor spredt – og er en minoritet i alle lokalmenigheter hvor de bor. “

Man kan si at samisk selvbestemmelse, innenfor nærmere definerte rammer, finnes i kirkelige organer der samer har numerisk flertall. Sett i et større perspektiv er imidlertid dette begrenset til Indre Finnmark. Indre Finnmark prosti ble opprettet i 1991, og er en del av den ordinære strukturen. I menighetsrådene i Indre Finnmark kan man si at samer har selvbestemmelse innenfor nærmere definerte rammer, på grunn av numerisk flertall.

5.2.2 Kirkedemokratiets ulike forfatninger

I et kristent kirkesamfunn kan demokrati være annerledes enn forståelsen av begrepet «demokrati» ellers. Men også kristne kirkesamfunn skiller seg fra hverandre, både teologisk og organisasjonsmessig. Et kirkesamfunn styres ut fra en viss type forfatning. Et kirkesamfunn som styres av menigheter har en kongregasjonal forfatning. Etter kongregasjonalismens prinsipper vil den enkelte menigheten være uavhengig og selvstyrt. Pinsemenighetene representerer for eksempel en slik tradisjon. Et kirkesamfunn som i stedet styres av biskoper, eller er biskoppelig, er episkopal. Der utgjør biskopens tilsynsembete (episkopatet) kirkesamfunnets øverste organ. Det mest typiske eksemplet er Den katolske kirke, med paven som den øverste geistlige. Et kirkesamfunn som styres av et valgt kirkemøte (synode) utgjør en synodal kirke. I et synodalt kirkesamfunn vil et kirkemøte (synoden), sammensatt av utsendinger fra menighetene, opptre som konstituerende organ for kirkesamfunnet. Både prester og lekfolk kan ha plass i synoden.

Den norske kirke er, som mange andre kirker, forfatningsmessig en blandingsmodell; den består av selvstendige menigheter, har biskoper og et kirkemøte som utgjør kirkens øverste representative organ.

Stortingsmeldingen fra 2007-2008, som behandler skillet mellom stat og kirke, tar opp at kirkelig demokrati i sin alminnelighet balanserer ulike kirkelige hensyn – episkopale, kongresjonale og synodale, og at det innebærer at demokratiet er fordelt mellom menighetene, bispestrukturen og det sentrale kirkemøtet. Alle disse har vært gjeldende i kirkehistorien, og er en del av Den norske kirkes struktur.”¹⁰⁴

I dette kapitlet refererer den synodale strukturen i Den norske kirke til Kirkemøtet og Kirkerådet, mens den episkopale strukturen handler om forholdet mellom biskop, prost og prester. Videre omfattes menighetene av det kongregasjonalistiske, noe som innebærer at «menighetsrådet skal ha sin oppmerksomhet henvendt på alt som kan gjøres for å vekke og nære det kristelige liv i soknet, særlig at Guds ord kan bli rikelig forkynt, syke og døende betjent med det, døpte gis trosopplæring, barn og unge samlet om gode formål og legemlig og åndelig nød avhjulpet», jamfør § 1 kirkeordningen.

Demokrati som det forstås i vestlige stater har ulike idealtyper, som blant annet konkurransedemokrati, deltakerdemokrati og deliberativt demokrati.¹⁰⁵ Dette handler ofte om grad av deltakelse fra demos, folket. Ofte har urfolks deltakelse i demokratier falt utenfor disse idealtypene, og det er utviklet ulik tilnærming til urfolks deltakelse i staters anliggender. Dette er beskrevet i ulike internasjonale juridiske rammeverk, og noen av disse er også bindende for statene.

Kirkens budskap om likeverd for alle mennesker er i seg selv universelt, og det bør lettere legges til rette for likeverd for urfolk i kirkene. Likevel faller også urfolk fort utenfor kirkelige rammeverk, slik Den norske kirke også har erkjent. Dette er blitt rettet opp med strukturelle tiltak, som blant annet opprettelsen av Samisk kirkeråd i 1992. Dette har også skjedd i andre kirker, som i den anglikanske kommunion.¹⁰⁶

---

¹⁰⁴ St.meld. nr. 17 (2007-2008), s. 29-30.

¹⁰⁵ [demokratiteori – Store norske leksikon \(snl.no\)](http://demokratiteori.no)

¹⁰⁶ [Anglican Indigenous Network \(anglicancommunion.org\)](http://anglicanindigenousnetwork.org)

5.2.3 Det samiske kirkedemokratiet

Samer har i lang tid vært en del av Den norske kirke, hovedsakelig i egenskap av menighetsmedlemmer, men samiske saker som et eget ansvar for kirken vokste fram først på 1980-tallet. Ulike samfunnsprosesser påvirket utviklingen - Alta-saken i 1979/1981 var sentral. Saken økte ikke bare det norske samfunns bevissthet om det samiske; den påvirket og inspirerte også kirken til å sette større søkelys på samiske saker.

Utviklingen av det samiske demokratiet i Den norske kirke kan også knyttes til større prosesser i Den norske kirke.¹⁰⁷ For eksempel har demokratireformen, med bakgrunn i kirkeforliket og St.meld. 17 (2007-2008), påvirket utviklingen av det samiske kirkedemokratiet. I 2008 ba Samisk kirkeråd om at det innenfor rammen av demokratireformen skulle nedsettes en arbeidsgruppe som utreder bredden av spørsmål knyttet til det samisk-kirkelige demokratiet i Den norske kirke.¹⁰⁸ Kirkerådet opprettet en arbeidsgruppe høsten 2009, som arbeidet frem et forslag. Forslaget fra arbeidsgruppen omfattet blant annet drøftelser om det prinsipielle grunnlaget for samisk-kirkelig demokrati.

Prinsippene og premissene som utredningen *Styrket demokrati i Den norske kirke* utgikk fra, det vil si demokratisk kultur, soknet som grunnleggende organisatorisk enhet og enkeltmedlemmenes plass og innflytelse i kirken,¹⁰⁹ ble sett på som viktige også for det samisk-kirkelige demokratiet. Ifølge arbeidsgruppen manglet et hensyn blant prinsippene og premissene som var utarbeidet av utredningen, nemlig samers rett til med- og selvbestemmelse.¹¹⁰ Arbeidsgruppens forslag ble lagt til grunn i den videre behandlingen av demokratiet i Den norske kirke.

Et av forslagene som arbeidsgruppen kom med var at det bør etableres et eget møte for samer i Den norske kirke, et «samisk kirkemøte». I Kirkemøtets behandling av Strategiplan for samisk kirkeliv (2011) ble et samisk kirkemøte skissert. I 2013 vedtok Kirkerådet at direktøren i samarbeid med Samisk

---

¹⁰⁷ Se mer om oppbyggingen av demokratiet i Den norske kirke i «Demokratiets grunnlag og folkevalgtes rolle i Den norske kirke Rapport fra Demokrati- og folkevalgtutvalget oppnevnt av Kirkerådet».

¹⁰⁸ Sak SKR 39/08.

¹⁰⁹ *Styrket demokrati i Den Norske kirke*, s. 26-27.

¹¹⁰ *Strategiplan for samisk kirkeliv*, 2011.

kirkeråd utreder behovet for opprettelse av et valgmøte som avholdes hvert fjerde år. Samisk kirkeråd startet på en utredning av det som fikk tittelen «Samisk kirkelig valgmøte». Da utredningen var ferdig ble den sendt på høring. I 2018 vedtok Kirkemøtet å opprette Samisk kirkelig valgmøte fra og med kirkevalget i 2019.¹¹¹

5.3 Samisk kirkedemokrati i praksis; organene

5.3.1 Samisk kirkelig valgmøte

5.3.1.1 Oppgaver

Opprettelsen av Samisk kirkelig valgmøte har spilt en viktig rolle i utviklingen av det samiske kirkedemokratiet. Samisk kirkelig valgmøte er et representativt organ for samisk kirkeliv i Den norske kirke, som skal bidra til å verne og fremme samisk kirkeliv. Valgmøtet har en sentral oppgave innenfor det samisk-kirkelige demokratiet. Valgmøtets oppgaver med mer reguleres i Forskrift om Samisk kirkelig valgmøte. Av §§ 1-2 og 1-6 i forskriften går det fram at valgmøtet har i oppgave å nominere kandidater til Samisk kirkeråd og velge samiske representanter til Nord-Hålogaland og Sør-Hålogaland bispedømmeråd. I tillegg velger valgmøtet en nominasjonskomité til valgmøtet, og gir en uttalelse når kirkelig myndighet ber om det eller når valgmøtet på eget initiativ ønsker å uttale seg.

I god tid før Samisk kirkelig valgmøte sender Samisk kirkeråds sekretariat oppfordringer til menighetene i Den norske kirke om å foreslå kandidater til Samisk kirkeråd og samiske kandidater til bispedømmerådene i Nord-Hålogaland og Sør-Hålogaland. Sekretariatet sender innkomne forslag til Samisk kirkelig valgmøtes nominasjonskomité. Komiteen behandler forslagene; setter opp en liste av kandidater i alfabetisk rekkefølge, som fremmes på valgmøtet. Valgmøtet foretar valg og nominasjoner på bakgrunn av forslagene fra komiteen. Det er også mulig å fremme nye kandidater på valgmøtet.

---

¹¹¹ Sak KM 08/18.

5.3.1.2 Bakgrunn

Valgmøtet har bidratt til at flere kan påvirke valg av samiske representanter til de to nordligste bispedømmerådene og Samisk kirkeråds medlemmer. Tidligere ordninger gav påvirkningsmulighet, men mye mer begrenset.

Ved valg av samiske representanter til de tre nordligste bispedømmerådene, hadde ulike organer en rolle. Respektive bispedømmeråds valgråd⁸⁴ valgte en samisk representant til respektive bispedømmeråds nominasjonskomité. Nominasjonskomiteens oppgave var å fremme kandidater til valgene på bakgrunn av forslag fra menigheter i de ulike bispedømmene. Menighetene ble året før valget oppfordret til å komme med forslag til samiske kandidater til nominasjonskomiteen for leke medlemmer. Nominasjonskomiteen fremmet kandidater til elektorene som ble valgt av Samisk kirkeråd.

Tidligere ble de samiske representantene valgt av valgmenn, elektorer. Ordningen med valgmenn/elektorer ble vedtatt og innført i det kirkelige regelverket i 1996, og ordningen kom for første gang til anvendelse ved kirkevalget 1999. Elektorene skulle representere samisk kirkeliv i de tre bispedømmene. Sørsamisk representant i Nidaros bispedømmeråd ble valgt av fem elektorer, mens lulesamisk representant i Sør-Hålogaland bispedømmeråd og nordsamisk representant i Nord-Hålogaland bispedømmeråd ble valgt av ti elektorer hver. Samtidig som kirkevalget foregikk, fikk elektorene tilsendt en valgliste i posten. Fra lista valgte elektorene de samiske representantene til de tre nordligste bispedømmerådene.

For å forbedre representativiteten og demokratisk sikkerhet, ble det etter hvert bestemt at det måtte tilstrebes at elektorene skulle representere menigheter og områder innenfor bispedømmene. Det ble uansett en stor demokratisk svakhet i dette, selv om Samisk kirkeråd forsøkte å bøte på det. Det hjalp, men likevel var det ikke godt nok da det var Samisk kirkeråd som til slutt bestemte hvem som skulle være elektorer, det vil si de som valgte samiske representanter til de tre nordligste bispedømmerådene og Kirkemøtet. Ved opprettelsen av Samisk kirkelig valgmøte ble det demokratiske underskuddet til dels oppfylt.

Med gjeldende regler har de samiske bispedømmerådsrepresentantene fått et samisk-kirkelig votum bak seg.

Valg av medlemmer til Samisk kirkeråd ble samordnet mellom Samisk kirkeråd og Kirkerådet. Sammen la de til rette for valg til Samisk kirkeråd. Året før valgåret sendte Samisk kirkeråd oppfordring til menighetene om å foreslå kandidater til a) samisk medlem i nominasjonskomiteer, b) elektor, og c) Samisk kirkeråd. Menighetene kom med forslag til kandidater. Valg av medlemmer til Samisk kirkeråd var basert på forslagsprosesser styrt av Samisk kirkeråd og Kirkerådet.

Reglene om kirkevalg med direkte betydning for samisk kirkeliv ble i mindre grad justert fram til 2018, med unntak av en større justering i 2015. Den sier at den samiske representanten til Nidaros bispedømmeråd velges av kategorialmenigheten Saemien Åålmege's medlemmer.

5.3.1.3 Sammensetning

Samisk kirkelig valgmøtes sammensetning reguleres i § 1-3 i forskriften. Valgmøte består av Samisk kirkeråds representanter, de samiske representantene i Nord-Hålogaland, Sør-Hålogaland og Nidaros bispedømmeråd, to delegater oppnevnt av Samisk ungdomsutvalg, fem delegater oppnevnt av Saemien Åålmege/Samisk menighet i sørsamisk språkområde, en delegat oppnevnt av menighetsråd innenfor forvaltningsområdet for samiske språk, to delegater oppnevnt av henholdsvis Nord-Hålogaland, Sør-Hålogaland og Nidaros bispedømmeråd samt en delegat oppnevnt av hver av de øvrige bispedømmerådene.

Per i dag har følgende menighetsråd i følgende bispedømmer mulighet til å oppnevne delegater til Samisk kirkelig valgmøte: Karasjok, Kautokeino, Kåfjord, Lavangen, Nesseby, Porsanger, Tana og Tjeldsund (alle i Nord-Hålogaland); Hattfjelldal og Tysfjord/Hamarøy (i Sør-Hålogaland), og Røros, Røyrvik og Snåsa (i Nidaros).

For å kunne bli oppnevnt som delegat må noen kriterier være oppfylt. Personen må ha kirkelig stemmerett i Den norske kirke, oppfatte seg selv som

same og enten ha samisk som hjemmespråk, eller ha eller ha hatt forelder, besteforelder eller olderforelder med samisk som hjemmespråk - eller ha en annen tilknytning til samisk kirkeliv ut fra nærmere kriterier bestemt av Samisk kirkeråd.

Samisk kirkelig valg møte balanserer de fleste delene av den kirkelige strukturen med samiske hensyn. Valgmøtet består av Samisk kirkeråds medlemmer som en del av de sentralkirkelige råd. Samtidig representerer de to tiltredende medlemmene Sametinget og Bispemøtet, der Sametinget kan velge et tiltredende medlem, mens Bispemøtet skal velge et tiltredende medlem.

De tre samiske representantene i bispedømmerådet reflekterer det regionale samiske nivået og Kirkemøtet. Saemien Åålme ges fem medlemmer representerer en kategorialmenighet som er spredt over et geografisk stort område. Samisk ungdomsutvalg sikrer unges deltagelse på valgmøtet. Menighetsrådene i forvaltningsområdet for samiske språk reflekterer steder der samer er i majoritet eller i betydelig minoritet. Til slutt, de som representerer de øvrige åtte bispedømmene viser at mange samer bor utenfor samiske områder.

5.3.2 Samisk kirkeråd

5.3.2.1 Bakgrunn

I 1992 vedtok Kirkemøtet å opprette Samisk kirkeråd. Rådet begynte å fungere som eget organ 1. januar 1993.¹¹² Ideen om et eget samisk kirkeråd ble sådd allerede på 1970-tallet, i NOU 1987:34. Den ble likevel ikke nærmere reflektert ettersom spørsmålet gikk utenfor utredningens mandat.¹¹³

5.3.2.2 Oppgaver

Samisk kirkeråds oppgaver reguleres dels i § 35 i kirkeordningen, og dels i Forskrift om regler for Samisk kirkeråd. Ifølge bestemmelsen er Samisk

---

¹¹² Utskrift av protokoll fra Kirkemøtet 1992.

¹¹³ NOU 1987:34, s. 135.

kirkeråd for Den norske kirke Kirkemøtets organ for samisk kirkeliv. Rådet har som hovedoppgave å fremme, verne og samordne samisk kirkeliv i Den norske kirke.

5.3.2.3 Sammensetning

Da Samisk kirkeråd ble etablert, ble valg til Samisk kirkeråd regulert i Statutter for Samisk kirkeråd. Ifølge statuttene valgte Kirkemøtet medlemmer etter forslag fra Nidaros, Sør-Hålogaland og Nord-Hålogaland bispedømmeråd.¹¹⁴ Senere ble det regelfestet at Samisk kirkeråd foreslo hvem som skulle bli leder og hvem som skulle bli representant i rådet fra de øvrige bispedømmer.

I henhold til gjeldende forskrift, består Samisk kirkeråd av sju medlemmer; Samisk kirkeråds leder valgt av Kirkemøtet, fire andre medlemmer nominert av Samisk kirkelig valg møte og valgt av Kirkemøtet - samt to tiltredende, der den ene er fra Sametinget og den andre er fra Bispemøtet.

Det første regelverket om Samisk kirkeråds sammensetning forsøkte å ivareta språklig og intern kulturell spredning gjennom de fem valgte medlemmene på Kirkemøtet. Én representant var fra Sametinget, én fra Bispemøtet og én fra Kirkerådet. Den siste har falt bort, slik at sammensetningen for øvrig er den samme som i dag.

5.3.3 Samisk ungdomsutvalg (Sung)

5.3.3.1 Bakgrunn

I 2000-2004 gjennomførte Samisk kirkeråd prosjektet «Ung i Sápmi», og i 2005 ble Samisk ungdomsutvalg opprettet. Utvalget varte til 2007, men ble nedlagt av administrative og økonomiske årsaker. Årsaken til nedleggelsen var at det manglet både en god strukturell forankring mellom utvalget og øvrige kirkelige organer, og finansiering for en ungdomsrådgiver som i

---

¹¹⁴ Statutter for Samisk kirkeråd, 1992, pkt. 5 og 6.

prosjektperioden var finansiert gjennom prosjektmidler.¹¹⁵ Ideen om et samisk ungdomsutvalg ble likevel opprettholdt politisk.

Samiske unge i Den norske kirke har lenge hatt mulighet til å påvirke via ungdomsdemokratiet i Den norske kirke. Samisk ungdom har vært representert på Ungdommens kirkemøte (UKM) hvert år siden begynnelsen av 2000-tallet. Statutter for Ungdommens kirkemøte (UKM) som ble vedtatt i 2004 hadde med regler om at samiske unge også skulle være en del av UKM. I statuttene står det:

Ungdommens kirkemøte består av to utsendinger fra hver av Den norske kirkes bispedømmer, én samisk utsending fra hver av de tre nordligste bispedømmene, én utsending fra hver av organisasjonene som driver ungdomsarbeid tilknyttet Den norske kirke, medlemmer av Utvalg for ungdomsspørsmål samt de medlemmer av bispedømmerådene, Kirkerådet, Samisk kirkeråd og Mellomkirkelig råd som er under 30 år.¹¹⁶

I 2008 uttalte Ungdommens kirkemøte (UKM) følgende:

Det skal finnes et samisk ungdomsutvalg som en parallell til Utvalg for ungdomsspørsmål (Ufung) i Kirkerådet. Det er naturlig å knytte en samisk ungdomskonsulent til dette utvalget. Disse ungdomsutvalgene kan samordne arbeidet sitt der det er naturlig, og hvor de har overlappende saker. Det er viktig at det avsettes ressurser for å ivareta samisk ungdomsutvalg. UKM 08 vil at et samisk ungdomsråd skal etableres som et nasjonalt organ forankret i lokalt og regionalt samisk ungdomsarbeid.¹¹⁷

Uttalelsen fra Ungdommens kirkemøte ble ivaretatt gjennom Strategiplan for samisk kirkeliv 2011.¹¹⁸ Fra 2012 ble det også ansatt en ungdomsrådgiver på permanent basis.¹¹⁹

Regler om samisk representasjon har vært videreført i senere revisjoner av regelverket, det vil si i 2010¹²⁰ og 2014¹²¹. I 2016 ble Samisk ungdomsutvalg

---

¹¹⁵ Strategiplan for samisk kirkeliv, 2011, s. 82.

¹¹⁶ Statutter for Ungdommens kirkemøte, 2004. Vedtatt av Kirkerådet i KR 18/04 - Protokoll og sakspapirer: [Kirkerådet 15.03.2004 - 16.03.2004 - Kirkerådet \(kirken.no\)](#)

¹¹⁷ Sak UKM 6/08: [Ungdommens kirkemøte 23.06.2008 - 27.06.2008 - Den norske kirke, Kirkerådet \(kirken.no\)](#)

¹¹⁸ Sak KM 8/11.

¹¹⁹ Sak SKR 36/16.

¹²⁰ Sak KR 13/10.

¹²¹ Sak KR 25/14.

(Sung) opprettet.¹²² Utvalget er Samisk kirkeråds utvalg for ungdomsspørsmål. I 2020 ble Samisk ungdomsutvalgs statutter innarbeidet i Den norske kirkes Regler for ungdomsdemokrati i Den norske kirke.

5.3.3.2 Oppgaver

Bestemmelser om Samisk ungdomsutvalg finnes i «Regler for ungdomsdemokrati i Den norske kirke». Ifølge § 6 femte ledd er Samisk ungdomsutvalg et rådgivende ungdomsorgan på nasjonalt nivå, som bidrar til at samisk ungdom kan medvirke i aktuelle saker i Den norske kirke. Samisk ungdomsutvalg er et rådgivende organ innenfor sitt område for Samisk kirkeråd og andre nasjonale kirkelige organer. Utvalget kan også på eget initiativ ta opp aktuelle saker innen sitt område.

Samisk ungdomsutvalg velger to medlemmer til Samisk kirkelig valg møte som foregår hvert fjerde år,¹²³ men utvalget er ikke representert i de sentralkirkelige råd eller Kirkemøtet.

5.3.3.3 Sammensetning

§ 6 første til tredje ledd i regelverket inneholder regler om Samisk utvalgs sammensetning. Reglene sier at Samisk ungdomsutvalg består av én representant som velges for to år av ungdomstingene i Nord-Hålogaland, Sør-Hålogaland, Nidaros og Oslo bispedømmer, samt to representanter oppnevnt av Samisk kirkeråd. Også Sametinget kan oppnevne en representant til utvalget. For hver representant oppnevnes en til to vararepresentanter.

Reglene sier også at Samisk ungdomsutvalg bør ha representasjon fra nord-, sør- og lulesamisk språkområde, og at utvalget bør ha representasjon av ungdom med tilknytning til læstadianske miljøer. Jevn fordeling i kjønn og alder skal etterstrebes. Minst halvparten av delegatene i Sung skal være samer, jamfør kriteriene for Sametingets valgmannstall. Representantene og vararepresentantene skal være mellom 15 og 30 år.

---

¹²² Sak SKR 36/16.

¹²³ § 1-3 første ledd c Forskrift om Samisk kirkelig valg møte.

5.3.4 Bispedømmeråd

5.3.4.1 Bakgrunn

Bispedømmerådene ble etablert i 1933.¹²⁴ Oppfølging av sak fra 1990 om samiske representanter i de tre nordligste bispedømmerådene ble ivaretatt i arbeidet med den nye kirkeloven av 1996. Denne loven sammenfattet en rekke lover som omhandlet Den norske kirke. I 1995 foreslo Samisk kirkeråd i sak SKR 33/95 at det måtte finnes samiske representanter i bispedømmerådene. Dette ble fremmet på Kirkemøtet 1995 og videresendt til Kirkerådet uten realitetsbehandling på Kirkemøtet (SKR 33/95). I Regler for valg av bispedømmeråd fra 1996 var elektorordningen på plass.

5.3.4.2 Oppgaver

Bispedømmerådets oppgaver reguleres i § 26 kirkeordningen. Av bestemmelsen følger at rådet har følgende oppgaver:

Bispedømmerådet skal ha sin oppmerksomhet henvendt på alt som kan gjøres for å vekke og nære det kristelige liv i menighetene, og det skal fremme samarbeidet mellom de enkelte menighetsråd og andre lokale arbeidsgrupper innen bispedømmet.

Bispedømmerådet utfører de gjøremål som det til enhver tid er pålagt av Kirkemøtet eller Kirkerådet.

Bispedømmerådet utfører de oppgaver som det etter avtale blir overlatt av det enkelte menighetsråd eller kirkelige fellelråd.

5.3.4.3 Sammensetning

Også bispedømmerådets sammensetning reguleres i kirkeordningen. § 24 handler om dette og bestemmelsen sier at rådet er satt sammen av biskopen, en prest valgt av prestene i bispedømmet, en lek kirkelig tilsatt valgt av de leke kirkelig tilsatte i bispedømmet, sju andre leke valgt direkte av bispedømmets stemmeberettigede medlemmer ved flertalls- eller forholdsvalg, en nordsamisk representant i Nord-Hålogaland bispedømmeråd, en lulesamisk representant i

---

¹²⁴ [bispedømmeråd – Store norske leksikon \(snl.no\)](#)

Sør-Hålogaland bispedømmeråd, en sørsamisk representant i Nidaros bispedømmeråd og en representant fra døvemenighetene i Oslo bispedømmeråd.

De samiske representantene i Nord-Hålogaland og Sør-Hålogaland bispedømmeråd velges av Samisk kirkelig valg møte. Siden 2011 velges den samiske representanten i Nidaros bispedømmeråd av Saemien Åålmege's medlemmer.

Liksom menighetsrådene, kan bispedømmerådene på eget initiativ opprette utvalg, som samiske utvalg. Dette kommer fram i § 8 i Forskrift om regler om formene for bispedømmerådets virksomhet.

Kirkemøtet 1990 anmodet bispedømmerådene i Nord-Hålogaland, Sør-Hålogaland og Nidaros bispedømmer om å opprette samiske utvalg, uten at dette var vedtektsfestet fra Kirkemøtets side. Noen bispedømmeråd, som Nord-Hålogaland og Hamar, har opprettet egne samiske utvalg på frivillig basis. Også Nidaros bispedømmeråd opprettet et samisk utvalg, Åarjelhsaemien Gærhkoejielemen Moenehtse (ÅGM). Det var forløperen til Saemien Åålmege.

5.3.5 Menighetsråd og fellesråd

5.3.5.1 Innledning

Menigheten er den grunnleggende enheten og rettssubjektet på lokalt nivå, men det er to organer som opptrer på vegne av denne grunnleggende enheten: menighetsrådet og det kirkelige fellesrådet (fellesrådet). Dette innebærer i hovedsak at virksomhetsansvar og forvaltningsansvar er delt på de to organene. Dersom ikke Kirkemøtet har gitt fellesrådet eller et annet organ myndighet innenfor et bestemt sakfelt, hører ansvaret til menighetsrådet. I kommuner med ett sokn ivaretar menighetsrådet både menighetsråds- og fellesrådsfunksjoner.¹²⁵

---

¹²⁵ [Menighetsråd - Den norske kirke \(kirken.no\)](http://kirken.no)

5.3.5.2 Oppgaver

Menighetsrådets ansvar kan utledes av trossamfunnsloven § 11 tredje ledd og kirkeordningen §§ 8 og 12, gudstjenestebøkene og av vedtak i Kirkemøtet. § 12 første ledd kirkeordninger sier følgende:

Menighetsrådet skal ha sin oppmerksomhet henvendt på alt som kan gjøres for å vekke og nære det kristelige liv i soknet, særlig at Guds ord kan bli rikelig forkynt, syke og døende betjent med det, døpte gis trosopplæring, barn og unge samlet om gode formål og legemlig og åndelig nød avhjulpet.

Fellesrådets oppgaver utledes i sin tur av blant annet § 17 kirkeordningen.

Første ledd i bestemmelsen sier:

Kirkelig fellesråd skal ivareta administrative og økonomiske oppgaver på vegne av soknene, utarbeide mål og planer for den kirkelige virksomhet i kommunen, fremme samarbeid mellom menighetsrådene og ivareta soknenes interesser i kommunen.

5.3.5.3 Sammensetning

Menighetsrådets sammensetning reguleres i § 9 kirkeordningen. Av bestemmelsens første ledd følger at menighetsrådet består av soknepresten og – etter menighetsmøtets bestemmelse – fire, seks, åtte eller ti andre medlemmer og et antall varamedlemmer som velges ved flertalls- eller forholdsvalg for fire år etter regler fastsatt av Kirkemøtet.

Fellesrådets sammensetning reguleres i § 15 kirkeordningen. Av bestemmelsens første ledd følger at rådet består av to menighetsrådsmedlemmer fra hvert menighetsråd i kommunen, valgt av det enkelte menighetsråd, og en prost eller annen prest oppnevnt av biskopen.

Kirkeordningen forutsetter ikke samisk deltakelse i menighetsrådet eller fellesrådet, men flere menigheter har opprettet samiske utvalg på eget initiativ. Denne muligheten åpnes opp gjennom «Forskrift om regler om formene for menighetsrådets og kirkelig fellesråds virksomhet». § 8 i forskriften sier:

1. Menighetsrådet/kirkelig fellesråd kan oppnevne utvalg til forberedende behandling av saker som hører inn under rådet, til å

utføre særskilte verv, til å lede grener av rådets virksomhet og til å utføre særskilt angitte oppgaver innen rådets ansvarsområde. Til slike utvalg kan det velges også andre enn rådets medlemmer. Begge kjønn skal om mulig være representert.

2. Slike utvalg kan tildeles avgjørelsesmyndighet i alle saker som er lagt inn under utvalgets mandat hvor ikke annet er bestemt eller følger av lov.

Noen menigheter har veldig lenge hatt egne frivillige utvalg for samiske spørsmål.

5.4 Drøftelser i utvalget

Utviklingen av demokratiske ordninger reflekterer ofte den tiden de ble opprettet; det som var akseptabelt den gangen trenger ikke å være det noen år senere. Opprettelsen av kategorialmenigheten Saemien Áálmege og Samisk kirkelig valg møte, innebærer en utvikling av det samiske kirkedemokratiet. Demokratiet, også det samisk kirkelige demokratiet, må dog utvikles videre.

5.4.1 Samisk kirkelig valg møte velger Samisk kirkeråds medlemmer

Forskriften om Samisk kirkelig valg møte har en særskilt aktualitet de årene kirkevalg gjennomføres. Det har å gjøre med at forskriften blant annet regulerer hvordan Samisk kirkeråds medlemmer, de samiske representantene til bispedømmerådene i Nord-Hålogaland og Sør-Hålogaland og valg møtets nominasjonskomite velges.

Forskrift om Samisk kirkelig valg møte sier at Samisk kirkelig valg møte nominerer og Kirkemøtet velger Samisk kirkeråds medlemmer. Utvalget foreslår at ordningen (og følgelig forskriften) endres, med innebyrden at Samisk kirkelig valg møte velger Samisk kirkeråds medlemmer.

Den norske kirke er ikke rettslig forpliktet å ivareta samers rett til selvbestemmelse, men gjennom å endre ordningen vil kirken signalisere at den allikevel legger stor vekt ved prinsippet. Ulike kirkelige hensyn kan imidlertid komplisere eller stå i strid med samisk selvbestemmelse og den

endring som utvalget foreslår. Begrunnelsen for at det er Kirkemøtet som velger rådet, er at det er det høyeste organet i Den norske kirke. Det synodale hensynet ligger med andre ord i bunn for gjeldende ordning. Spørsmålet er om Kirkemøtet kan anses å være den eneste synoden i Den norske kirke.

I utredningen om Samisk kirkelig valg møte kom forholdet mellom Kirkemøtet og Samisk kirkelig valg møte samt spørsmålet om valget av Samisk kirkeråds medlemmer opp. I utredningen står det:

En neste problemstilling knyttet til valget av Samisk kirkeråd er hvor balansepunktet bør ligge mellom Samisk kirkelig valg møtes og Kirkemøtets rolle i valget av Samisk kirkeråds medlemmer. Kirkeordningen setter her grenser for hvor langt man kan gå i utformingen av ny valgordning for valg av Samisk kirkeråd. Samisk kirkeråds kirkeordningsmessige status som Kirkemøtets organ for samisk kirkeliv forutsettes opprettholdt, jf. Kirkemøtets vedtak i sak KM 08/16. Det innebærer at Kirkemøtet fortsatt må ha en rolle i valget av Samisk kirkeråd. I utformingen av en ny valgordning finnes det imidlertid rom for i større grad å tydeliggjøre intensjonen med Samisk kirkeråd som samenes organ i Den norske kirke.¹²⁶

Selv om det lages gode samhandlingsstrukturer og en praksis der Samisk kirkelig valg møtes vilje blir tatt til etterretning av Kirkemøtet, vil det være en sjanse for at dette kan bli endret.

5.4.2 Prostier i det tradisjonelle samiske bosetningsområdet, og ikke menighetsråd innenfor forvaltningsområdet for samiske språk, oppnevner delegater til Samisk kirkelig valg møte

Ifølge Forskrift om samisk kirkelig valg møte har delegatene en sentral rolle på valg møtet, ettersom de nominerer kandidatene til Samisk kirkeråd og velger de samiske representantene til de to nordligste bispedømmerådene og valg møtets nominasjonskomité. Bestemmelsen om valg møtets sammensetning og hvordan delegater oppnevnes, bygger delvis på samelovens bestemmelser om forvaltningsområdet for samiske språk; med

---

¹²⁶ Sak SKR 16/16 s. 7.

betydning at kun menighetsråd innenfor forvaltningsområdet kan oppnevne delegater til valgmøtet.

Samisk utvalg mener at ordningen om oppnevning av delegater til Samisk kirkelig valgmøte ikke bør være knyttet til forvaltningsområdet for samiske språk som reguleres i sameloven. Forskriften ble utviklet i en tid da Den norske kirke var en del av staten, og noen deler av regelverket er derfor knyttet til den tids statlige regelverk.

Dagens ordning bør erstattes med en annen ordning. Det er naturlig å vurdere om kirkelige strukturer kan benyttes som base for ny ordning rundt oppnevning av delegater til valgmøtet.

Utvalget mener at menighetsråd fra et større geografisk område enn i dag bør kunne oppnevne delegater, og at ordningen med forvaltningsområdet for samiske språk ikke skal brukes som et utgangspunkt for oppnevningen.¹²⁷

Utvalget mener videre at flest mulig menighetsråd i Sápmi/Sámeednam/Saepmie (det tradisjonelle samiske bosetningsområdet) skal være representert på valgmøtet, samtidig som menighetsråd utenfor bosetningsområdet fortsatt også skal være representert. Utvalget har drøftet ulike modeller for hvem som kan oppnevne delegater til valgmøtet.

I modellen som utvalget foreslår inngår, som tidligere, Samisk kirkeråds medlemmer, de tre samiske bispedømmerådsrepresentantene, to delegater oppnevnt av Samisk ungdomsutvalg og fem delegater oppnevnt av Saemien Áálmege i valgmøtets sammensetning. I tillegg får prostiene en sentral rolle; de skal oppnevne delegater til valgmøtet. Modellen innebærer at prostiene «tar over oppgaven» som per i dag ligger hos menighetsråd innenfor forvaltningsområdet for samiske språk.

Utvalget tenker at menighetsråd i prostier i det samiske bosetningsområdet kan oppnevne delegater til Samisk kirkelig valgmøte. Prostier i seg selv har ingen demokratiske organer, men det finnes et system der menigheter velger

---

¹²⁷ Fra 1.1.2024 har sameloven blitt endret slik at dagens ordning med forvaltningsområdet for samiske språk omfatter tre ulike kommunekategorier; språkutviklingskommuner, språkvitaliseringskommuner og språkstimuleringskommuner.

ut sin representant fra prostiet til nominasjonskomiteen for leke medlemmer. I lovverket er dette formulert slik:

Valgrådet skal i samarbeid med prosten innkalle menighetsrådsleder eller et medlem fra hvert menighetsråd innen prostiet til et valgmøte. Valgmøtet kan gjennomføres digitalt. Møtet finner sted innen 1. februar i valgåret. Hvert menighetsråd i prostiet har én stemme. Valget avgjøres ved simpelt flertall.

Ved å bruke den kirkelige strukturen som grunnlag for oppnevningene av delegater, er det mulig å vurdere prostier i det samiske bosettingsområdet i Norge som et mulig utgangspunkt for oppnevning av delegater.¹²⁸ Ved en slik modell vil det likevel bli en skjevhet i representasjon fra sørsamisk språkområde (se figur) hvis man ikke justerer sammensetningen ellers.

Det er etter utvalgets vurdering mulig å bruke prostier som utgangspunkt for oppnevning av delegater til valgmøtet. Dette vil både imøtekomme bredde i oppnevning av delegater, samt ønske fra utvalget å legge andre strukturer til grunn for oppnevning av delegater enn samelovens regler om forvaltningsområdet for samiske språk. Utvalget ser også at kompleksiteten i saken gjør at det vil være naturlig å utrede saken videre.

5.4.3 Samisk kirkeråds medlemmer skal være representanter på Kirkemøtet

Samisk utvalg foreslår at Samisk kirkeråds medlemmer skal være representanter på Kirkemøtet, på lik linje med bispedømmerådene. Dette vil være i tråd med prinsippet om at samisk kirkeliv er likeverdig med andre organer i Den norske kirke. Forslaget innebærer en styrking av den samiske stemmen på Kirkemøtet, og kan fortrinnsvis omfatte de valgte medlemmene av Samisk kirkeråd. Bispemøtets representant vil uansett være en del av Kirkemøtet. Sametinget er ikke forpliktet til å oppnevne medlem til Samisk kirkeråd. Derfor kan det være formålstjenlig at denne ikke blir en del av Kirkemøtet.

---

¹²⁸ Se om området i kapittel 1.

5.4.4 Samisk ungdomsutvalg skal være representert i Samisk kirkeråd

Det skal tilstrebes at unge under 30 år inngår i kirkelige organer. Samisk ungdomsutvalg (Sung) har status som utvalg for samisk ungdom i Den norske kirke. Det er etter utvalgets syn naturlig at Sung er representert i Samisk kirkeråd. Samisk utvalg foreslår derfor at Samisk ungdomsutvalg skal være representert i Samisk kirkeråd. Dette kan løses ved at Samisk ungdomsutvalg blir tiltredende organ i Samisk kirkeråd, på lik linje med Bispemøtets medlem.

Sammensetningen av Samisk kirkeråd er gjort rede for i avsnitt 5.3.2.3. Om rådet tilføres fast ungdomsrepresentasjon, bør både § 34 kirkeordningen og § 5 Forskrift om regler for Samisk kirkeråd endres.

5.4.5 Samisk ungdomsutvalg skal være representert på Kirkemøtet

Samisk kirkeråd har gitt uttrykk for at Samisk ungdomsutvalg skal være et organ for Den norske kirke. Rådet har ønsket at utvalget skal ha en rolle på Samisk kirkelig valg møte samt ha en rolle overfor Samisk kirkeråd, Mellomkirkelig råd samt Kirkerådet. Blant disse ønskene er ett blitt innfridd; Samisk ungdomsutvalg har mulighet til å oppnevne to delegater til Samisk kirkelig valg møte.

Samisk ungdomsutvalg er ikke representert på Kirkemøtet eller Kirkerådet. Ikke heller er det en del av Samisk kirkeråd. Samisk ungdom har vært med i DnkU/(tidl. Ufung), men de har ikke formelt sett representert samisk kirkeliv.

Av mandatet til Samisk utvalg følger at utvalget skal vurdere om det bør etableres en egen samisk ungdomsrepresentasjon på Kirkemøtet. Utvalgets mandat refererer til Kirkemøtet 2020, der det ble behandlet en sak om regler for ungdomsdemokrati i Den norske kirke. I behandlingen ble det fremmet et forslag om at en representant velges av og blant samisk ungdomsutvalg sine medlemmer, til å representere samisk ungdom på Kirkemøtet. Kirkemøtets redaksjonskomité for regelsaker vurderte at forslaget ikke kunne behandles av Kirkemøtet 2020, siden det ville medføre en endring av Kirkemøtets forretningsorden og ikke i regler for ungdomsdemokrati i Den norske kirke.

§ 36 første ledd kirkeordningen sier blant annet følgende om ungdomsdemokratiet:

Den norske kirke skal ha en ungdomsstruktur bestående av regionale og nasjonale organer som skal gi unge i alderen 15-30 år mulighet til å medvirke i aktuelle saker regionalt, nasjonalt og internasjonalt i Den norske kirke.

Formuleringen bør etter utvalgets forståelse bety at Den norske kirke har et ansvar for å verne og fremme samisk kirkeliv for samiske unge, på lik linje med andre unge. Utvalget mener at målsettingen bør kunne oppnås gjennom at samisk ungdom ved Samisk ungdomsutvalg er fast representert i både Samisk kirkeråd og Kirkemøtet.

Kirkemøtets medlemmer utgjøres av preses i Bispemøtet, medlemmene av bispedømmerådene, lederen av Den norske kirkes ungdomsutvalg og lederen av Samisk kirkeråd. Andre representanter på Kirkemøtet, som har tale og forslagsrett, er leder av Mellomkirkelig råd, tre representanter for Ungdommens kirkemøte, én representant for hver av utdanningsinstitusjonene som tildeler graden cand.theol., oppnevnt av institusjonene selv, første varamedlem for døvemenighetenes medlem i Oslo bispedømmeråd og avtroppende medlemmer av Kirkerådet. Med kun talerett møter Kirkerådets direktør, generalsekretærene i Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd og én representant fra hvert kirkesamfunn som Den norske kirke har kirkefelleskap med. Med talerett i saker som angår egen virksomhet møter én representant for Sjømannskirken - Norsk kirke i utlandet og én representant for Døvekirkenes fellesråd.¹²⁹ Disse statusene reguleres av to ulike regelverk.

Hvis Samisk ungdomsutvalg skal bli et fast medlem av Kirkemøtet, kreves det at § 27 kirkeordningen endres. Om Samisk utvalg skal ha tale- og forslagsrett på Kirkemøtet, kreves det at § 1-4 i Kirkemøtets forretningsorden endres.

Samisk utvalg foreslår at Samisk ungdomsutvalg skal være representert på Kirkemøtet. At Samisk ungdomsutvalg er representert på Kirkemøtet vil fylle en viktig funksjon; det utgjør en viktig stemme for samiske unge i Den norske kirke. Det vil også bidra til en helhetlig demokratisk struktur for unge samer i

---

¹²⁹ § 27 kirkeordningen og §§ 1-3 og 1-4 Kirkemøtets forretningsorden.

Den norske kirke. Et helhetlig ungdomsarbeid er viktig for rekruttering av unge samer til arbeid med samisk kirkeliv. Spørsmålet er om ungdomsutvalget bør være medlem av eller observatør på Kirkemøtet. Dette er en sak som må vurderes videre ut fra hva som er mest hensiktsmessig.

5.4.6 Antallet samiske representanter i de tre nordligste bispedømmerådene økes

Utvalget er positive til at bispedømmerådene i de tre nordligste bispedømmene har samiske representanter. Utvalget vurderer likevel at det vil være nødvendig å se på sammensetningen av bispedømmerådenes samiske representanter, da bispedømmerådenes rolle i framtida i større grad blir av en mer strategisk art.

Utvalget ser også positivt på at noen bispedømmeråd har opprettet egne samiske utvalg. Utvalget ser gjerne at alle bispedømmeråd oppretter samiske utvalg.

Samisk utvalg foreslår at antallet samiske representanter i de tre nordligste bispedømmerådene øker fra en til to, slik at det blir to samiske representanter i henholdsvis Nord-Hålogaland, Sør-Hålogaland og Nidaros bispedømmeråd.

5.4.7 Menighetsrådenes ansvar for samisk kirkeliv presiseres i kirkeordningen

Samisk kirkeliv skal være en likeverdig del av Den norske kirke. Til en viss grad er likeverd i samisk kirke demokrati ivaretatt på sentralkirkelig og regionalt nivå, gjennom blant annet Samisk kirkeråd og samiske representanter i de tre nordligste bispedømmene. Dette er ikke gjeldende på menighetsnivå, formelt sett. Ansvarliggjøring i alle ledd er et sted å begynne.

Utvalget foreslår at menighetsrådenes ansvar for samisk kirkeliv presiseres i regelverket. Utvalget foreslår at kirkeordningen suppleres med følgende ordlyd i henhold til menighetsrådets ansvar:

Menighetsrådet har ansvar for at samers åndelige behov blir ivaretatt i menighetsrådets arbeid.

5.5 Forslag til tiltak

Samisk utvalg foreslår følgende tiltak for styrking av samisk kirkeliv og demokrati:

1. Samisk kirkelig valgmøte velger Samisk kirkeråds medlemmer
2. Prostier i det tradisjonelle samiske bosetningsområdet, og ikke menighetsråd innenfor forvaltningsområdet for samiske språk, oppnevner delegater til Samisk kirkelig valgmøte
3. Samisk kirkeråds medlemmer skal være representanter på Kirkemøtet
4. Samisk ungdomsutvalg skal være representert i Samisk kirkeråd
5. Samisk ungdomsutvalg skal være representert på Kirkemøtet
6. Antallet samiske representanter i de tre nordligste bispedømmerådene økes fra en til to representanter
7. Menighetsrådenes ansvar for samisk kirkeliv presiseres i kirkeordningen

6. Samisk kontekstuell teologi og kunnskapsproduksjon

6.1 Innledning

Arbeidet med samisk teologi og kunnskapsproduksjon har to hovedformål; religiøs selvbestemmelse og å belyse forholdet mellom evangelisk-luthersk kristendom og tradisjonell samisk tro/praksis på en forsonende måte.

- Hvem har ansvaret for utvikling av kunnskap innen samisk teologi?
- Hvordan kan kunnskapen brukes for å få en kirke med samiske uttrykk?
- Hvem bestemmer hva som er forenlig med kristen tro i Den norske kirke?
- Hvordan møter Den norske kirke samer som opplever ambivalens mellom ulike tradisjoner de står i?

I kapittel 6.2 redegjøres det for begrepet samisk teologi. Del 6.3 beskriver hva kunnskapsproduksjon innebærer i vår sammenheng. Avslutningsvis knyttes samisk teologi og kunnskapsproduksjon sammen i del 6.4 gjennom relevante tiltak for arbeidet med samisk kirkeliv i Den norske kirke.

6.2 Samisk kontekstuell teologi

6.2.1 Teologi og åndelighet

Forholdet mellom teologi og åndelighet kan sies å være flytende. Åndelighet er et mer åpent begrep, siden det ikke nødvendigvis er knyttet til en religion. Problemet med både teologi og åndelighet som begreper er at de kan gi inntrykk av at dette er fenomener som er atskilt fra henholdsvis det kroppslige og det verdslige. Dette er viktig å ha med inn i diskusjoner omkring kunnskapsproduksjon og definisjonsmakt innen samisk teologi og åndelighet i Den norske kirke.

I denne teksten brukes uttrykket samisk åndelighet om samers måter å forstå og praktisere kristen tro på, inkludert måten å forholde seg til naturen på. Denne åndeligheten inkluderer både tradisjonelle og nyere måter å forstå og praktisere kristen tro på. Den inkluderer også forskjeller mellom nord og sør, og at det kan være ulik forståelse av samme fenomen fra sted til sted, også i nærliggende områder.

6.2.2 Samisk teologi som begrep

Tore Johnsen er teolog og forfatter med samisk bakgrunn fra Tana, oppvokst på Østlandet. Johnsen har siden prestestudiet jobbet teologisk med samiske og urfolksrelaterte temaer. Han har hentet mye inspirasjon fra blant annet afrikansk teologi og nordamerikansk urfolksteologi. Over lengre tid har han jobbet med å sette samisk kristendomsforståelse inn i et teologisk rammeverk. Både i hans avhandling fra 1997¹³⁰ og et prosjekt fra 2005 ved Universitetet i Tromsø¹³¹, blir begrepet «samisk teologi» presentert. Han plasserer den samiske teologien under kontekstuell teologi, der kristendommen ses i sammenheng med menneskers sosiale og kulturelle sammenheng. I prosjektet fra 2005 skriver Johnsen at samer selv må våge å nærme seg sine egne kulturelle og åndelige tradisjoner med åpenhet. Samisk teologi blir for Johnsen noe som må vokse eller modnes fram over tid, noe som innebærer at minoriteten selv tør å ta mer plass.

Andre teologer som har jobbet med samisk teologi er Bierna Leine Bientie, pensjonert sørsamisk prest, og Helga West som er teologistipendiat på finsk side. Bientie har jobbet med samisk teologi i praksis og utforsket hvordan elementer fra samisk kultur, som tidligere ikke har vært ansett som brukbare i en kirkelig sammenheng, kan være en del av kirke- og gudstjenesteliv. Helga West erfarte at det, ut fra pensum på teologiutdanningen, kun var rom for en vestlig majoritetsforståelse av kristendommen. Hun fikk spørsmål fra en professor om hvorvidt det finnes en samisk teologi som likner på den latinamerikanske frigjøringssteologien. Dette spørsmålet hjalp henne å se at det finnes mer enn de teologiske feltene hun var blitt introdusert for på universitetet i Helsinki. Hun har skrevet master om Tore Johnsen, som antakelig er den som har skrevet mest om samisk teologi på akademisk nivå.

---

¹³⁰ In the Circle of Life. Analyse av nordamerikansk urfolksteologi og vurdering av dens overføringsverdi til en samisk-kirkelig kontekst.

¹³¹ Sámi luondduteologiiija. Samisk naturteologi – på grunnlag av nålevende tradisjonsstoff og nedtegnede myter, et prosjekt ved Universitetet i Tromsø.

6.2.3 Samisk kristen verdensanskuelse

Johnsens doktorgrad¹³², og boken han har skrevet ut fra den¹³³, handler om å inkludere en samisk kristendomsforståelse inn i akademia og kirkeliv, hvor et de kolonisert teologisk perspektiv er startpunktet. Han argumenterer for at den lutherske teologien i Norge, som han mener har demonisert samisk kristentro, må avkoloniseres. Slik demonisering av samisk kristentro mener Johnsen har funnet sted gjennom en avvisning av verdensforestillinger som ikke var tuftet på en tenkning hvor mennesket ble forstått som overlegent skaperverket for øvrig. Samisk verdensanskuelse kan sies å ha en mer egalitær form, hvor mennesket blir forstått å være en del av naturen, og slik står i et mer likestilt forhold til naturen.

6.3 Hvordan ivaretas samisk åndelighet i dag?

Vi forstår som nevnt i denne sammenhengen samisk åndelighet som samiske måter å forstå og praktisere kristen tro på, inkludert måten å forholde seg til naturen på. I denne beskrivelsen er det tatt utgangspunkt i norsk side av Sápmi.

Slik det er organisert i dag virker det som at samisk åndelighet i Den norske kirke kun ses på som en del av samisk kultur, framfor å være en del av kirkelivet og det kristne hverdagslivet. Det er mange sammenhenger der samisk teologi og åndelighet kunne hatt en plass, men vi befinner oss i et vakuum dannet av ulike konsekvenser av fornorskningspolitikken. Samiske uttrykk i Den norske kirke er i mange tilfeller kun et innslag eller et element som er løsrevet fra sammenhengen, for eksempel i en dåpsgudstjeneste eller babysang. Om samisk kristendomstradisjon er inkludert, er det oftest gjennom språkvalg i salmer eller liturgiledd.

Mange er ikke klar over at det finnes kristne praksiser og tenkemåter innenfor samisk åndelighet som kunne vært en del av kirkelivet. Det er mye åndelighet i det å være ute, og i både utøvelsen av duodji/duodje/duedtie og det som blir

---

¹³² Contribution of North Sami everyday Christianity to a cosmologically-oriented Christian theology.

¹³³ Sámi Nature-Centered Christianity in the European Arctic: Indigenous Theology beyond Hierarchical Worldmaking.

laget. Bruk av korset, det å velsigne, og ulike sammenhenger hvor Fadervår brukes er andre eksempler.

Det er lite kunnskap blant kirkelig ansatte om sammenhengen mellom samisk verdensoppfatning og hvordan samer ferdes i sine omgivelser, og hvordan man viser at noe er verdsatt. For samer er dette som regel så ubevisst at man ikke ville kunne satt ord på det. Hvis samer i større grad får mulighet til å sette premissene for samisk kirkeliv, er det mange muligheter som kan utforskes. I denne forbindelse er det behov for samtalearenaer på ulike steder om hva samisk åndelighet i dag er, der man også får snakket om det som før ble sett på som hedensk. Det er for eksempel ulike tilnærminger til joik rundt om i menighetene. Noen vektlegger at joiken på en måte er med i salmesangen, men at det samtidig er forskjell på joik og samisk salmesang.

På globalt nivå er det mange som er interessert i urfolks åndelighet. Internt i Den norske kirke erfares det derimot mange terskler. Sentralt er det laget flere strategier og planer. Regionalt og lokalt er det derimot mange steder lite interesse og de fleste steder lite kunnskap om samisk åndelighet og hvordan dette kunne vært en naturlig del av kirkelivet i lokalmenigheten(e). Dette gjelder både blant kirkelig ansatte og folkevalgte. En del kirkelig ansatte uttrykker frykt for at det å inkludere kulturelle elementer som for dem er fremmede, er ensbetydende med synkretisme – sammenblanding av religioner. Andre synes ikke det er viktig med samisk kirkeliv i Den norske kirke, fordi man utgår fra at det er så få samer i sitt område. Forutsetningene for å lykkes med å inkludere samiske måter å forstå og praktisere kristen tro på i kirkelivet lokalt, handler både om kunnskap og engasjement.

Utfordringer eksternt: De som oppsøker (eller potensielt oppsøker) kirken vet lite om mulighetene de har til å trekke inn samiske elementer ved for eksempel gudstjenester. De kan be om å bli betjent av en prest som kan samisk, å få bruke gamle/lavvo til hellige handlinger, synge salmer og ha tekstlesning på samisk. Det er allerede i dagens organisering muligheter, men lite informasjon som når ut. Det er dessuten sårbart om alt avhenger av at enkeltpersoner etterspør samisk tilnærming i kirkelivet.

6.4 Strukturer innen Den norske kirke som ivaretar samisk åndelighet

Her følger eksempler på hvordan samisk åndelighet ivaretas i Den norske kirke. Oversikten er ikke fullstendig, men er ment å gi et bilde av hvordan det ser ut i dag.

Landsdekkende samlinger:

- Samisk kirkelivskonferanse – en tverrfaglig konferanse for kirkelig ansatte og frivillige medarbeidere (arrangeres de år det ikke er Samiske kirkedager).
- Samiske kirkedager hvert fjerde år - Samiske kirkedager er et nordisk samarbeid mellom Den norske kirke ved Samisk kirkeråd, Svenska kyrkan ved Samiska rådet og den Evangelisk-Lutherska kyrkan i Finland ved Uleåborg stift sammen med Sametinget i Finland. Det overordnede målet er å legitimere og styrke den samiske kirketradisjonen. Samiske kirkedager er både et viktig og populært arrangement. Det er med på å løfte samisk kirkeliv lokalt, regionalt og nasjonalt. Dessuten er det en av få samiske arenaer der folk fra flere land har mulighet til å bli kjent i et samisk kristent fellesskap. Tema sist gang (2022) var Hellig ild – hellig folk.
- Samisk konfirmantleir og samisk ungdomshelg i regi av Samisk kirkeråd - ungdom fra ulike steder samles og blir kjent. Her er det vanlig at de møter samer fra andre steder i landet, og mange får venner for livet. Leirene har vist seg å være viktige møtesteder for at samisk ungdom vil engasjere seg i kirkelig frivillighet. Noen oppdager Den norske kirke som relevant arbeidsplass.

Internkirkelig organisering:

- Kontaktmøter mellom Samisk kirkeråd og de tre nordligste biskopene i Den norske kirke.
- Indre Finnmark prosti.
- Saemien Åålmege.
- Samisk liturgiutvalg - Kirkemøtet har i 2023 vedtatt at det skal opprettes et samisk fagutvalg for liturgisaker. Nemnd for gudstjenesteliv (NFG) utreder

liturgisaker og utarbeider forslag til liturgiske ordninger. NFG skal samarbeide med Samisk liturgiutvalg (SL). Nemnd for gudstjenesteliv (NFG) er Kirkerådets fagnemnd for liturgisaker, og rapporterer til Kirkerådet. Samisk liturgiutvalg (SL) skal være Samisk kirkeråds fagutvalg for liturgisaker. Praksisen i Den norske kirke har hittil vært a) lage ny liturgi b) få den godkjent i KR og KM og c) oversette ny liturgi til samiske språk. Med et samisk fagutvalg for liturgisaker vil samiske perspektiver allerede bli innarbeidet under punkt a.

6.5 Kunnskapsproduksjon

Kunnskapsproduksjon i denne sammenhengen bygger på en forståelse av at kunnskap i seg selv er noe som oppstår gjennom praksis. Etablering av kunnskap foregår i stor grad gjennom uformelle samtaler og felles praksiser. Det skjer i hovedsak gjennom muntlig kommunikasjon og praktiske handlinger, som ofte er lite dokumentert og systematisert.

Det finnes mye kunnskap blant folk som overleveres internt, men systematisk dokumentasjon av slik kunnskap kan også skje gjennom akademiske metoder. Når tradisjoner beskrives gjennom vitenskapelige metoder, kalles det kunnskapsproduksjon, selv om det også kan ses på som en formidling av kunnskap som allerede finnes. Denne kunnskapen blir tilgjengelig på en ny måte og for flere enn dem som får den via tradisjonell praktisk overlevering. Innenfor samisk teologi kan kunnskapsproduksjon være dokumentasjon av den kunnskapen som eksempelvis eksisterer på etablerte arenaer som Saemien Åålmege og Indre Finnmark Prosti.

Hvem har ansvaret for kunnskapsproduksjon om samisk trosliv og teologi? Som religiøs organisasjon foregår det til enhver tid teologiske diskusjoner innad i Den norske kirke. Kirkemøtet fastsetter kirkens grunnlag og lære, men Bispemøtet har et særskilt ansvar for Den norske kirkes lære og enhet. Saker av læremessig karakter forelegges Bispemøtet før behandling i Kirkemøtet.

Det finnes ingen strukturer som spesifikt støtter opp om samisk teologi som fagfelt, men Kirkemøtet har ansvar for å også verne og fremme samisk kirkeliv. Det skjer noe kunnskapsproduksjon om samisk teologi, men det finnes ikke

noe overordnet ansvar eller koordinert fordeling. Slik det er i dag mangler både systematikk og bredde. Samisk høgskole/Sámi allaskuvla i Kautokeino har ikke teologi som fag, men har et emne som også kan tas som videreutdanning for kirkelig ansatte: Tro og livstolkning i Sápmi.¹³⁴ Dette emnet omfavner samisk kultur, tradisjonell viten, tradisjonskunnskap, trosuttrykk og samisk åndelighet. Kirkelig utdanningscenter Nord/Girkolaš Oahpahušguovddáš Davvin – VID Tromsø har spesifisert samiske dimensjoner på ulike måter i studieplanene i alle sine studier.¹³⁵ Samisk teologi og åndelighet er ikke spesifisert i deres forskningsgrupper og ph.d.-utdanninger, men vil kunne studeres under ulike overordnede områder.

Det er et ønske fra Den norske kirke sentralt å styrke urfolkstradisjoner og samisk åndelighet i kirkelig sammenheng på en mer formell måte. Dette er noe Samisk kirkeråd tar opp med kirkelige utdanningsinstitusjoner, og Kirkerådet har vedtatt at det skal gjøres plass for samers erfaringer i kirkens liv (KR 69/23).

Strategiplan for samisk kirkeliv (2019-2027) har mange mål og strategier som omhandler dialog med utdanningsinstitusjonene om kunnskap innen samisk trospraksis, teologi og kirkehistorie. Det er i tillegg et mål å bidra til fagutvikling og å ha tilgjengelig ressursmaterieell for samtaler om kristen tro og samisk spiritualitet. Gjennom kontakt med lærestedene kan Den norske kirke fremme en dreining av deres tilnærming, både i retning av at samisk teologi får større plass og at samer kan oppleve at teologisk utdanning også er for dem.

Et viktig spørsmål er hvordan man kan få en større bredde av både organiserte/formaliserte diskusjoner og kunnskapsproduksjon innen samisk teologi. Det er behov for en struktur som kan ivareta dette på samiske premisser. Den norske kirke kan ta initiativ til en slik struktur innad i trossamfunnet, og søke en tydelig avklaring med ulike utdanningsinstitusjoner om samarbeid og ansvarsfordeling.

---

¹³⁴ Osku ja eallináddejummi Sámis/Tro og livstolkning i Sápmi er et åpent emne på bachelornivå. Det tolkes til skandinavisk språk for å tilrettelegge for ikke-nordsamiskspråklige.

¹³⁵ Studieplan for Praktisk-kirkelig diakoniutdanning 2024-2025 s. 1, 3-4, 6 og 10, Studieplan for praktisk-teologisk utdanning for prester - PTU1 s. 3, 4, 5, 8 og 9, Studieplan for praktisk-kirkelig kateketikkutdanning s. 4, 5-6, 8 og 9 samt Studieplan for videreutdanning i kirkemusikk s.2, 3 og 9.

Teologiske samtaler finner sted hele tiden i Den norske kirke, men egne fora for samisk teologi er fraværende, med unntak av et lite samisk teologinettverk i regi av Samisk kirkeråd¹³⁶. At det samiske bringes på banen i de ulike fora hvor teologi og liturgi diskuteres, er avhengig av tidsaktuelle saker, for eksempel «Fosen-saken». Det kan også skje gjennom at noen som sitter i ulike råd, nemnder og utvalg bringer inn samiske saker og skaper aktualitet rundt det. Hvis man skal komme i dybden, er det behov for egne arenaer der samer får snakket med hverandre om samisk trosliv og samisk teologi.

Hvis kunnskap om samisk teologi og trosuttrykk som ikke har vært anvendt i Den norske kirke før, skal komme inn i Den norske kirke, er vi nå avhengig av enkeltpersoners engasjement. Det kan for eksempel være gjennom noen som går i kirken lokalt som forteller om egne troserfaringer og ønsker en konkret endring, og at kirkelig ansatte følger det opp.

Teologiske diskusjoner om samisk teologi kan foregå både i offentlige uformelle og formelle sammenhenger der samer møtes, og i forskningssammenheng. På arenaer der teologi vanligvis drøftes er dette også aktuelt. Et viktig spørsmål her er hvordan man kan oppnå at diskusjoner om samisk teologi skjer på samers premisser. Selvbestemmelse kan komme til uttrykk gjennom at ulike instanser anerkjenner samers rett til selv å definere hva samisk åndelighet og samiske trosuttrykk er.

Etter folkeretten har samer rett til selvbestemmelse. Dette forplikter staten Norge, men ikke Den norske kirke, da den siden 2017 er et privat rettssubjekt og ikke lenger en statskirke. Denne retten til selvbestemmelse følger av ulike internasjonale regler og traktater, som artikkel 1 i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter og artikkel 7 første ledd i ILO-konvensjon om urfolk og stammefolk i selvstendige stater. I sistnevnte artikkelen står følgende:

Vedkommende folk skal ha rett til å vedta sine egne prioriteringer for utviklingsprosessen i den grad den angår deres liv, tro, institusjoner, åndelige velvære og de landområder de lever i eller bruker på annen måte, og til så langt som mulig å ha kontroll med sin egen økonomiske, sosiale og kulturelle utvikling. I tillegg skal de delta i utforming, gjennomføring og

---

¹³⁶ Se punktet om ulike typer nettverkssamlinger på siden om *Fagsamlinger innen samisk kirkeliv* på kirken.no

evaluering av nasjonale og regionale utviklingsplaner og programmer som kan få direkte konsekvenser for dem.

For at samenes rettigheter etter for eksempel denne artikkelen skal kunne ivaretas, er det nødvendig med samtalearenaer der samer kan møtes og snakke om samisk åndelighet og trosuttrykk, først og fremst på en åpen og utforskende måte. Samisk åndelighet som begrep er ikke avgrenset til noe kirkesamfunn eller én bestemt måte å tro på. Derfor er det viktig at det inviteres bredt inn til disse samtalene, og at det legges til rette for at folk kan fortelle åpent om sine erfaringer, refleksjoner og oppfatninger av hva samisk åndelighet er eller kan være. Å eventuelt definere samisk åndelighet er noe som må komme lengre fram i tid, etter at man har fått samtalt grundig om ulike sider ved dette temaet. Det kan også skje at konklusjonen blir at samisk åndelighet ikke skal defineres, men at man finner en annen måte å beskrive dette på.

Det vil være en trygghet om man først har en grundig prosess der mennesker fra ulike deler av det samiske samfunnet er med på å sette ord på hva samisk åndelighet er. Retten til kontroll med egen kulturell utvikling og retten til å bevare og videreføre egne skikker og tradisjoner henger nøye sammen med kunnskapsproduksjon. Derfor er det viktig at det er samer som setter premissene for både produksjon og formidling av kunnskap om samisk teologi, kristendomsforståelse og trosuttrykk.

6.6 Drøftelser i utvalget om samisk åndelighet

Samisk åndelighet begynner å få oppmerksomhet mange steder i samfunnet. I Den norske kirke er det nå et mulighetsrom fordi den kirkelige organiseringen er under revidering. Rapporten fra Sannhets- og forsoningskommisjonen er også med på å løfte fram dette. En mulig inngang er å se på hvor avgjørelsesmyndigheten til ulike deler av kirkelivet ligger, og foreslå endringer. Det er også en mulighet å rette seg mot aktiviteter og foreslå tiltak rettet mot gudstjenesteliv, kirkelige handlinger, samlinger for barn og unge, internopplæring av kirkelig ansatte og kirkelig utdanning. Samisk utvalg har drøftet ulike innganger til å imøtekomme dette, og de er følgende:

- Det lages en struktur som kan ivareta fagutvikling og -formidling av samisk teologi på samers premisser.
- Samisk liturgiutvalg får ansvar for å ta imot spørsmål relatert til forholdet mellom det som kan kalles tradisjonell samisk tro og praksis og kristendom.
- Det fattes vedtak om hvilket kirkelig organ som skal ha overordnet ansvar for å skape trygge, offentlige, uformelle arenaer for å snakke om samisk åndelighet.
- Det lages en fast struktur på hvordan Den norske kirke formidler hvilke kurs og konferanser som er relatert til samisk åndelighet og anbefales for de ansatte. Både interne og eksterne kurs.
- I større grad tilrettelegges det for at kirkelig ansatte kan få øke kompetansen sin i samisk språk og kultur.
- Det settes av midler til at kirkelig ansatte med undervisningsansvar kan ta videreutdanning (for eksempel Tro og livstolkning i Sápmi (Sámi allaskuvla), Fornorskning og forsoning (VID Tromsø)).
- Det lages en struktur for når/hvordan/hvem som skal reise rundt og treffe ungdom/unge voksne og snakke med dem om kirken som en mulig samisk arbeidsplass.
- Sørge for at det samiske ungdomsdemokratiet i bispedømmene styrkes.
- Ordningen for hovedgudstjenesten gjøres om slik at menighetsrådet får ansvar for å velge hvilke ledd som kan velges å ha på samisk, og at menighetsmøtet skal vedta hvilket samisk språk soknet skal bruke, og ikke bare hvilken norsk målform.
- Sørge for at Samisk liturgiutvalg får tilstrekkelig myndighet til å ivareta samers selvbestemmelse for hvordan kunnskap innen samisk teologi og åndelighet brukes i Den norske kirke.

I arbeid med samisk kirkeliv er det i mange tilfeller nødvendig med et innenfra-perspektiv. For dem som selv ikke er oppvokst i eller har erfaring med det

samiske samfunnet, er det nødvendig med både kulturkunnskap og kultursensitivitet.

Spørsmålet om grad av selvbestemmelse er viktig. Dette er berørt i kapitlene om rettigheter og organisering, og nevnes derfor bare kort her.

I forståelsen av å være kirke kan samers deltagelse forstås ekklesiologisk: Samisk kirkeliv kommer til uttrykk der samer i rammen av Den norske kirke deltar i Guds universelle kirke, næret av Ord og sakrament, med sitt eget gjensvar på evangeliet.¹³⁷

Hvordan samer kan få næring av ord og sakrament er det bare samer som kan svare på. Strategiplan for samisk kirkeliv (2019-2027) vektlegger å "fortsatt styrke menighetenes forutsetninger for å kunne tilby gode kirkelige tjenester på samisk språk og med forankring i den samiske kulturen".¹³⁸ Videre står det at utgangspunktet for arbeidet med samisk kirkeliv i Den norske kirke er læregrunnlaget som evangelisk-luthersk kirke.¹³⁹ Derfor er det viktig at teologer som har både kjennskap og kjærlighet til samisk kultur jobber med spørsmål om hva en samisk forankret kristendom er. Vi som kirke trenger å samtale om hvilke uttrykk, praksiser, oppfatninger, prinsipper og så videre som kan være med på å gi mennesker med samisk tilknytning erfaring av verdi og verdighet i Den norske kirke.

Fagutvikling og -formidling er det flere som har eierskap til. Det er behov for klare samarbeidslinjer mellom Den norske kirke og aktuelle utdannings- og forskningsinstitusjoner når det gjelder samisk teologi og rekruttering av samer til kirkelig utdanning.

I mange sokn er det ingen selvfølge hvilket samisk språk som skal brukes. Dette gjelder blant annet mange steder i Sør-Hålogaland, Møre og Hamar. Skal man velge det språket som tradisjonelt har vært i området, eller språket til de samene som man fra kirkelig hold vet tilhører soknet? I de store byene er det gjerne samer med ulik språklig tilknytning, og hvordan løser man dette?

---

137 Strategiplan for samisk kirkeliv, 2019, s. 9

138 Strategiplan for samisk kirkeliv, 2019, s. 5

139 Strategiplan for samisk kirkeliv, 2019, s. 9

Disse spørsmålene kan være relevante for Samisk liturgiutvalg å utrede og uttale seg om.

Fagutvikling og -formidling om samisk teologi på samers premisser er ikke bare relevant for samer som har tilknytning til Den norske kirke. Dette er også helt sentralt for kirkelig ansatte og studenter på kirkelige utdanningsløp. Å få en struktur for dette kan bidra til at flere samer kan se Den norske kirke som en relevant arbeidsplass. Dette kan også på sikt bidra til at flere med samisk bakgrunn finner et åndelig hjem i Den norske kirke. Muligheten til å møte andre for å snakke om samisk åndelighet eller mer privat å stille spørsmål til en kirkelig instans, vil være med på å skape forsoning. Dette er et mulig tiltak for forsoning både mellom samer og Den norske kirke, og for enkeltpersoners forsoning med seg selv.

Virkningen av dette vil fortsette i generasjoner, fordi dette er emner som engasjerer mange på et dypt personlig plan. En forutsetning for å lykkes med samtalearenaer om samisk åndelighet er muligheten til først å få snakke i lukkede fora, der samer kan begynne å sette ord på dette sammen uten å måtte forklare og forsvare. Først etter noen interne runder vil det være hensiktsmessig å invitere andre inn og utvide samtalen, så flere kan få lære og være med og diskutere.

En struktur for kursing for kirkelig ansatte, hvis mange nok får det, er et tiltak som vil nå ut til både arbeidsfellesskapene og dem de møter. Her er det snakk om en endring som vil nå både de som har samisk tilknytning og de som ikke har det – som fortsatt ofte stiller spørsmål til hvorfor samisk kirkeliv har verdi “her hos oss”. I tillegg vil det bidra til at de som lager kurs og utdanning får flere deltakere, noe som igjen virker til at de har større mulighet til å opprettholde eller utvide tilbudet sitt. Selve opplæringen kan få kort effekt hvis det de lærer ikke endrer noe i hvordan lokalkirkene organiserer seg. Det å ha en struktur for slik opplæring gir derimot en langvarig effekt, da det er stadig nye som vil få utdanning og tar dette med seg dit de ferdes.

Virkningen av å nå ut til unge samer avhenger av kvaliteten på menneskemøtene. Hvis de får bli kjent med en kirke der samer er likeverdige, og dermed har rett til å være forskjellig fra majoriteten, kan disse tiltakene

endre tilgangen på samiske kirkepolitikere og kirkelige medarbeidere i nær framtid. Med flere kirkelig engasjerte unge samer blir det flere stemmer som kan målbære behovet for et styrket samisk kirkeliv, og til å være med på samtaler om hvordan dette kan gjøres på en god måte for samer på ulike steder og med forskjellig bakgrunn.

En gudstjenesteordning som både i struktur og innhold synliggjør samisk språk og kultur, vil vekke både begeistring og motstand. Vi må tåle å gå inn i en periode med diskusjoner og konflikter før det blir normalt at samiske språk og samers tenkemåter sees og høres i kirkelandskapet. På lengre sikt vil vi få en kirke der det er mer aktuelt for samer å engasjere seg, fordi det er åpenbart at kirkelige handlinger og gudstjenester kan gjennomføres med forankring i samisk kultur.

6.7 Forslag til tiltak

Ut fra drøftelsen ovenfor foreslår utvalget disse tiltakene:

1. Sørge for at Samisk liturgiutvalg får tilstrekkelig myndighet til å ivareta samers selvbestemmelse for hvordan kunnskap innen samisk teologi og åndelighet brukes i Den norske kirke
2. Lage en struktur for når/hvordan/hvem som skal reise rundt og treffe ungdom/unge voksne og snakke med dem om kirken som en mulig samisk arbeidsplass
3. Sørge for at det samiske ungdomsdemokratiet i bispedømmene styrkes
4. Vedta hvilket kirkelig organ som skal ha overordnet ansvar for å skape trygge, offentlige, uformelle arenaer for å snakke om samisk åndelighet
5. Samisk liturgiutvalg får ansvar for å ta imot spørsmål relatert til forholdet mellom det som kan kalles tradisjonell samisk tro og praksis og kristendom
6. Gjøre om ordningen for hovedgudstjenesten slik at menighetsrådet får ansvar for å velge hvilke ledd som kan brukes på samisk, og at menighetsmøtet skal vedta hvilket samisk språk soknet skal bruke - ikke bare hvilken norsk målform
7. Lage en struktur som kan ivareta fagutvikling og -formidling av samisk teologi på samers premisser

8. Sette av midler til at kirkelig ansatte med undervisningsansvar kan ta videreutdanning (for eksempel Tro og livssyn i Sápmi (Sámi allaskuvla) og Fornorskning og forsoning (VID Tromsø))
9. Lage en fast struktur på hvordan Den norske kirke formidler hvilke kurs og konferanser som er relatert til samisk åndelighet, og anbefales, for de ansatte. Det gjelder både interne og eksterne kurs

7. Utvalgets forslag til tiltak

Samisk utvalg foreslår at følgende tiltak settes i verk for styrking av samisk kirkeliv i Den norske kirke:

Samers rettigheter i Den norske kirke

1. Kirkeordningen kompletteres med en eller flere bestemmelser om samers rettigheter i Den norske kirke.

Organisering av samisk kirkeliv

1. Opprette kategorialmenighet i nordsamisk og skoltesamisk språkområde, hvor Nord-Hålogaland er tilsynsansvarlig. Man kan være medlem av flere kategorialmenigheter.
2. Opprette kategorialmenighet i lulesamisk og pitesamisk språkområde, hvor Sør-Hålogaland er tilsynsansvarlig. Man kan være medlem av flere kategorialmenigheter.
3. Heve kompetanse i samisk språk, kultur, kristendomsforståelse, åndelighet og livsforståelse for kirkelig ansatte på lokalt nivå. De med undervisningsansvar prioriteres.
4. Gjennomføre langsiktig rekrutteringsarbeid rettet mot samisk ungdom. Stipendordninger for å stimulere til at flere samiske unge ønsker å ta kirkelig utdanning.
5. Innføre årlige møtepunkter mellom biskopene i de tre nordligste bispedømmer, Samisk kirkeråd, prest for samisk kirkeliv i Sør-Norge, kirkelig ansatte i Indre Finnmark prosti og Saemien Åålmege, og kirkelig ansatte i de to foreslåtte kategorialmenighetene (for nordsamisk og skoltesamisk språkområde og for lulesamisk og pitesamisk språkområde). Andre menigheter som ønsker å være en del av dette nettverket skal kunne delta. De med undervisningsansvar skal prioriteres.
6. Formalisere og tydeliggjøre biskopenes ansvar for å ivareta samisk kirkeliv. Inkludere ansvar for samisk kirkeliv inn i «tjenesteordning for biskoper». Dette gjelder alle tolv biskoper i Den norske kirke.

7. § 12 i kirkeordningen om menighetsrådets oppgaver: Der må det stå en setning om at en av oppgaven til menighetsrådet er å ivareta samisk kirkeliv.

Samisk kirkedemokrati

1. Samisk kirkelig valg møte velger Samisk kirkeråds medlemmer
2. Prostier i det tradisjonelle samiske bosetningsområdet, og ikke menighetsråd innenfor forvaltningsområdet for samiske språk, oppnevner delegater til Samisk kirkelig valg møte
3. Samisk kirkeråds medlemmer skal være representanter på Kirkemøtet
4. Samisk ungdomsutvalg skal være representert i Samisk kirkeråd
5. Samisk ungdomsutvalg skal være representert på Kirkemøtet
6. Antallet samiske representanter i de tre nordligste bispedømmerådene øker fra en til to representanter
7. Menighetsrådenes ansvar for samisk kirkeliv presiseres i kirkeordningen

Samisk kontekstuell teologi og kunnskapsproduksjon

1. Sørge for at Samisk liturgiutvalg får tilstrekkelig myndighet til å ivareta samers selvbestemmelse for hvordan kunnskap innen samisk teologi og åndelighet brukes i Den norske kirke
2. Lage en struktur for når/hvordan/hvem som skal reise rundt og treffe ungdom/unge voksne og snakke med dem om kirken som en mulig samisk arbeidsplass
3. Sørge for at det samiske ungdomsdemokratiet i bispedømmene styrkes
4. Vedta hvilket kirkelig organ som skal ha overordnet ansvar for å skape trygge, offentlige, uformelle arenaer for å snakke om samisk åndelighet
5. Samisk liturgiutvalg får ansvar for å ta imot spørsmål relatert til forholdet mellom det som kan kalles tradisjonell samisk tro og praksis og kristendom
6. Gjøre om ordningen for hovedgudstjenesten slik at menighetsrådet får ansvar for å velge hvilke ledd som kan brukes på samisk, og at menighetsmøtet skal vedta hvilket samisk språk soknet skal bruke - ikke bare hvilken norsk målform

7. Lage en struktur som kan ivareta fagutvikling og -formidling av samisk teologi på samers premisser
8. Sette av midler til at kirkelig ansatte med undervisningsansvar kan ta videreutdanning (for eksempel Tro og livssyn i Sápmi (Sámi allaskuvla) og Fornorskning og forsoning (VID Tromsø))
9. Lage en fast struktur på hvordan Den norske kirke formidler hvilke kurs og konferanser som er relatert til samisk åndelighet, og anbefales, for de ansatte. Det gjelder både interne og eksterne kurs

8. Administrative og økonomiske konsekvenser

8.1 Innledning

Ifølge mandatet for Samisk utvalg er utvalget bedt om å blant annet utrede økonomiske og administrative konsekvenser av sine forslag. Forslagene som utvalget fremmer skal ifølge mandatet innebære uendret ressursbruk.

Utvalget har så langt det har sett det mulig, utredet økonomiske konsekvenser av sine forslag til tiltak. Utvalget vil understreke at det for flere av tiltakene har vært utfordrende å utrede økonomiske konsekvenser, blant annet fordi det ikke er så enkelt å på alle områder skille samisk kirkeliv fra øvrig kirkeliv. Utvalget vil derfor påpeke at det for flere av tiltakene er stor usikkerhet knyttet til kostnadsanslagene. Noen av tiltakene krever dermed videre analyser og utredning for å beregne de økonomiske konsekvensene.

Utvalgets mandat reiser flere såkalte temaer. Utvalget har under ethvert tema foreslått tiltak som det mener styrker samisk kirkeliv. Utvalget mener at tiltakene henger godt sammen, og de fleste av tiltakene kan innføres enten samlet eller enkeltvis. Noen av de foreslåtte tiltakene kan innebære eller innebærer økte kostnader. Det gjelder for eksempel forslaget om individuelle kirkelige tjenester og etablering av to nye kategorialmenigheter. Andre av de foreslåtte tiltakene innebærer ikke økte kostnader, i hvert fall ikke i noen særlig grad. Det gjelder hovedsakelig tiltak som dels handler om å teknisk-juridisk revidere regelverk (uten at saksinnholdet endres nevneverdig), og dels utvide bruk av samiske språk innenfor kirkelivet i hele landet. Kirkerådet har nemlig utviklet ressurser som relativt enkelt kan tas i bruk i den sammenhengen.

8.2 Samers rettigheter i Den norske kirke etter gjeldende rett

Mandatet ber utvalget innledningsvis beskrive hvilke særskilte rettigheter samer har i Den norske kirke etter gjeldende rett. Utvalget har behandlet temaet med utgangspunkt i tre ulike notatutkast fra sekretariatet. Sekretariatet har kommet fram til at samer, etter at Den norske kirke ble en folkekirke, har begrensede særskilte rettigheter i kirken.

Utvalget har tatt stilling til tre ulike forslag til tiltak for samers rettigheter. Det første innebærer «status quo», det vil si at ingen spesielle tiltak gjøres. Det andre forslaget innebærer at Den norske kirke gjennom Kirkemøtet lager en prinsipiell uttalelse om hvordan Den norske kirke, når den ikke lenger er en del av staten, bør forholde seg til regler som har særskilt betydning for samer. Det tredje forslaget innebærer at Den norske kirke innarbeider en eller flere bestemmelser i Kirkeordningen som sier (eller innebærer) at nasjonale og internasjonale regler av betydning for samer og samisk kirkeliv rettslig binder kirken.

Utvalgets medlemmer er enige om å fremme det tredje forslaget, det vil si at Den norske kirke innarbeider en eller flere bestemmelser i kirkeordningen som styrker samers rettigheter i Den norske kirke. Utvalget mener at det bør fastsettes i kirkeordningen at kirken skal legge til rette for at det samiske folk kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sin rett til selvbestemmelse i Den norske kirken. Etter utvalgets syn vil det være hensiktsmessig at sentrale rettigheter konkretiseres ytterligere gjennom egne bestemmelser, eksempelvis opp mot rett til samisk språk i kirken, at kirken binder seg til å støtte og fremme samisk kultur og samiske tradisjoner i kirken, og at det fastsettes at Den norske kirken skal legge til rette for at samiske kristne tradisjoner skal ivaretas og utvikles.

Det tredje forslaget, som utvalget samlet stiller seg bak, kommer sannsynligvis til å innebære økte kostnader for Den norske kirke. Hvilke kostnader som oppstår beror på hvilket innhold bestemmelse(n) i kirkeordningen får, og følgelig hvilke nærmere rettigheter den/de innebærer.

Det er tenkelig at en bestemmelse/flere bestemmelser i kirkeordningen om samers rettigheter også kan skape mistro til Den norske kirke blant medlemmer som ikke ønsker at samers rettigheter skal styrkes. Det kan i sin tur medføre at noen medlemmer melder seg ut av Den norske kirke, noe som på sikt kan få negative økonomiske konsekvenser for kirken som helhet.

8.3 Organiseringen av samisk kirkeliv

Mandatet ber Samisk utvalg om å spesielt vurdere om organiseringen av samisk kirkeliv bør videreføres som i dag eller endres, herunder vurdere om det er behov for ytterligere kategorialmenigheter. Utvalget har tatt stilling til seks ulike tiltak for organisering av samisk kirkeliv.

Det første tiltaket handler om kategorialmenigheter, fordi mandatet ber utvalget vurdere om det er behov for ytterligere kategorialmenigheter. Utvalget har studert etablering og organisering av både Indre Finnmark prosti og kategorialmenigheten Saemien Åålmege, som begge har særskilte oppgaver innen samisk kirkeliv. Utvalget har også fått presentert prosjektet «*Utvikling av en helhetlig plan for lulesamisk kirkeliv i Den norske kirke*».

Utvalget mener at både Indre Finnmark prosti og kategorialmenigheten Saemien Åålmege bør beholdes i sine nåværende former. Utvalget foreslår at det etableres en kategorialmenighet i lulesamisk og pitesamisk språkområde. Utvalget (med unntak av ett medlem) foreslår også at det etableres en kategorialmenighet i nordsamisk og skoltesamisk språkområde. I likhet med kategorialmenigheten i sørsamisk område, som omfatter alle samer som er bosatt i eller med tilknytning til det sørsamiske språkområdet, bør en kategorialmenighet i lulesamisk og pitesamisk språkområde kunne omfatte alle samer som er bosatt i eller med tilknytning til de språkområdene; og en kategorialmenighet i nordsamisk og skoltesamisk språkområde bør kunne omfatte alle samer som er bosatt i eller med tilknytning til det nordsamiske og skoltesamiske språkområdet. Dette tiltaket, som innebærer at det opprettes to nye kategorialmenigheter, vil innebære økte varige kostnader for Den norske kirke. Dette fordi utvalget foreslår at de to kategorialmenighetene får den samme administrative og politiske organiseringen som kategorialmenigheten Saemien Åålmege, som har fire ansatte: en daglig leder, prest, diakon/diakonimedarbeider og trosopplærer, samt et valgt råd med fem faste medlemmer og fem varamedlemmer. Tiltaket med å opprette to nye kategorialmenigheter kan muligens bygge på en omorganisering av allerede etablerte stillinger i Den norske kirke, uten å røre stillingene som fins i Indre Finnmark prosti og Saemien Åålmege, og på den måten redusere kostnader

som knytter seg til forslagene. Det må i tillegg regnes med en viss reisevirksomhet blant de kirkelig ansatte i kategorialmenighetene, noe som vil innebære økte kostnader.

Det andre tiltaket handler om kompetansebygging. Utvalget foreslår at det gjennomføres kompetanseheving for kirkelig ansatte i samisk språk og kultur, og at de med undervisningsansvar prioriteres. Dette tiltaket vil innebære økte kostnader for Den norske kirke. Kompetansehevingen kan skje på ulike måter, der noen måter er mer kostnadskrevenne enn andre. Videre kan man tenke differensiert om kompetanseheving, der man stiller høyere krav om kompetanseheving til ansatte i bispedømmer/menigheter innenfor det samiske språkområdet og byer med stor samisk befolkning.

Det tredje tiltaket handler om rekruttering. Samisk utvalg foreslår at det gjennomføres et langsiktig rekrutteringsarbeid rettet mot samiske ungdommer. Dette tiltaket trenger ikke å innebære økte kostnader for Den norske kirke.

Det fjerde tiltaket handler om møtepunkter. Samisk utvalg foreslår at det innføres årlige møtepunkter mellom biskopene i de tre nordligste bispedømmene, Samisk kirkeråd, prest for samisk kirkeliv i Sør-Norge, kirkelig ansatte i Indre Finnmark prosti og Saemien Áálmege, og kirkelig ansatte i de to foreslåtte kategorialmenighetene for nordsamisk og skoltesamisk språkområde, og for lulesamisk og pitesamisk språkområde. De med undervisningsansvar prioriteres. Dette tiltaket vil innebære noen økte kostnader for Den norske kirke, spesielt om møtene gjennomføres fysisk. Kostnadene vil da omfatte reiser og møtelokaler.

Det femte tiltaket handler om biskopenes ansvar for samisk kirkeliv. Samisk utvalg foreslår at biskopenes ansvar for å ta vare på samisk kirkeliv formaliseres og tydeliggjøres i tjenesteordning for biskoper. Dette tiltaket trenger ikke å innebære økte kostnader for Den norske kirke.

Det sjette tiltaket handler om å innføre en regel i § 12 kirkeordning, om menighetens ansvar for samisk kirkeliv. Dette tiltaket trenger ikke å innebære økte kostnader for Den norske kirke.

8.4 Det samiske kirkedemokratiet

Mandatet ber utvalget om spesielt å vurdere om det samiske kirkedemokratiet og strukturene rundt det bør videreføres som i dag eller endres, herunder om det bør etableres en egen samisk ungdomsrepresentasjon på Kirkemøtet. Utvalget foreslår sju ulike tiltak for det samiske kirkedemokratiet.

Det første tiltaket handler om hvordan medlemmene til Samisk kirkeråd velges. Dette reguleres i §§ 1-2 første og annet ledd i Forskrift om Samisk kirkelig valg møte. Ifølge reglene nominerer Samisk kirkelig valg møte medlemmer til rådet. Deretter vedtar Kirkemøtet endelig valg av rådet på bakgrunn av valg møtets nominasjon. Utvalget foreslår at forskriften endres på en måte som innebærer at Samisk kirkelig valg møte velger medlemmene til Samisk kirkeråd. Dette forslaget innebærer ingen økte kostnader for Den norske kirke, men det vil fremme samisk selvbestemmelse.

Det andre tiltaket handler om Samisk kirkelig valg møtes sammensetning, og om hvem som oppnevner delegater til valg møtet. Forskrift om Samisk kirkelig valg møte inneholder regler om også dette, jamfør § 1-3 første ledd. Ifølge bokstav e. i bestemmelsen oppnevner menighetsråd i hver forvaltningskommune for samiske språk i sørsamisk språkområde, lulesamisk språkområde og nordsamisk språkområde delegater til valg møtet. Bestemmelsen bygger på Samelovens regler om forvaltningsområdet for samiske språk. I praksis innebærer den at totalt 13 menighetsråd kan oppnevne delegater til valg møtet. Utvalget foreslår at Den norske kirke endrer denne regelen slik at alle prostier innenfor det tradisjonelle samiske bosetningsområdet kan sende en delegat hver til valg møtet. Forslaget innebærer at kostnadene for Den norske kirke øker i takt med økningen av antallet delegater som oppnevnes. Kostnadene *gjelder* i hovedsak reise til og fra, opphold på og møtegodtgjørelse for valg møtet.

Det tredje tiltaket handler om Samisk kirkeråd og Kirkemøtet. Samisk utvalg foreslår at Samisk kirkeråds medlemmer skal være representanter på Kirkemøtet. Dette vil omfatte rådets medlemmer som er valgt av Kirkemøtet, ikke de tiltredende. Dette forslaget bidrar til at samisk kirkeliv i større grad blir representert i Den norske kirkes høyeste organ. Forslaget vil innebære økte

kostander for Den norske kirke, i form av både reise- og oppholdskostander samt møtegodtgjøring for de fem rådsmedlemmene ved Kirkemøtene.

Det fjerde tiltaket handler om samisk ungdomsrepresentasjon i Samisk kirkeråd. Utvalget foreslår at Samisk ungdomsutvalg er fast representert i Samisk kirkeråd. Dette kan løses ved at Sung blir tiltredende organ, på samme måte som Bispemøtets representant tiltreder Samisk kirkeråd. Forslaget vil innebære økte kostnader for Den norske kirke, i form av både reise- og oppholdskostander samt møtegodtgjøring for Sungs representasjon på Samisk kirkeråds møter.

Det femte tiltaket handler om samisk ungdomsrepresentasjon på Kirkemøtet. Utvalget foreslår at Samisk ungdomsutvalg skal være fast representert på Kirkemøtet. Dette forslaget innebærer en økning av kostnadene for Den norske kirke. Kostnadene gjelder Sung-delegat(ers) reise til og fra samt deltakelse på Kirkemøtet.

Det sjette tiltaket handler om samisk representasjon i bispedømmerådene i de tre nordligste bispedømmene. Utvalget foreslår å utvide representasjon fra en til to representanter. Dette vil styrke samisk kirkeliv på regionalt nivå. Det vil ventelig føre til økte kostnader til de aktuelle bispedømmerådene og representasjon på Kirkemøtet.

Det sjuende tiltaket handler om ansvarliggjøring av menighetsrådene. Utvalget foreslår at Kirkeordningen suppleres med en regel som presiserer at menighetsrådet har ansvar for at samers åndelige behov blir ivaretatt i menighetsrådets arbeid. Om forslaget innebærer ekstra kostnader for Den norske kirke, beror på hvilken måte man følger opp forslaget på.

8.5 Samisk kontekstuell teologi og kunnskapsproduksjon

På eget initiativ har utvalget ønsket å vurdere temaet «Samisk kontekstuell teologi og kunnskapsproduksjon».

Etter folkerettslige kilder som er relevante for samene som folk, men som ikke rettslig forplikter folkekirken Den norske kirke, skal samer ha rett til å vedta sine egne prioriteringer for utviklingsprosessen i den grad den angår deres liv,

tro, institusjoner, åndelige velvære og de landområder de lever i eller bruker på annen måte, og til så langt som mulig å ha kontroll over sin egen økonomiske, sosiale og kulturelle utvikling. For at dette skal kunne ivaretas, foreslår Samisk utvalg en rekke ulike tiltak som i mindre eller større grad vil innebære økte kostnader for Den norske kirke. Utvalget foreslår at:

1. Samisk liturgiutvalg får tilstrekkelig myndighet til å ivareta samers selvbestemmelse for hvordan kunnskap innen samisk teologi og åndelighet brukes i Den norske kirke.
2. Det lages en struktur for når/hvordan/hvem som skal reise rundt og treffe ungdom/unge voksne og snakke med dem om kirken som en mulig samisk arbeidsplass.
3. Det samiske ungdomsdemokratiet i bispedømmene styrkes.
4. Det vedtas hvilket kirkelig organ som skal ha overordnet ansvar for å skape trygge, offentlige, uformelle arenaer for å snakke om samisk åndelighet.
5. Samisk liturgiutvalg får ansvar for å ta imot spørsmål relatert til forholdet mellom det som kan kalles tradisjonell samisk tro og praksis - og kristendom.
6. Ordningen for hovedgudstjenesten gjøres om slik at menighetsrådet får ansvar for å velge hvilke ledd som kan brukes på samisk, og at menighetsmøtet skal vedta hvilket samisk språk soknet skal bruke - ikke bare hvilken norsk målform.
7. Det lages en struktur som kan ivareta fagutvikling og -formidling av samisk teologi på samers premisser.
8. Det settes av midler til at kirkelig ansatte med undervisningsansvar kan ta videreutdanning (for eksempel Tro og livssyn i Sápmi (Sámi allaskuvla) og Fornorskning og forsoning (VID Tromsø)).
9. Det lages en fast struktur på hvordan Den norske kirke formidler hvilke kurs og konferanser som er relatert til samisk åndelighet, og anbefales, for de ansatte. Det gjelder både interne og eksterne kurs.

8.6 Finansieringskilder

Ifølge mandatet skal Samisk utvalg vurdere om midler til samisk kirkeliv kan hentes fra andre finansieringskilder.

Etter at Den norske kirke i 2017 ble skilt fra staten, ble kirken etablert som et eget rettssubjekt. Som en følge av dette ble den statlige finansieringen av kirken endret. Bevilgningen gis i form av et rammetilskudd som Kirkemøtet disponerer. I forslaget til statsbudsjettet for 2024 var rammetilskuddet på 2,567 milliarder kroner. Finansiering av Den norske kirke er lovfestet i trossamfunnsloven § 14. Første del i paragrafen lyder:

Staten gir tilskudd til prestetjenesten og kirkens virksomhet nasjonalt og regionalt. Staten kan også gi tilskudd til andre kirkelige formål. Kommunen gir tilskudd til kirkens virksomhet lokalt, herunder tilskudd til bygging, vedlikehold og drift av kirkebygg.¹⁴⁰

Staten må spille en aktiv rolle i å rette opp historiske urettferdigheter som følge av fornorskningsprosessene som kirken var en del av. Øremerkede midler fra staten med hovedformål å styrke samisk kirkeliv er en viktig mekanisme for å sikre at det samiske kirkelivet har tilstrekkelige ressurser til å kunne utvikle seg med de samme vilkår som kirken ellers. Øremerkede midler vil i tillegg fungere som et viktig symbol på statens anerkjennelse av de konsekvenser som fornorskningspolitikken har hatt og fortsatt har. Det kan sees som et uttrykk for statens vilje til å ta ansvar for den urett som er blitt begått.

Finansiering av samisk kirkeliv handler om ressursfordeling internt i kirken, statlig rolle og anerkjennelse av samisk identitet. Samisk utvalg forventer at staten bevilger øremerkede midler til forsoningsarbeid. Forsoningsarbeid må også skje i lokalmenighetene. Samisk utvalg forventer også at Den norske kirke prioriterer å øremerke midler som kommer fra stat og kommune til å styrke samisk kirkeliv lokalt.

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport avdekker at statens fornorskningspolitikk har medført og fortsatt medfører store negative konsekvenser for samer, kvener og skogfinner. Med dette som bakgrunn forventer Samisk utvalg at rapportens innhold medfører at staten, i sitt arbeid med å forsones med samene, over tid bevilger økonomiske ressurser til tiltak som har forsonende effekt.

---

¹⁴⁰ Lovdata, trossamfunnsloven: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-04-24-31>.

9 Kilder

9.1 Utredninger, rapporter og planer

Amnesty International Norge. Negative holdninger og stereotyper om samer på Facebook, 2023. https://amnesty.no/sites/default/files/2023-09/2023-09-14_Negative%20holdninger%20og%20stereotyper%20om%20samer%20pa%20CC%8A%20Facebook_final.pdf.

Den norske kirke, Demokrati- og folkevalgtutvalget. Demokratiets grunnlag og folkevalgtes rolle i Den norske kirke, 2022. [demokratiets grunnlag og folkevalgtes rolle i den norske kirke.pdf \(kirken.no\)](#)

Den norske kirke. Gudstjenestebok for Den norske kirke – hovedgudstjeneste. 2020.

Den norske kirke. Samisk kirkeliv i Den norske kirke, Utkast til handlingsprogram, 1990.

<https://www.nb.no/items/e8c8b795f929a7994246647bf1fe214f?page=0&searchText=handlingsplan%20for%20samisk%20kirkeliv>.

Den norske kirke. Strategiplan for samisk kirkeliv, 2011.

https://www.kyrkja.no/globalassets/kirken.no/samisk-kirkeliv/dokumenter/samisk-strategiplan/strategiplan_samisk_kirkeliv_2011_norsk.pdf

Den norske kirke. Strategiplan for samisk kirkeliv 2019-2027, Livskraftig og likeverdig, 2019. [https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-](https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/samisk-kirkeliv/samisk-kirkerad/Strategiplan%20for%20samisk%20kirkeliv/)

[kirken/samisk-kirkeliv/samisk-kirkerad/Strategiplan%20for%20samisk%20kirkeliv/](https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/samisk-kirkeliv/samisk-kirkerad/Strategiplan%20for%20samisk%20kirkeliv/)

Den norske kirke. Årsrapport 2022.

<https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkeradet/arsmeldinger/%C3%A5rsrapport%20den%20norske%20kirke%202022.pdf>.

Jesus Kristus – verdens liv – Norske inntrykk fra Vancouver, 1983.

[Nasjonalbiblioteket - Jesus Kristus - Verdens liv](#)

Kultur- og kirkedepartementet. Styrket demokrati i Den norske kirke, 2008.

[Styrket demokrati i Den norske kirke](#)

Nordisk samekonvensjon, Utkast fra finsk-norsk-svensk-samisk ekspertgruppe, 2005. [Microsoft Word - Nordisk samekonvensjon hele dokumentet 14112005.doc \(regjeringen.no\)](#)

NOU 1987: 34, Samisk kultur og utdanning. [Samisk kultur og utdanning: de enkelte sektorer, administrasjon \(nb.no\)](#)

NOU 2016:18. [NOU 2016: 18 \(regjeringen.no\)](#)

Prop. 58 L (2022-2023). [Prop. 58 L \(2022–2023\) \(regjeringen.no\)](#)

Prop. 86 L (2020-2021). [Prop. 86 L \(2020–2021\) \(regjeringen.no\)](#)

Prop. 130 L (2018-2019). [Prop. 130 L \(2018–2019\) - regjeringen.no](#)

Reformkommisjonen. Reform av Den norske kirke, Reformkommisjonens innstilling, 1969. [Reform av Den norske kirke](#)

Sannhet og forsoning – grunnlag for et oppgjør med fornorskingspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner. Rapport til Stortinget fra sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023. [Rapport til Stortinget fra Sannhets- og forsoningskommisjonen](#)

Stortingsmelding 17, 2007-2008, Staten og Den norske kirke. [St.meld. nr. 17 \(2007-2008\) \(regjeringen.no\)](#)

SOU 2023:46, Jakt och fiske i renbetesland. [Jakt och fiske i renbetesland, SOU 2023:46 \(regeringen.se\)](#)

9.2 Protokoller

Kirkemøtet 1990. Protokoll fra møte i Bergen 28. oktober – 2. november 1990. <https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/sakspapir%20tidligere%20km/protokoll%20km1990.pdf>

Kirkemøtet 1992. Protokoll fra møte i Bergen 8.-13. november 1992.

<https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/sakspapir%20tidligere%20km/protokoll%20km1992.pdf>

Kirkemøtet 1995. Protokoll fra møte i Bergen 12.-17. november 1995.

<https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/sakspapir%20tidligere%20km/protokoll%20km1995.pdf>.

Kirkemøtet 2003. Protokoll fra møte i Lillehammer 17.-22. november 2003.

[protokollen_km_2003.pdf \(kirken.no\)](#)

Kirkemøtet 2007. Protokoll fra møte i Øyer 12.-17. november 2007.

[km07_protokoll.pdf \(kirken.no\)](#)

Kirkemøtet 2011. Protokoll fra møte i Tønsberg 5.-10. april 2011.

https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/kirkemotet_2011_protokollen.pdf.

Kirkemøtet 2014. protokoll fra møte i Kristiansand 3.-8. april 2014.

[km07_protokoll.pdf \(kirken.no\)](#)

Kirkemøtet 2015. Protokoll fra møte i Trondheim 9.-15- april 2015.

https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/2015/saksdokumenter/protokoll_kirkemotet_2015.pdf.

Kirkemøtet 2018. Protokoll fra møte i Trondheim 11.-16. april 2018.

[protokollen_km_2018.pdf \(kirken.no\)](#)

Kirkemøtet 2019. Protokoll fra møte i Trondheim 27. Mars-1. April 2019.

<https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/2019/saksdokumenter/protokoll-km-2019.pdf>.

Kirkemøtet 2020. Protokoll fra møte i Trondheim. 8.-11.oktober 2020.

[https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/2020/saksdokumenter/ferdig%20protokoll%20km%202020.p
df](https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/2020/saksdokumenter/ferdig%20protokoll%20km%202020.pdf)

Kirkemøtet 2022. Protokoll fra møte i Trondheim 16.-21. september 2022. [km](#)

[22_protokoll.pdf \(kirken.no\)](#)

Kirkerådet. Protokoll fra møte 11.-13. mars 2010. [Protokoll KR mars 2010 \(kirken.no\)](#)

Kirkerådet. Protokoll fra møte 16.-17. juni 2014.

Kirkerådet. Protokoll fra møte 27.-28. mai 2021. [Saksbehandler: Kristin Fæhn \(kirken.no\)](#)

Kirkerådet. Protokoll fra møte 7.-8. desember 2022. [Protokoll KR 8.-9. desember 2022 \(kirken.no\)](#)

Kirkerådet 2023. Protokoll fra møte 21.-22. september 2023. [Protokoll Kirkerådet 21-22.09.2023.pdf \(kirken.no\)](#)

Kirkerådet. Protokoll fra møte 7.-8. desember 2023. [Protokoll Kirkerådet 07-08.12.2023 \(kirken.no\)](#)

Samisk kirkeråd 2016. Protokoll fra møte 30.-31. mai 2016. [samisk-kirkerad-3031-mai2016-protokoll.pdf \(kirken.no\)](#)

Samisk kirkeråd. Protokoll fra møte 2. desember 2021. [protokoll samisk kirkeråd 2020 - 2024 02.12.2021.docx \(live.com\)](#)

Samisk ungdomsutvalg 2016. Protokoll fra møte 5.-6. desember 2016. [Samisk-kirkerad-protokoll-karasjok-0506des20163931681.pdf \(kirken.no\)](#)

Samisk kirkeråd 2004. protokoll fra møte i Røros 16.-18. februar 2004. [skr_februar_2004_norsk.doc \(live.com\)](#)

Sør-Hålogaland bispedømmeråd. Protokoll fra møte i Bodø 30. november 2023. https://www.kirken.no/globalassets/bispedommer/sor-halogaland/bispedommeradet/moteprotokoller/2023/19_04000-160%20protokoll%20s%C3%B8r-h%C3%A5logaland%20bisped%C3%B8mmer%C3%A5d%2030.11.2023%201452467_5_1.pdf

9.3 Litteratur

Aarflot, Andreas. Trossamfunn og folkekirke: om reformene i Den Norske kirke de siste femti år. Verbum Forlag – Andaktsbokforlaget, 1999.

Funderud Skogvang, Susann, Samerett. Universitetsforlaget, 2017.

Hansen, Lars Ivar og Bjørnar Olsen. Samenes historie fram til 1751. Cappelen Akademisk forlag, 2004.

Johnsen, Tore. In the Circle of Life. Analyse av nord- amerikansk urfolksteologi og vurdering av dens overføringsverdi til en samisk-kirkelig kontekst - basert på et casestudy of Dr. Jessie Saulteaux Resource Centre, Canada. Menighetsfakultetet, 1997.

Johnsen, Tore. Sámi luondduteologijja - Samisk naturteologi: på grunnlag av nålevende tradisjonsstoff og nedtegnede myter. Institutt for religionsvitenskap. Universitet i Tromsø, 2005.

Johnsen, Tore. Sámi Nature-Centered Christianity in the European Arctic: Indigenous Theology beyond Hierarchical Worldmaking. The Journal of Theological Studies, 2022.

Johnsen, Tore. The Contribution of North Sami everyday Christianity to a cosmologically-oriented Christian theology. VID Specialized University, 2020.

Samisk kirkeråd. Livskraftig og likeverdig, Samisk kirkeråd i 30 år, En antologi med bidragsyttere fra Sápmi. 2022.

Ravna, Øyvind. Same- og reindrifftsrett. Gyldendal, 2019.

Ruud, Morten, Ulfstein, Geir. Innføring i folkerett. Universitetsforlaget, 2018.

Skille, Øystein. Sterkere sammen, Sámi Girkoráđđi - Samisk kirkeråd, bakgrunn og etablering. Livskraftig og likeverdig, Samisk kirkeråd i 30 år, En antologi med bidragsyttere fra Sápmi. 2022.

Thorkildsen, Dag, Norderval, Øyvind og Hellemo Geir. Vor kristne og humanistiske arv - betraktninger ved 200-årsjubileet for Grunnloven. Nidaros domkirkes restaureringsarbeider, 2014.

Áhrén, Mattias. Indigenous Peoples´ in the International Legal System. Oxford University Press, 2018.

9.4 Kirkelig regelverk

Kirkeordning for Den norske kirke, 2019.

<https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2019-03-30-2307>

Forskrift om regler om formene for menighetsrådets og kirkelig fellesråds virksomhet. [Forskrift om regler om formene for menighetsrådets og kirkelig fellesråds virksomhet - Lovdata](#)

Forskrift om regler for valg av menighetsråd og leke medlemmer til bispedømmeråd og Kirkemøtet, 2022.

<https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2022-09-26-1697>

Forskrift om Samisk kirkelig valg møte, 2022.

<https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2022-09-26-1699>

Tjenesteordning for biskoper. <https://lovdata.no/dokument/LTI/forskrift/2016-04-11-1812>.

Forskrift om ordning for Saemien Åålmege.

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2021-11-14-3389>

Visitareglement for Den norske kirke. <https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/lover-og-regler/visitareglement-for-den-norske-kirke/>

Kyrkjeleg fellesråd. <https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkelig-fellesrad/>

Menighetsråd/sokneråd. <https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/menighetsrad/>

[Regler for valg av menighetsråd, bispedømmeråd og Kirkemøtet \(kirkevalgreglene\) - Lovdata](#)

[Lov om tros- og livssynssamfunn \(trossamfunnsloven\).](#)

<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-04-24-31>.

9.5 Opphevet kirkelig regelverk

Lov om Den norske kirke (kirkeloven).

<https://lovdata.no/dokument/NLO/lov/1996-06-07-31>

Lov om Den norske kirkes ordning. <https://lovdata.no/dokument/NLO/lov/1953-04-29-1>

Regler for valg av bispedømmeråd og Kirkemøtet (FOR-2014-04-08-1370).

<https://lovdata.no/dokument/SFO/forskrift/2014-04-08-13704>

Statutter for UKM. https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkeradet/2017/september/kr_38_1_17_statutter_ukm.pdf

Regler for valg av bispedømmeråd.

<https://lovdata.no/dokument/SFO/forskrift/1996-11-15-1451>

Statutter for Samisk kirkeråd. [Statutter for Samisk kirkeråd - Sámi girkoráđđi - Sáme girkoráde - Saemien gærhkoeraerie - Samisk kirkeråd \(kirken.no\)](#)

9.6 Øvrig

CERD/C/102/D/54/2013

Finlands grundlag. [Finlands grundlag 731/1999 - Uppdaterad lagstiftning - FINLEX®](#)

Forvaltningsområdet for samiske språk.

<https://sametinget.no/sprak/forvaltningsområdet-for-samiske-sprak/>

Fagsamlinger innen samisk kirkeliv. [https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/samisk-](https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/samisk-kirkeliv/Diakoni/digitale%20ressurser%20p%C3%A5%20samiske%20spr%C3%A5k2/fagsamlinger/)

[kirkeliv/Diakoni/digitale%20ressurser%20p%C3%A5%20samiske%20spr%C3%A5k2/fagsamlinger/](https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/samisk-kirkeliv/Diakoni/digitale%20ressurser%20p%C3%A5%20samiske%20spr%C3%A5k2/fagsamlinger/)

Forskningsgrupper. <https://www.vid.no/forskning/forskningsgrupper/>

Høyesterett. Rt-2008-1764

Høyesterett. HR-2017-2428-A

Høyesterett. HR-2021-1429-A

Högsta domstolen. [Högsta domstolen - Avgörandedokument - HD, dom.docx](#)

Norges institusjon for menneskerettigheter. Holdninger til samer og nasjonale minoriteter i Norge. 2022. [Holdninger til samer og nasjonale minoriteter i Norge - Norges institusjon for menneskerettigheter \(nhri.no\)](#)

Om Saemien Åålmege. [https://www.kirken.no/nb-NO/fellesrad/saemien-%C3%A5%C3%A5lmege/om%20oss/saemien%20%C3%A5%C3%A5lmege/](#)

Saemien Åålmege, Saemien Åålmegeeraerie. Årsmelding 2022.

[https://www.kirken.no/globalassets/fellesrad/saemien%20%C3%A5%C3%A5lmege/dokumenter/%C3%A5rsmeldinger/%C3%A5rsmelding%20saemien%20%C3%A5%C3%A5lmege-saemien%20%C3%A5%C3%A5lmegeeraerie%202022.pdf.](#)

Sametingets valgmanntall. [Sametingets valgmanntall - Sametinget](#)

Studieplan for Praktisk-kirkelig diakoniutdanning.

[https://www.vid.no/planer/studieplan-for-praktisk-kirkelig-diakoniutdanning-2024-2025/](#)

Studieplan for praktisk-kirkelig kateketikkutdanning.

[https://www.vid.no/planer/studieplan-for-praktisk-kirkelig-kateketikkutdanning/](#)

Studieplan for praktisk-teologisk utdanning for prester – PTU1.

[https://www.vid.no/planer/studieplan-for-praktisk-teologisk-utdanning-for-prester/](#)

Studieplan for videreutdanning i kirkemusikk.

[https://www.vid.no/planer/studieplan-for-arsstudiet-i-kirkemusikk-i-samarbeid-med-musikkonservatoriet-uit-norges-arktiske-universitet/](#)

Tysfjord og Hamarøy menighetsråd / Divtasvuona ja Hábmera tjoagulvisráde.

Utvikling av en helhetlig plan for lulesamisk kirkeliv i Den norske kirke.

[https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/samisk-kirkeliv/dokumenter/samisk-kirkerad-sakspapirer/april%202020%20-%20digitalt%20m%C3%B8te/920%20lulesamisk/prosjektbeskrivelse.pdf.](#)

Den norske kirke. Statistikk om Den norske kirke. <https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/bakgrunn/kirkestatistikk/>.

Den norske kirke. Bispedømmene. <https://www.kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/bispedommerad/bispedommene/>.

Store norske leksikon. <https://snl.no/tilsyn>.

United Nations. Implementing the UN Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, Handbook for Parliamentarians N° 23. 2014.

[ImplementingUNDeclarationIP_EN.pdf \(ohchr.org\)](#)

Vedlegg

Indre Finnmark Prosti og Saemien Åålmege. En kvalitativ undersøkelse med semistrukturert intervju som metode.

Innledning

Indre Finnmark prosti og katedralmenigheten Saemien Åålmege er begge kirkepolitisk forankret, og skal være virkemidler i å særlig ivareta samisk kirkeliv. Samisk utvalg bestilte en kortere utredning av disse to modellene, med søkelys mot «det indre livet» i disse modellene. «Det indre liv» kan tolkes i ulike retninger. Det kan bety å holde et søkelys på kirkemedlemmene og andre som oppsøker kirkelige handlinger. Det kan også bety å se på de frivillige som jobber i lokalmenighetene, eller hvordan rådsmedlemmer (menighetsråd, fellesråd og ulike kirkeutvalg) jobber i kirka. En annen synsvinkel er å se mot de kirkelige ansatte som jobber innenfor disse modellene. Dette notatet tar for seg nettopp dette siste aspektet, og har som hensikt å belyse «det indre livet» fra de kirkelig ansattes perspektiv.

Metodisk tilnærming til datainnhenting

Jeg har intervjuet de ansatte (fire) i Saemien Åålmege og tre kirkelig ansatte i Indre Finnmark prosti. Til sammen er det da 7 ansatte i Den norske kirke som er kildegrunnlag for dette notatet. Intervjuene var semistrukturert, det vil si at spørsmålene var formulert på en måte hvor de ansatte hadde større mulighet til å reflektere over temaene. Det er dermed informantenes fortellinger om ulike temaer som er det primære målet med intervjuet. Dette er en kvalitativ studie, som baserer seg på et begrenset kildegrunnlag. Det mister ikke gyldighet av den grunn, men vil kunne gi et bilde av hvilke utfordringer og muligheter som finnes når man jobber med samisk kirkeliv i Den norske kirke innenfor disse to modellene. I så måte kan det gi noen indikatorer på hvordan arbeid med samisk kirkeliv ser ut, og hvordan man eventuelt kan styrke dette arbeidet i framtiden.

Etiske hensyn og presiseringer - intervju

Alle informantene har gitt skriftlig godkjenning til at deres svar blir en del av kildegrunnlaget til utvalgsrapporten. De ansatte fra Saemien Åålmege deltok på gruppeintervju via Teams, og svarene fra dette intervjuet har et større preg av å være en samtale mellom de ansatte (gruppesamtale) og intervjuer. Svarene er av den grunn ikke delt mellom de fire ansatte, men framstilles her samlet. De ansatte som jobber i Indre Finnmark prosti ble intervjuet via telefon, og intervjuene var individuelle. Fordi disse intervjuene var individuelle, så er svarene fra de kategorisert som informant 1, 2 og 3. Det ble ikke gjort opptak av intervjuene, men det ble tatt notater underveis, som senere ble renskrevet og sendt til informantene for godkjenning. De fikk mulighet til å korrigere svarene, komme med presiseringer, ta bort hvis noe var blitt feiltolket, samt svare mer utfyllende hvis ønskelig.

Det primære målet har vært å få presentert et innenfra perspektiv, her forstått som å være kirkelig ansatte i Indre Finnmark prosti eller Saemien Åålmege, og at de jobber i sine stillinger per dags dato. Det vil si at de som har blitt intervjuet har inngående kjennskap til samisk kirkeliv, samisk kristendomsforståelse og samisk samfunnsliv ellers, gjennom sitt arbeid med samisk kirkeliv i Den norske kirke. Det har også vært en bevissthet hos intervjuer om at samisk tilhørighet har fått spille en rolle under utvelgelsen av informanter fra Indre Finnmark prosti. Det har ikke vært avgjørende, men det har fått være med som en faktor i utvelgelsen av informanter fra dette prostiet. Med andre ord har jeg tolket et innenfra perspektiv til å gjelde både samisk tilhørighet og kjennskap til samisk kultur. Bakgrunnen for dette valget er at Indre Finnmark prosti har utfordringer med å rekruttere kirkelig ansatte med kompetanse innenfor samisk språk og kultur. Det var ikke ønskelig at utvalget av informanter skulle være ansatte uten kjennskap til samisk samfunnsliv.

Når det gjelder Saemien Åålmege, så var kriteriene for deltakelse annerledes. Det er stabilitet i ansettelsesforhold der, med langtids ansatte, så slike hensyn var ikke nødvendige å ta der. Ved å jobbe i en samisk kategorialmenighet over lang tid har man opparbeidet seg inngående kompetanse om samisk kirkeliv, samisk kristendomsforståelse og samisk

samfunnsliv, og er å regne som å representere et innenfra perspektiv gjennom den brede tolkningen jeg har lagt til grunn.

De tre ansatte fra Indre Finnmark prosti fikk samme intervjuguide med ti spørsmål totalt. De ansatte fra Saemien Åålmege fikk femten spørsmål. Her presenteres svarene i sin helhet.

Semistrukturert intervju Indre Finnmark prosti

1. Hva er dine tanker rundt prostigrensene i NHB?

Informant 1:

Det er veldig bra at Indre Finnmark prosti følger språkforvaltningsområdet. Skulle man endret på prostigrensene, hvor man inkluderer kommuner som ikke er innenfor forvaltningsområdet, så ville dette krevd andre arbeidsmetoder for oss som er kirkelig ansatte. Da måtte man ha forholdt seg til de regler som gjelder i andre kommuner som ikke er en del av forvaltningsområdet. Det betyr at det er større fare for at det samiske språket blir mindre synlig og mindre brukt i kirka, men også at samisk kristendom ikke får komme til uttrykk i like stor grad i kirka.

Informant 2:

Prestene er tilsatt i hele prostiet, og har særskilt tjenestested i soknet. Geografisk fungerer disse prostigrensene veldig bra ift. tjenesteordningen til prestene.

Informant 3:

Hvis Indre Finnmark prosti f.eks. skulle blitt sammenslått med andre prostier, så er jeg redd at det samiske aspektet blir borte. Det andre er at vi har dårlig økonomi i lokalmenigheten. Større prosti vil gjøre økonomien enda strammere. Vi kjemper allerede nå. Kommunen har redusert midler til oss i år. Vi har lite spillerom til å utvikle oss, sett fra et økonomisk ståsted. I tillegg må man se på de lange avstandene som er i Finnmark.

2. Har du noen refleksjoner rundt Indre Finnmark prosti, hva er bra og dårlig med den?

Informant 1:

Vi som bor her deler samme virkelighetsforståelse, også når det gjelder det språklige. Det er en fordel. Særlig kommunene i indre Finnmark kan man si at dette gjelder, Karasjok, Kautokeino og Tana. Samiske tradisjoner er en del av hverdagslivet og kirkelivet. Man kan si at man i dette området "deler samme sannhet".

Informant 2:

Prostiet ble opprettet som et samisk prosti, og skulle være et såkalt "samisk utstillingsvindu" for samisk kirkeliv. Her skulle det spire og gro. Det er over 10 år siden jeg har hørt det begrepet (samisk prosti, min anmerkning) bli brukt. Det er for få prester og andre kirkelig ansatte med kompetanse om det samiske. Mange prester som kommer hit, er ikke kjent med de lokale tradisjoner som finnes her. Prestene får opplæring i språk og nå også kultur, men det er mange korttidsvikarer.

Informant 3:

Kirka sentralt burde se mer mot oss i Indre Finnmark prosti, og særlig mot Kautokeino og Karasjok. Se på hva vi faktisk gjør som er bra. Se på statistikken over antall døypte og konfirmerte, det er faktisk en høy andel av befolkningen. Man kan ty til tall for å se hva som fungerer.

3. Ivaretar IFP samisk kirkeliv?

Informant 1:

Ja, og særlig med tanke på at soknene ligger i forvaltningsområde for samisk språk. Det medfølger et visst ansvar for kirka også. Samisk kirkeliv er ikke "noe i tillegg" – noe man i lokalmenigheten gjør som en "kuriositet". Samisk kirkeliv er selve kirkelivet.

Informant 2:

Ja i stor grad. Det er forskjell på soknene, men når det er samlinger for ansatte i prostiet, så kommer det tydelig fram at det samiske er grunnleggende i hele prostiet, selv om det ikke kommer like tydelig fram i de ulike områdene. Det varierer litt om man oppfatter seg selv som en samisk menighet, sett fra de kirkelig ansattes ståsted. Alle menigheter i Indre Finnmark prosti kan man kalle for kategorialmenigheter, i flertall. De er samiske menigheter fordi de er i et område hvor majoriteten har samisk tilhørighet, så her kan man ikke trekke ut "det samiske i kirkelivet", fordi det ikke er en separat del av kirkelivet.

Informant 3:

Vi som bor i samiske kjerneområder, har en felles forståelse av vår kristne tro. Det handler om hvordan vi kommuniserer med hverandre, interaksjonen man har med hverandre. Det kan være vanskelig å forklare. Det handler om en felles kulturtilhørighet. Indre Finnmark prosti er med på å gi rom for det. Det må være rom for det. Vår menighet ligger i indre Finnmark, slik at kirkas barne- og ungdomsarbeid skjer ut ifra flyttsamenes kalender. F.eks. begynner ikke vår trosopplæring før i oktober, når folk er tilbake i bygda. Det betyr at vi i perioder jobber veldig intenst. Trosopplæringen er tilrettelagt den virkeligheten mange lever i her, med sommerbosted og vinterbosted.

4. Hvordan skal man best ivareta samisk kirkeliv utenfor såkalte "samiske kjerneområder", hvor samer er minoritet i lokalsamfunnet?

Informant 1:

Lokalmenighetene må selv ta ansvar. Det handler om å ha en bevissthet om det samiske. I Tromsø bor det mange samer, og her har Elverhøy inntatt en rolle med å ta mye ansvar for den samiske befolkningen. Men det er mange spørsmål knyttet til dette; hvordan løse det i praksis? Klarer menighetene å ivareta samisk kirkeliv på egen hånd? Finnes det strukturer som støtter opp om dette?

Informant 2: -¹

Informant 3:

Det er personavhengig. Det handler om de som jobber i lokalmenigheten. Det tar mange år å jobbe fram resultater.

5. Hvordan kan man utvikle samisk kirkeliv?

Informant 1:

Man må løfte fram hvor viktig kompetansebygging blant kirkelige ansatte virkelig er. Mye av arbeidet med samisk kirkeliv ligger hos den enkelte menighetsansatte. Man må ha engasjement og pågangsmot. Det andre man også kan gjøre for å utvikle samisk kirkeliv er å markere samiske merkedager i større grad, for eksempel Márjábeaivi (bokmål: Maria budskapsdag).

Informant 2:

Jeg må holde meg til samisk kirkeliv i Indre Finnmark. Som nevnt er det til dels stor forskjell på de forskjellige soknene når det gjelder det samiske. Men jeg ville mene at det overalt bør legges mer vekt på språkopplæring. Nye prester må nå gå på kurset "Tro og livstolkning i Sápmi" (30 studiepoengs emne ved Sámi allaskuvla, min anmerkning). Kanskje bør flere yrkesgrupper pålegges dette. Kirkemusikere bør få mer innføring i samisk sang- og musikktradisjon. Kirketolkstillingen i Kautokeino blir muligens utvidet med et oppdrag om å være samisk kulturrådgiver. Noe slikt ville kanskje være noe for prostiet som helhet.

Informant 3:

Samarbeide med nabosokn. Det gjør vi. Vi har konfirmanttreff med nabokommunen. Dette er ungdommer som mest sannsynlig vil møte på hverandre også i voksen alder. Sápmi er ikke så stort, og ved å samle ungdommer fra ulike sokn så har man mulighet til å la de bli kjent med hverandre og danne nettverk med andre før de skal ut av

---

¹ Der det kun er -, så betyr det at informanten ikke har svart på det spørsmålet.

hjemmet og flytte utenfor sin egen kommune. I tillegg henter vi mye inspirasjon fra Tore Johnsen i vårt ungdomsarbeid. Vi bruker både lavvoen og bålet i trosopplæringen.

6. Har du noen refleksjoner rundt samisk åndelighet? Finnes det?

Informant 1:

Ja, det finnes. Og det har heldigvis begynt å bli bra dokumentert i nyere tid, blant annet av Tore Johnsen og Lovisa Mienna Sjöberg. Min erfaring er at det i samiske samfunn er en grunnleggende tro på at alt liv ligger i Guds hender. Jeg opplever at mennesker har en fullstendig tillit til Gud. I særlig grad de eldre som jeg møter på. Det er mitt håp at også de unge er nysgjerrige på den åndelige arven vår, og tar den til seg.

Informant 2:

Samisk åndelighet er noe som er der, men som man ikke uttrykker med ord. Fra et innenfra perspektiv kaller man det kanskje ikke alltid for åndelighet. Det finnes ulike typer åndelighet. Det er åndelighet som handler om bruk av bønner og samlinger hvor man får høre Guds ord. Dette er veldig vanlig f.eks. i Kautokeino, og er nært knyttet til læstadiansk kristendom. Den andre åndeligheten handler om tilknytning til steder og overbevisningen om at det er krefter til stede i naturen. Åndeligheten kan også omfatte helbredelser ved "lesere". Men dette er til stede hos de eldre, hvor er de yngre menneskene?

Informant 3:

Sett utenfra kan vi sikkert virke både blasfemiske og overtroiske. Samisk åndelighet innebærer noe annet enn "ordinært kirkeliv". Samisk åndelighet tillater også mer enn "ordinært kirkeliv" kanskje gjør.

7. Har dere noen lokale samiske åndelige tradisjoner som er unike for deres område?

Informant 1:

Salmesangtradisjonene er veldig sentrale vil jeg si. Under salmesangkvelder i Karasjok pleier jeg å delta. I samtalene med de eldre etterpå er det ofte mange som ønsker å tolke tekstene i salmene. Det synges også mange salmer som handler om døden. Livet og døden er nært knyttet til hverandre i samisk åndelighet. Og dette kommer fram i salmesangtradisjonene her, at salmesang har en åndelig dimensjon ved seg. Man synger om livet her på jorden, og livet hos Gud etter døden. Begge deler er like viktige å tematisere gjennom salmesang.

Informant 2: -

Informant 3:

Vi har blant annet innskriving av brudepar i kirka, som skjer etter at brudeparet har hatt brudedefølge. Dette er gammel samisk tradisjon, som vår prest har videreutviklet. Dette er en velsignelse av brudeparet, med en lokal tilpasset liturgi.

8. Hvordan skape rom for samisk åndelighet i lokalmenighetene?

Informant 1:

Man må bruke de rommene som allerede er der. F.eks. dåpssamtalene. I de samtalene kan presten skape et trygt rom for foreldrene til å fortelle om deres tradisjoner hjemmefra. Mange foreldre vil kunne dele hva som er viktige tradisjoner for deres familier; hva de har lært av sine besteforeldre og foreldre. Det handler om at man som prest skaper et trygt og tillitsfullt rom for å snakke om mer enn det praktiske rundt en dåp, men også inkluderer andre temaer som f.eks. åndelighet og tradisjoner. I tillegg kan prestene løfte fram samisk åndelighet under sine prekener. Også konfirmasjonsundervisningen kan ha samisk åndelighet som tema, som blant annet praksisen med *sivdnideapmi* (bokmål: velsigne/velsignelse) som Lovisa Mienna Sjöberg har skrevet doktoravhandling om.

Informant 2:

Nesseby/Unjarga og Karasjok har begge samiske salmesangkvelder. Det er én måte å gi rom for samisk åndelighet. Noen steder blir prest ofte spurt om å komme til hus

der det er “uro”. Det kan nok sies tydeligere at det er vi åpne for. Når det gjelder åndeligheten som er knyttet til naturen, bør presten som teolog si noe om at Gud er til stede i skaperverket.

Informant 3:

For å skape rom for samisk åndelighet i lokalmenigheten må man anerkjenne at det er ulikheter i forhold til “samiskhet” på de forskjellige plassene. Åndelighet vil være forankret i lokal åndelighet, person tilpasset og i forhold til kirkebygg, plassering osv. For eksempel i forhold til joik. Noen menigheter synes det å joike i kirken er helt innenfor, mens andre menigheter opplever dette som meget ukristelig. Det er en samisk uttryksmåte, men ulik fra plass til plass.

9. Noen tanker om kategorialmenighet hadde fungert for nordsamisk språkområde?

Informant 1:

Det er ikke behov for det i indre-Finnmark prosti, men det kunne kanskje vært behov for det utenfor våre prostigrenser. Jeg kjenner mitt eget prosti best, så jeg vil være forsiktig med å mene noe bestemt om hvordan man skal gjøre det andre plasser.

Informant 2:

På ett vis er (størsteparten av) Indre Finnmark en kategorialmenighet. For det øvrige nordsamiske området, tror jeg en form for kategorialmenighet ville være bra. I likhet med det som gjelder for sør-samisk menighet ville man samtidig være medlem av en lokal menighet. Vi ser vel noe av dette i nasjonal samisk konfirmantleir. Det er konfirmantene utenfor kjerneområdene i Indre Finnmark som har størst behov for en slik leir. I Indre Finnmark burde de kunne ha en egen leir.

Informant 3:

Absolutt ikke. Igjen ser man bort fra lokale ulikheter og skal sette alle samer og alt samisk uttrykk under en. Det er store variasjoner på språk, majoritet, minoritet, antall kristne etc.

10. Hvor skulle man eventuelt plassert en kategorial menighet?

Informant 1: -

Informant 2: -

Informant 3:

Om man skulle finne på å gjøre noe slikt for samisk kirkeliv, så bør vel plassering ligge midt i fylket, eller ute av nordsamiske kjerneområder.

Semistrukturert intervju Saemien Åålmege (SÅ)

1. Opplever dere mye engasjement fra kirkemedlemmer/lokalmiljøer rundt SÅ? På hvilken måte?

Vi blir regnet med i det samiske samfunnet. Vi blir også kontaktet fra menighetsansatte lokalt. SÅ engasjerer flere og flere, og medlemstallet øker hvert år.

Når vi har arrangement på et sted, blir vi gjerne invitert inn i flere sammenhenger. Presten blir gjerne kontaktet i forbindelse med dåp, vigsel osv.

Diakoniarbeideren har av flere ikke-kirkelige og kirkelige aktører blitt spurt om å fortelle om samisk kirkeliv, historie og språk. Vedkommende har også blitt spurt om å være med i samiske strukturer i helsenettverket.

Samarbeid om ungdomsleir – samling for ungdom (ikke konfirmantbasert). NASAK.

Vi fungerer også som rådgivende organ i ulike sammenhenger, både til lokalmenigheter, men også for andre ikke-kirkelige aktører. Det går noe tid til dette. Slik at vår rolle innebærer mer enn å tilby kirkelige tjenester.

1. Har dere noen tanker om SÅ har bidratt til å utvikle sør-samisk kirkeliv i positiv retning? Hvordan?

Kirkemøtet 1992 vedtok å satse på samisk kirkeliv på nasjonalt nivå. I 2004 kom det ønske fra samisk utvalg (underlagt Nidaros bispedømmeråd, min anmerkning) om å opprette kategorialmenighet. SÅ ble forsøksmenighet fra 2009, og ble vedtatt som permanent ordning i 2015.

Det er en klar fordel med egne midler og mulighet til å ha utadrettet arbeid. Man kan for eksempel få med seg folk og engasjere som en vanlig menighet ville gjort det. Men vår virksomhet er i stor grad samlingsbasert på ulike steder. Steder vi velger ut er gjennomtenkte. Noen aktiviteter skjer på ulike steder, mens andre er på et fast sted. Det er viktig å være synlig på forskjellige områder og samarbeide med ulike lokale menigheter. Samer som går i lokalmenighetene blir oppmerksomme på oss, og menigheten blir oppmerksom på at de har kirkemedlemmer som har samisk tilhørighet. Vi er også bevisst med tanke på å drive oppsøkende virksomhet til ikke-kjernesamiske områder. Det handler om å bygge bro og få gode ting til å skje ved vår tilstedeværelse ved ulike arrangementer, der det tradisjonelt ikke har vært andre samiske aktører. På den måten kan vi bidra til å utvikle sørsamisk kirkeliv.

2. Hvordan samarbeider SÅ med lokalmenighetene? Involverer det flere enn prest?

I stor grad handler samarbeidet om kompetansedeling, som for eksempel språkopplæring for prester. Både presten og diakoniarbeideren reiser en del i hele vårt område, noe som innebærer at vi reiser over prostigrenser. Alle i Nidaros skal bruke sørsamisk i gudstjenesten, men det trengs opplæring så de tør å bruke språket. Mange lokalmenigheter inviterer oss til samlinger i deres menigheter. De ønsker at vi forteller om SÅ og om emner innen samisk kultur. Når vi har egne arrangementer, har vi kontakt med lokalmenighetene ved bruk av kirka og samarbeid ellers.

3. Har dere noen tanker om SÅ har bidratt til at lokalmenighetene i sør-samisk språkområde «har fått opp øynene» for sør-samisk tilstedeværelse? På hvilken måte?

Tidligere biskop i Nidaros bispedømme, Tor Singaas, *oppfordret* menighetene til å bruke sørsamisk. Biskop Herborg Finnset har vært enda tydeligere i sin tale, og sagt at det *skal* gjøres. Noen prester ber oss om hjelp til å spisse språklig uttale. Noen ber om råd om hvordan løfte samisk tematikk i lokalmenigheten. Vi har opplevd at enkelte medlemmer lokalt kjenner seg fremmedgjort – en oppfatning av at her hos oss er det ingen samer. Så for oss handler det om hvordan vi skal gripe an tematikken på en god måte. Det hjelper at biskopen er tydelig når det gjelder å inkludere det samiske.

- 3.1. Er det behov for en rådgiverstilling i SÅ?

Noen opplever noen ganger et dilemma når lokale menigheter tar kontakt og ønsker veiledning. Dette tar av tiden til de kirkelige tjenester og den menigheten SÅ skal tjene. Samtidig er det positivt fordi det gir en fin inngangsportal til SÅ via den lokale menigheten. Det er mange kirkemedlemmer som har samisk tilhørighet som ikke tar kontakt med SÅ direkte. Denne kontakten blir gjerne opprettet via lokalmenigheten, at vi er til stede der.

SÅR (menighetsrådet til Saemien Åålmege, min anmerkning) har ikke prioritert rådgiver, men heller en egen kontor til menigheten vår. Hvis man skulle fått en rådgiver, spør det hvor en rådgiver organisatorisk skal lokaliseres – evt. på Nidaros bispedømmekontor. Det er i alle fall en jobb som må gjøres. På Nidaros bispedømmekontor er det Vigdis Aanderaa Aakre som har ansvar for sørsamisk kirkeliv, men hun har også ansvar for trosopplæring generelt. Det vil si at hun har flere fagfelt som hun skal dekke. Hun har ikke en spesifikk samiskfaglig kunnskap, med unntak av «Tro og livssyn i Sápmi» fra Sámi allaskuvlla.

SÅ har en utsmykningskomite. Mange rundt om ønsker samisk utsmykning og har spurt om veiledning. De var med i komiteen for samisk utsmykning i Nidarosdomen.

4. Er det lett å rekruttere kirkelig ansatte til SÅ? Finnes det noen strukturer rundt dette?

Vi har egentlig samme problem som ellers i kirken. Det er en utfordring å rekruttere til kirkelig arbeid. Det er behov for ansvarliggjøring og å påpeke dette overfor utdanningsinstitusjonene. Det er ingen agenda for samisk kirkeliv i de kirkelige utdanningene slik det er per nå.

5. Er det enkelt å rekruttere til menighetsrådet? Hvordan gjør man det?

Vi har liste klar for menighetsrådsvalg. Presten er i valgkomiteen. Det er ikke vanskeligere å få folk her enn i lokale menighetsråd; når man spør 20 og får 2 ja. Det er kanskje feil å sammenligne med lokale menighetsråd, hvor man som innvalgt i menighetsrådet kanskje har menigheten sin i nærheten av sitt hjem. Å sitte i SÅR innebærer mye reisetid, man må ta seg fri fra jobb, og det er større spekter av saker som man må være innstilt på å engasjere seg i.

6. Er det ønskelig med mer samarbeid med andre lokalmenigheter, med Samisk kirkeråd, Nidaros bispedømme, andre kirkelige aktører, eller andre ikke-kirkelige organisasjoner? Hvilke og hvorfor?

Nidaros bispedømme fungerer som vårt fellesråd, så vi har tett samarbeid med dem. SÅ velger representant til SKR. Det hadde vært fint at denne deltar på noen av SÅR sine møter. Vi i SÅ har ikke økonomisk mulighet til å betale for vedkommende. Kanskje SKR kunne vurdert dette.

7. Er det noe som mangler for å kunne utvikle sør-samisk kirkeliv i enda større grad?

Det mangler en kantor for å få inn det musikalske aspektet. Det har vært foreslått lenge, det er også vedtatt sentralt, men det står på midler. Vi kunne utviklet arbeidet som er startet

mye mer, dersom det hadde vært flere menneskelige og økonomiske ressurser. Men våre ønsker kommer ut fra en realisme, hvor vi ser at mangel på økonomi og menneskelige ressurser er en utfordring. Vi fokuserer på å øke vårt arbeid med kirkelivet sakte, men sikkert.

8. Opplevs noe som utfordrende med å jobbe i en katedralmenighet?

De store geografiske avstandene. Det går mye ressurser til logistikk, reising og å komme til nye steder og lage arrangement. Vi bruker mye tid på å samle folk. Vi kan heller ikke ha ikke ukentlige aktiviteter. Men må ha større samlinger noen få ganger i året. Vi har ikke kontorfellesskap, sånn at de fleste møtepunktene skjer via Teams.

9. Hva er det absolutt mest givende med å jobbe i en katedralmenighet?

Menneskene som menigheten består av. Mangfoldet av mennesker i ulike aldre og livssituasjoner. Det å være med og utvikle samisk kirkeliv.

10. Har dere noen tanker om katedralmenighet ville vært en bra løsning i nordsamisk og lulesamisk språkområde? Hvordan da?

Lulesamisk område kunne kanskje hatt nytte av det. Mange som opplever at det er fint å være i en samisk menighet. Man slipper å forklare seg, man kan slappe av og puste ut. Man får treffe gamle kjente. Kan på den måten være en god idé også i andre områder enn sørsamisk område. Det kan være katedralmenighet eller andre løsninger, hvor man kan samle folk som hører sammen, selv om de bor langt unna hverandre. Det er viktig å nevne at SÅ ikke er en erstatning for, men et *tillegg* til de lokale menighetene.

Dette er et stort og komplekst spørsmål. Hvordan definerer man hva som er samisk kirkeliv? Vi er alle et resultat av assimileringspolitikken på ulike måter. Det er viktig at den samiske befolkningen får definere selv hva som er viktig her og nå. Derfor har ikke vi noen bestemt mening om katedralmenighet i lulesamisk og nordsamisk språkområde. Det er ikke sikkert at vår måte å organisere dette på kan overføres til et annet sted.

11. Hva innebærer sør-samisk åndelighet? Kan man kalle noe for «sør-samisk» åndelighet, eller er det mer rett å si samisk åndelighet? Hvordan kommer dette til uttrykk i menighetslivet?

Det er stort mangfold og variasjon i definisjon. Vi i staben er enig om mye, noe vet vi ikke, og noe er vi kanskje uenige om. Tro og åndelighet er personlig samtidig som vi har en kollektiv forståelse. Det virker som at nærhet til natur er en fellesnevner for hele Sápmi, som en viktig del av samisk åndelighet. Trospraksiser varierer også innad i sørsamiske områder. Det er både likheter, variasjoner og ulikheter. Det kan være vanskelig å snakke om. Noen ting oppleves som tabu og stigmatiserende. På de møteplassene som SÅ skaper så berører vi tematikken, for eksempel på Familiesamling. Vi berører temaet i sofasamtaler for eksempel (panelsamtale) – Det handler om å tørre å ha samtale om tematikken. Det er forskjell på sørsamisk og lule- og nordsamiske områder på grunn av at man her i sørsamisk område ikke har vært preget av læstadianisme. Men åndeligheten man finner i naturen er felles.

I språk og kulturelle uttrykk kommer samisk åndelighet fram. Duedtie, riter i forbindelse med overgangsfaser. For eksempel konfirmasjon som kirkelig handling, men også med tilknytning til tradisjoner i eldre tider. Joik/vuelie som musikalsk uttrykk. Det er viktig å jobbe *mot* standardiseringer, hvor man står i fare for å eksotisere samisk åndelighet. Samisk åndelighet er ikke statisk, men endrer seg over tid. For eksempel er det nå aksept for tromme og joik i sørsamisk sammenheng, det var det ikke tidligere. Når man definerer så fratar man andre sin definisjon, hvis den er annerledes; noe de ikke kjenner seg igjen i.

Eksempel på utsmykning – vi bruker skinn i kirka. Dette ble reagert på i møte med noen fra nordsamisk område – det ble oppfattet som hedensk. Symbolbruk: Har vært foreslått gamle symboler fra trommer som ikke har vært godt tatt imot – man kan ikke bare ta alt inn i menighetsarbeid uten å reflektere rundt det. Man har også hatt samtaler på Familiesamling gjennom forelesning om fjell og offertradisjon og samtale om hverdagsåndelighet. Det er på et begynnende stadium. I kirka er det naturlig at åndeligheten kommer til uttrykk i liturgien, men her har vi oversatte liturgier fra norsk. Man snakker om muligheten for å lage egne liturgier som uttrykker samisk åndelighet. Det må ta tid for å modnes og at det kommer fra folk selv. Det skal være gjenkjennelig.

Vi har anledning til å prøve ut forskjellige ting i menigheten, men det må skje i samhandling med menigheten. Tjenestene er der for folket. Derfor er det viktig å skape møteplasser for å samtale om samisk åndelighet. SÅ er redskapet for de menneskene som utvikler det.

12. Er det rom for å uttrykke sør-samisk åndelighet i lokalmenighetene i sør-samisk språkområde?

Større rom etter biskopens beskjed om at sørsamisk kirkeliv skal inkluderes i alt kirkeliv. Uansett om det er samer i menigheten eller ikke.

13. Overfører lokalmenigheter mye ansvar over på SÅ når det gjelder synliggjøring og inkludering av sør-samisk kirkeliv?

-

14. Hvordan fungerer trosopplæring i SÅ?

Vi følger planen ut fra den samiske supplerende planen. Ut fra det geografiske området på norsk side, en utfordring SÅ jobber med – å skape flere samarbeidsarenaer med Svenska kyrkan for menigheter som beveger seg mellom grensene.

Planen legger opp til aktiviteter for 0-18 år og ungdomsdemokrati. Den har samarbeid med andre aktører; barnehager, kulturfestivaler. Der barn er fra før. Vi jobber med å få en kontinuitet og progresjon på samlingene. Dåpsopplæring – første kontakt. Eget materiell: Det fins dåpsbrosjyre. Faddererklæring. Sølvsmykke til dåpen: komsekule med kors. Familieboka – tar utgangspunkt i hva en samisk familie er. Den er ikke bare vinklet inn mot fireåringen, men mot hele familien. Rekruttering av konfirmanter. Mye ressurser på å nå dem og motivere dem til å tørre å dra hjemmefra for å delta på samlinger og leir. Når de har hatt første møte med SÅ, kommer de gjerne flere ganger. De velger å bli og de får en kontinuitet. De blir med på Familiesamling og blir kanskje med i ungdomsdemokratiet og er med videre som ungdomsleder. Samarbeid med skoler, foreldre og lokale menigheter. Fast

struktur viktig for å være kjent, at folk vet at SÅ finnes, hvem som jobber der og hva vi tilbyr. Det er fint å være med, å være seg selv og slippe og forsvare seg.

Man setter opp tema ut fra hva barn og ungdommer er opptatt av og hva de strever med. Vi lager egne definisjoner av bærekraft og andre temaer innenfor livsmestring og livstolkning. Fag, aktivitet og sosialt, tre biter som går over i hverandre. Språk og kultur er med som en rød tråd. Det jobbes alltid tospråklig. Vi har et mål om at alle skal få tilført noe, uavhengig av språkbakgrunn. Vi knytter til oss ressurspersoner og frivillige som er med for at trosopplæringen skal fungere. Barn og unge har vært prioritert fra starten av i SÅR – at de er med å definere hva som er viktig for dem. Det skal speile den befolkningen vi tilbyr kirkelige tjenester for; med forankring i samisk kulturforståelse. Når vi senere møtes andre steder, er vi trygge voksne for dem.